

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het litteken van de dood : de biografie van Jan Wolkers

Blom, O.P.

Citation

Blom, O. P. (2017, October 19). *Het litteken van de dood : de biografie van Jan Wolkers*. De Bezige Bij, Amsterdam / Antwerpen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/58726>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/58726>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/58726> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Blom, Onno

Title: Het litteken van de dood : de biografie van Jan Wolkers

Date: 2017-10-19

Noten

Proloog

- 1 Gesprek Jan Wolkers, 26-9-2006.
- 2 Robert Galla (ed.), *Conversations with Vladimir Nabokov*. New York 2017, p. 124.
- 3 Gesprek Jan Wolkers, 27-9-2006.
- 4 Michael Holroyd, *Lytton Strachey. The New Biography*. Londen 1994, p. xvi.
- 5 Gesprek Jan Wolkers, 26-9-2006.
- 6 Onno Blom, 'Vijftig jaar schrijven op één typemachine'. *Trouw*, 6-8-2007.
- 7 Gesprek Jan Wolkers, 17-9-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg. Het laatste jaar van Jan Wolkers*. Amsterdam 2008, p. 89.
- 8 Gesprek Karina Wolkers, 2-10-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 89.
- 9 Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 102.
- 10 Ibid., p. 50.
- 11 Karina Wolkers, 'Inleiding'. In: *Dagboek 1971*. 2014, p. 6.
- 12 Gesprek Karina Wolkers, 10-3-2017.
- 13 Gesprek Karina Wolkers, 16-10-2007.
- 14 Gesprek Karina Wolkers, 19-10-2007.
- 15 Martinus Nijhoff, 'De jongen'. *Verzamelde Gedichten*. Amsterdam 1990, p. 167.
- 16 Leon Edel, *Writing lives. Principia Biographica*. New York-Londen 1984.
- 17 Elly Kamp (int.), 'Sem Dresden: Een bespottelijk genre, de biografie, maar ik ben er dol op'. In: Arjen Fortuin en Joke Linders (red.), *Bespottelijk maar aangenaam. De biografie in Nederland*. Amsterdam 2007, p. 23.
- 18 S. Dresden, *De structuur van de biografie*. Den Haag 1956, p. 132.
- 19 Richard Holmes, *Footsteps. Adventures of a Romantic Biographer*. New York 1985, p. 26.
- 20 Arjen Fortuin. 'Biografie van Jan Wolkers'. *NRC Handelsblad*, 29-6-2007.
- 21 Hermione Lee. *Biography. A very short introduction*. Oxford 2009, p. 18.
- 22 W.H. Auden, 'Who's who'. *Selected Poems*. Londen 1979, p. 32.
- 23 Hans Renders, *Zo meen ik dat ook jij bent. Biografie van Jan Hanlo*. Amsterdam 1998, p. 526.
- 24 Hans Renders, *De zeven hoofdzonden van de biografie*. Amsterdam 2008, p. 52.

- 25** Herman Paul, *Als het verleden trekt. Kernthema's in de geschiedfilosofie*. Amsterdam 2016, p. 53.
- 26** S. Dresden, *De structuur...*, p. 146.
- 27** Henk de By, *Artistieke ontmoetingen*. 1963. Mat van Hensbergen, *Veel licht doet pijn*. 1993. Jan Louter, *De onverbiddelijke tijd*. 1996. Tom Rooduijn en Jop Pannekoeck, *Het goud der vrijheid*. 1999. Coen Verbraak, *Profiel Jan Wolkers*. 2007.
- 28** Agnes van Emelen, 'Het maken van dooie dingen. De grondproblematiek van de held in Jan Wolkers' romans uit de jaren zestig.' Leuven 1981. Jesseka Batteau, *Literature and the Performance of Post-Religious Memory in the Netherlands: Gerard Reve, Jan Wolkers and Maarten 't Hart*. Utrecht 2014. Rosita Steenbeek, 'De doodshoofdvlinder gedetermineerd. Jan Wolkers' versie van de vegetatiemythe.' Amsterdam 1984. Mariska Kleinhoonte van Os, 'Generatiedynamiek. De plaats van het vroege proza van Jan Wolkers in de sociaal-culturele omwenteling van de jaren zestig.' Utrecht 2003. Merel Poldervaart, 'De onverbiddelijke kritiek. Een case study over de meningsvorming in de literatuurkritiek over het verhalend proza van Jan Wolkers.' Groningen 2012. Derk van Deth, 'Literaire kritieken op werk van Jan Wolkers. Vergelijkende analyse van de receptie van de werken *Serpentina's petticoat*, *Kort Amerikaans*, *De kus en De doodshoofdvlinder*.' Groningen 2012.
- 29** Murk Salverda en Erna Staal, *Tijd bestaat niet. Leven en werk van Jan Wolkers. Schrijversprentenboek*. Amsterdam 1996. En: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002.
- 30** Hans Dütting, *Jan Wolkers. De Rubens van de literatuur*. Soesterberg 2009.
- 31** 'Een paradijsvogel boven het aardappelooft'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 26.
- 32** Ibid., p. 27. Tevens een verwijzing naar Joh 19:5, waar Pilatus Christus aan het volk toont na de geseling en het opzetten van de doornenkroon.
- 33** Jan Fontijn, 'Waarom sneed Van Gogh zijn oor af?' In: Johan Anthierens e.a., *Aspecten van de literaire biografie*. Kampen 1990, p. 16.
- 34** E.L. Doctorow, 'False Documents'. *American review* 26, New York 1977, p. 215. Geciteerd in: Dennis W. Petrie, *Ultimately fiction. Design in Modern American Literary Biography*. Indiana 1981, p. 182.
- 35** Leon Edel, *Writing lives. Principia Biographica*. New York-London 1984, p. 203.
- 36** Willem Otterspeer, 'Een mozaïek van wrakhout. Een biografie moet meer schrijver dan historicus willen zijn'. In: Arjen Fortuin en Joke Linders (red.), *Bespottelijk maar aangenaam. De biografie in Nederland*. Amsterdam 2007, p. 100.
- 37** Desmond MacCarthy, 'Lytton Strachey as a Biographer'. *Life and Letters* 8. 1932, p. 90.
- 38** Herman Paul, *Als het verleden trekt. Kernthema's in de geschiedfilosofie*. Amsterdam 2016, p. 81.
- 39** J.C.H. Blom, *Hoe was het mogelijk? De Holocaust in de context van de Tweede Wereldoorlog. Cleveringarede*. Leiden 2010, p. 14.

- 40 Alessandro Duranti en Charles Goodwin (ed.), *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. Cambridge 1992, p. 215.
- 41 Peter Burke, 'Context in Context'. In: Peter Burke, *Secret History and Historical Consciousness. From The Renaissance to Romanticism*. Brighton 2016, p. 181-214.
- 42 Hermione Lee, *Virginia Woolf*. Londen 1996, p. 3.
- 43 Oscar Wilde, *The Picture of Dorian Gray*. New York 2006, p. 9.
- 44 *Ibid.*, p. 4.

1 Het litteken van de dood

- 1 Dagboek, 30-8-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 2 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 117.
- 3 'Laatste mogelijkheden', pen en penseel op papier, 1944. Archief Wolkers, Texel.
- 4 Brief Jannetje Wolkers-van der Heijde aan familie. Oegstgeest 19-9-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 5 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 113.
- 6 'Het vuur'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 187.
- 7 Typoscript *Waar eens lente stond*. Archief Wolkers, Texel.
- 8 Onno Blom, 'Nooit verder dan de Morspoort'. In: *Jeugdzone. Dichters en schrijvers over hun allereerste gedicht*. Amsterdam 2007, p. 30.
- 9 Titelloos gedicht. In: *Kroniek van Kunst en Cultuur*, augustus 1957, jrg. 17, nr. 6.
- 10 'Gesprek met Theun de Winter'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 146.
- 11 Genesis 4, vers 6.
- 12 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 175.
- 13 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 40.
- 14 Gesprek Karina Wolkers, Texel 21-1-2014.
- 15 Gesprek Janna Schaap-Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 16 Dagboek, 11-3-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 17 Hans van Straten, 'Ruk het uit!'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 18 Gesprek Greetje de Kler, 5-5-2012.
- 19 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 41.
- 20 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 178.
- 21 Hans van Straten geciteerd in: Frits van der Molen en Wim Zaal (int.), 'Jan Wolkers'. *Elseviers Magazine*, 26-3-1966.
- 22 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 94.
- 23 Kees Fens, 'De koolmees en het aardmannetje. Over het werk van Jan Wolkers'. *Merlyn*, jrg. 1, nr. 4, 1962-1963, p. 1-18.
- 24 Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 25 *Werkkleding*. 1971, p. 34.
- 26 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 42.
- 27 *Ibid.*, p. 38.
- 28 Gesprek Karina Wolkers, 21-1-2014.
- 29 Geboorteaakte J.H. Wolkers 26-10-1925. Gemeentearchief Oegstgeest.
- 30 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 38.
- 31 *Ibid.*, p. 140.
- 32 *Werkkleding*. 1971, p. 12.
- 33 Toespraak bij de opening van de fototentoonstelling *10-3-1966* op 19 maart 1966, Prinsengracht 820. Typoscript. Archief Wolkers, Texel.

- 34 Dagboek, 18-10-1975. Archief Wolkers. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 189.
- 35 Dagboek, 7-2-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 36 Gesprek Karina Wolkers, Texel 21-1-2014.
- 37 Idem.
- 38 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 14-15.
- 39 Dagboek, 23-7-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 127.
- 40 Gesprek Karina Wolkers, Texel 21-1-2014.
- 41 *Werkkleding*. 1971, p. 139.
- 42 Dagboek, 5-6-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 97-98.
- 43 Murk Salverda en Erna Staal, *Jan Wolkers. Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 20. Oom Hendrik stond niet ingeschreven in de Deutzstraat 7, blijkt uit de gegevens van het Gemeentearchief in Oegstgeest.
- 44 Mail Karina Wolkers, 22-1-2013.
- 45 *De walgvogel*. 2008, p. 12.
- 46 'Een paradijsvogel boven het aardappelooft'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 19.
- 47 Familiekaart Wolkers, Gemeentearchief Amsterdam.
- 48 Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 49 Bandje nummer 34. 'Om de doodskest van vader'. 16-11-1976. Archief Wolkers, Texel.
- 50 *Serpentina's petticoat*. 2008, p. 40.
- 51 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 9.
- 52 In feite zat alleen zijn jongste zoon op zijn rechterknie, Jacob Hendrik (1895-1963), later antimilitarist en antifascist, lid van Kerk en Vrede en in 1935 Statenlid voor de Christelijk-Democratische Unie in Noord-Holland.
- 53 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 11.
- 54 Dagboek, 23-7-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 127.
- 55 Elisabeth Lockhorn, 'Jan Wolkers: In ieder mens bestaat een kamer waar niemand in mag treden'. In: *Geletterde mannen. Interviews*. Amsterdam 2001, p. 79.
- 56 *Sprookjes*, Amsterdam 1985, p. 21-23.
- 57 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 11.
- 58 De uitgetikte tekst van de bandopname bevindt zich in het archief van Wolkers op Texel.
- 59 Bandopname gesprek ouders 1974. Archief Wolkers, Texel.
- 60 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 11.
- 61 'De grazige weiden'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 283.
- 62 Gesprek Karina Wolkers, Texel 21-1-2014.
- 63 Idem.
- 64 Brief aan K. van der Heijde. Oegstgeest, 31-12-1945. Kopie archief Wolkers, Texel.
- 65 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 168.
- 66 'Van Oegstgeest naar Orokolo'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 135.
- 67 Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 68 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 14.
- 69 Harmen Snel, 'Rozen van vlees. Aanvulling op de kwartierstaat van Jan Wolkers'. *Gens Nostra* 67, 2012, p. 3.
- 70 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 15.
- 71 'Het tillenbeest'. In: *Serpentina's petticoat*. 2008, p. 12.

- 72 Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 73 'Het tillenbeest'. In: *Serpentina's petticoat*, Gard Sivikreeks, tweede serie, deel 1. Heijnis Zaandam 1961, p. 9.
- 74 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 18.
- 75 Theun de Winter (int.), 'Terug naar Terug naar Oegstgeest (1965-1985)'. In: *Terug naar Oegstgeest*, 26ste druk. Amsterdam 1985, p. 254.
- 76 Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 77 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 19.
- 78 Brief Kees Wolkers, Castricum 11-10-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 79 *De junival*. 1982, p. 47.
- 80 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 12.
- 81 Gesprek J.A. den Heeten-van Zanten, 18-7-2017.
- 82 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 21.
- 83 Ibid. 2007, p. 23.
- 84 Gesprek Buby den Heeten, 1-6-2017.
- 85 'De hond met de blauwe tong'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 486.
- 86 *Werkkleding*. 1971, p. 14. Originele brief ontbreekt in het archief Wolkers op Texel.
- 87 Brief J.H. Wolkers toestemming winkel: ingekomen november 1924. Gemeentearchief Oegstgeest. Archief van het gemeentebestuur periode 1813-1930. Nr. 1165.
- 88 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 23-24.
- 89 Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 90 'De nagels van God'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 426.
- 91 Plattegrond van Deutzstraat 7. Gemeentearchief van Oegstgeest.
- 92 Gesprek Karina Wolkers, 17-3-2014.
- 93 'De grazige weiden'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 283.
- 94 Ibid., p. 281.
- 95 Idem.
- 96 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 53.
- 97 Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 98 Gesprek Jan Pier Eringa, 19-5-2013.
- 99 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop. Gesprekken met Jan Wolkers over de oorlogsjaren*. Dvd. Amsterdam-Hilversum 2008, afl. 1.
- 100 Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 101 Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 102 Mail David E. Knibbe, 21-2-2013.
- 103 Gesprek Jan Pier Eringa, 19-5-2013.
- 104 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 148.
- 105 *Werkkleding*. 1971, p. 145.
- 106 C.C. de Gloppe-Zuiderland, *Inventaris van het archief van het gemeentebestuur van Oegstgeest (en Poelgeest), (1811) 1813-1930 (1969)*. Gemeente Oegstgeest, 2011, p. 14.
- 107 Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. p. 257.
- 108 Gesprek Karina Wolkers, 17-3-2014.
- 109 'In gesprek met Dick van Beek', *Halfjaarlijks periodiek van de vereniging Oud Oegstgeest*, 3e jrg. nr. 2, september 1991, p. 9-10.
- 110 Brief van de grootmoeder van F.B. Hotz van 10 juni 1929, geciteerd in: Aleid Truijens, *Geluk kun je alleen schilderen – F.B. Hotz, het leven*. Amsterdam 2011, p. 61.
- 111 Anton Korteweg en Maarten 't

- Hart, 'Vragen aan F.B. Hotz (2)'. In: Maarten 't Hart, *De man met het glas*. Leiden 2003, p. 44.
- 112** Aleid Truijens, *Geluk kun je alleen...*, p. 587.
- 113** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 114** Idem.
- 115** Typoscript *Terug naar Oegstgeest*, p. 36. Archief Wolkers, Texel.
- 116** 'Mijn stem brandt in mij'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 82.
- 117** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 118** 'De ontmaskering'. *Het vroege werk*. 2000, p. 262.
- 119** Ibid., p. 263.
- 120** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 231.
- 121** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud, van helderheid, van licht. Interview met Jan Wolkers'. In: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 10.
- 122** 'Flora's favourite'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 205.
- 123** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 106.
- 124** Anton Korteweg en Maarten 't Hart, 'Vragen aan F.B. Hotz (2)', p. 15.
- 125** Dagboek, 2-12-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 211.
- 126** A. Dupont, *Het huwelijk. Een boek voor het christelijk gezin*. Kampen 1912. Geciteerd in: A.C. de Gooyer, *Het beeld der vad'ren. Een documentaire over het leven van het protestants-christelijke volksdeel in de twintiger en dertiger jaren*. Utrecht 1964, p. 26.
- 127** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 55.
- 128** 'De hond met de blauwe tong'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 486.
- 129** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 117.
- 130** Ibid., p. 115-116.
- 131** Ibid., p. 46.
- 132** Idem.
- 133** Ibid., p. 12-13.
- 134** Mail Karina Wolkers, 18-12-2013.
- 135** Hella S. Haasse, 'Interview met Jan Wolkers'. In: Murk Salverda en Erna Staal, *Tijd bestaat niet. Leven en werk van Jan Wolkers. Schrijversprentenboek*. Amsterdam 1996, p. 7.
- 136** *De junival*. 1982, p. 11.
- 137** *De junival*. 1982, p. 77.
- 138** Gesprek Janna Wolkers, Bergen, 1-3-2011.
- 139** *De junival*. 1982, p. 73.
- 140** Brief moeder Wolkers, Oegstgeest juli 1963. Archief Wolkers, Texel.
- 141** Bandopname gesprek Janna Wolkers. 22-6-1969. Archief Wolkers, Texel.
- 142** Betty van Garrel (int.), 'Vader Wolkers: "Ik vind dat Jan te ver gaat"'. *Haagse Post*, 27-11-1965.
- 143** *Een roos van vlees*. 1981, p. 59.
- 144** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...', p. 254.
- 145** Brief mev. Rooy, 4-5-1965. Archief Wolkers, Texel.
- 146** Elisabeth Lockhorn (int.), 'Jan Wolkers...' In: *Geletterde mannen. Interviews*. Amsterdam 2001, p. 75.
- 147** Ibid., p. 69.
- 148** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 149** Johannes 11:39.
- 150** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.

- 151** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...', p. 251-252.
- 152** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 3.
- 153** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 220-221.
- 154** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 155** Betty van Garrel (int.), 'Vader Wolkers: "Ik vind..."
- 156** Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 157** Dagboek, 16-11-1976. Archief Wolkers. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 206.
- 158** Theun de Winter, 'Ik woon in mijn uitzicht. Interview met Jan Wolkers'. In: *Elle wonen*, december 1993-januari 1994.
- 159** 'De schildpad en zijn kooi'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie... Over ruimte voor kunstenaars*. Bussum 1995, p. 71.
- 160** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud...' In: Paul Steenhuis e.a., *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 11.
- 161** Matteüs 10:16.
- 162** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 12.
- 163** 'De hond met de blauwe tong'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 490.
- 164** 'Op de vleugelen der profeten'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 69.
- 165** *Ibid.*, p. 72.
- 166** *Ibid.*, p. 73.
- 167** Paul Hellmann, 'Een paradijs met een duistere kant'. *NRC Handelsblad*, 22-4-1985.
- 168** *Oegstgeester Courant*, 8-3-2006.
- 169** D.A. Kuyper, *Geschiedenis der martelaren*. Doesburg 1883. Archief Wolkers, Texel.
- 170** Henk de By, *Artistieke ontmoeting. Spiegel der Kunsten*, televisie-uitzending 1965.
- 171** 'De verschrikkelijke sneeuwman'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 60.
- 172** Gesprek Jan Wolkers, Texel 4-8-2006.
- 173** Cees Overgaww (int.), 'Jan in zijn knollentuin'. *Viva*, nr. 50, 13-12-1974.
- 174** 'De achtste plaag'. *Het vroege werk*. 2000, p. 262.
- 175** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 103-104.
- 176** *Een roos van vlees*. 1981, p. 167-168.
- 177** 'Op de vleugelen der profeten...'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 75-76.
- 178** Genesis 26:22.
- 179** 'Schillerlocke'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 278.
- 180** *Ibid.*, p. 274.
- 181** 'Van Oegstgeest naar Orokolo'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 136.
- 182** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 183** *Idem.*
- 184** Gesprek Jan Pier Eringa, 19-5-2013.
- 185** 'De achtste plaag'. In *Het vroege werk*. 2000, p. 457.
- 186** *Ibid.*, p. 457-458.
- 187** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 188** *Idem.*
- 189** 'De beet van de tarantula'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 31.
- 190** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 188.
- 191** *Ibid.*, p. 189.

- 192** Gesprek Jan Pier Eringa, 19-5-2013.
- 193** 'Schillerlocke'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 276.
- 194** Gesprek Karina Wolkers, 17-3-2014.
- 195** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. p. 255.
- 196** 'Op de vleugelen der profeten'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 76.
- 197** *Een roos van vlees*. 1981, p. 48.
- 198** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 199** 'De topografie van een verliefdheid'. Ongepubliceerd typoscript 1985. Archief Wolkers, Texel.
- 200** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 116.
- 201** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 63.
- 202** 'Jaarverslag 1930 van de gestichten Endegeest, Voorgeest en Rhijngest te Oegstgeest'. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 75.IV.49. 5-12-1931, p. 5942.
- 203** 'Gezinsverpleging'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 23.
- 204** 'De geest waait'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 381.
- 205** 'Gezinsverpleging'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 26.
- 206** *De spiegel van Rembrandt*. Zwolle 1999, ongenummerde pagina.
- 207** *Werkkleding*. 1971, p. 2-3.
- 208** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 172.
- 209** 'Gezinsverpleging'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 27.
- 210** Gesprek Karina Wolkers, 17-3-2014.
- 211** *De junival*. 1982, p. 62-63.
- 212** Brief P. van de Esch, inspecteur van het staatstoezicht op de volksgezondheid, 1963.
- 213** Gesprek Karina Wolkers, 17-3-2014.
- 214** Dagboek, 16-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 215** Brief P.W. Bloemena, uitgeverij Meulenhoff, Amsterdam 16-12-1963. Doorslag van de brief in archief Wolkers, Texel.
- 216** 'De geest waait'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 383.
- 217** 'Gezinsverpleging'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 23.
- 218** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 111.
- 219** Idem.
- 220** Ibid., p. 112.
- 221** 'De verschrikkelijke sneeuwman'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 51.
- 222** Ibid., p. 52.
- 223** Julia Garbacz, geboren Boedapest 7-4-1916.
- 224** 'De bretels van Jupiter'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 46.
- 225** 'De verschrikkelijke sneeuwman'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 52.
- 226** Idem.
- 227** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 58.
- 228** Idem.
- 229** Ibid., p. 60.
- 230** Gesprek Karina Wolkers, 8-2-2017.
- 231** Marcus 10:14.
- 232** Spreuken 1:7.
- 233** Freek Lugt, 'Iets Lugtigs'. *Over Oegstgeest*, november 2015, p. 24.
- 234** 'Zwarte advent'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 269.
- 235** *Een spitsmuis met hartrimstoringen*. Mikado Pers. Den Haag 2000, p. 5-6.

- 236** 'De nagels van god'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 427-428.
- 237** 'Gesprek met Theun de Winter...'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*, p. 149.
- 238** 'De nagels van god'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 428.
- 239** Gesprek Karina Wolkers, 17-3-2014.
- 240** Wilhelmina Maria Eggink, geboren 8-9-1888 te Hazerswoude, wordt genoemd als lerares op de school in notulen van 5-10-1933. Gemeentearchief Oegstgeest. Zie ook: Dagboek, 6-8-1969. Archief Wolkers, Texel. En: *Dagboek 1969*. 2006, p. 81.
- 241** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 64.
- 242** *Ibid.*, p. 67.
- 243** *Idem*.
- 244** Ina Harinck e.a., *Raadsherenbuurt. Zestig jaar wonen en leven in een Leidse buurt*. Vereniging Raadsherenbuurt, Leiden 1985, p. 41.
- 245** 'De topografie van een verliefdheid'. Typoscript 1985. Archief Wolkers, Texel. Uitgesproken bij de viering van het zestigjarig bestaan van de Raadsherenbuurt. Het is in dit licht wel vreemd dat Janna Wolkers door haar ouders tot en met het schooljaar 1943-1944 op de lagere school aan de Endegeesterstraatweg, na 1936 onder leiding van J.F. van Veen, is gehouden.
- 246** *Idem*.
- 247** Dagboek, 2-1-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 10.
- 248** *Ach, Wim, wat is een vrouw? Brieven aan een jeugdviend*. Amsterdam 2005, p. 9.
- 249** Rapport Jan Wolkers Leidsche Houtschool. Archief Wolkers, Texel.
- 250** Frits van der Molen en Wim Zaal, 'Jan Wolkers'. *Elseviers Magazine*, 26-3-1966.
- 251** Gesprek Jan Pier Eringa, 19-5-2013.
- 252** Gesprek Teun Heeren, 26-9-2016.
- 253** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 83.
- 254** Mail David E. Knibbe, 21-2-2013.
- 255** 'Ik wil best nog vijftig jaar Van Gogh zijn', interview Frénk van der Linden, *De Tijd*, 1986.
- 256** De cijfers van de vijfde klas ontbreken in Wolkers' rapport van de Leidsche Houtschool.
- 257** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 83.
- 258** Gesprek Teun Heeren, 26-9-2016.
- 259** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 85-86.
- 260** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 6.
- 261** Gesprek Teun Heeren, 26-9-2016.
- 262** Typoscript 'Springbok en perlimoen'. Archief Wolkers, Texel.
- 263** 'De topografie van een verliefdheid'. Ongepubliceerd typoscript 1985. Archief Wolkers, Texel.
- 264** *Leidsch Dagblad*, 31-8-1938.
- 265** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 98.
- 266** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud...' In: Paul Steenhuis e.a., *Jan Wolkers*, p. 10.
- 267** Dagboek, 15-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2010, p. 205.
- 268** Gesprek Karina Wolkers, 13-1-2014.
- 269** Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!' *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 270** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 86.

- 271 Ibid., p. 87.
- 272 Elisabeth Lockhorn (int.), 'Jan Wolkers...' In: *Geletterde mannen. Interviews*, p. 67.
- 273 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 80.
- 274 Beoordelingsformulier Leidsche Houtschool. In: Murk Salverda en Erna Staal, *Tijd bestaat niet. Schrijversprentenboek*. Amsterdam 1996, p. 28.
- 275 Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud...' In: Paul Steenhuis e.a., *Jan Wolkers*, p. 10.
- 276 Gesprek Jan Pier Eringa, 19-5-2013.
- 277 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 124.
- 278 Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 279 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 124.
- 280 Onno Blom, 'Nooit verder dan de Morspoort'. In: *Jeugdzone...*, p. 29.
- 281 Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud...' In: Paul Steenhuis e.a., *Jan Wolkers*, p. 10.
- 282 Ibid., p. 11.
- 283 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 138.
- 284 'De knieën van Jacquet'. In: *De schuimschaan van de tijd*. 2007, p. 289.
- 285 Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 286 *De onverbiddelijke tijd*. Amsterdam 1984, p. 96.
- 287 'De knieën van Jacquet'. In: *De schuimschaan van de tijd*. 2007, p. 296.
- 288 Paul Hellmann, 'Een paradijs met een duistere kant'. *NRC Handelsblad*, 22-4-1985.
- 289 Dagboek, 26-6-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 290 'Anatomie van een held'. In: *De schuimschaan van de tijd*. 2007, p. 12.
- 291 Radiorede Colijn, maart 1936. Geciteerd in: Herman Langeveld, *Hendrikus Colijn 1869-1944*. Dl. 2 *Schipper naast God*. Amsterdam 2004, p. 422.
- 292 J.C.H. Blom, *De muiterij op De Zeven Provinciën*. Bussum, 1975.
- 293 H. Colijn, *Op de grens van twee werelden*. Brochure van *De Standaard*. Amsterdam 1940.
- 294 *De walvogel*. 2008, p. 41.
- 295 *Algemeen Handelsblad*, 28-8-1929.
- 296 'De tweede dood'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 465.
- 297 Ibid., p. 427-428.
- 298 'Korte kroniek van Leiden en Rijnland (1939)'. *Leidsch Jaarboekje*. Leiden 1940, p. 45.
- 299 Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest in bange dagen. 1940-1945*. Oegstgeest 1995, p. 12.
- 300 'In de verleden tijd'. Typoscript. Ongedateerd en onvolledig. Archief Wolkers, Texel.
- 301 Idem.
- 302 Freek Lugt, *Oud-Poelgeest. Van middeleeuws kasteel tot rustpunt in de randstad*. Oegstgeest 2014, p. 155.
- 303 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 304 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 136-137.
- 305 Ibid., p. 152.
- 306 Mail David E. Knibbe, 21-2-2013.
- 307 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 152.
- 308 Ibid., p. 154.
- 309 'Vivisectie'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 70.
- 310 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 152.
- 311 Teun van den Berg (int.), 'Jan Wolkers rekent onbarmhartig met zijn jeugd af.' *Het Vrije Volk*, 2-1-1964.

- 312** Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...'. *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 313** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 155.
- 314** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 315** 'Vivisectie'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 66.
- 316** Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 24.
- 317** *Ibid.*, p. 25-28.
- 318** 'Vivisectie'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 67.
- 319** *Ibid.*, p. 68.
- 320** Herman Amersfoort en Piet Kamphuis, *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied*. Amsterdam 2012, p. 198.
- 321** 'Vivisectie'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 69.
- 322** 'De grazige weiden'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 283.
- 323** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 324** 'Vivisectie'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 71.
- 325** Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 30.
- 326** 'Het kruipend gedierte des aardbodems'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 422.
- 327** Dagboek, 10-5-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 328** 'Het kruipend gedierte des aardbodems'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 422.
- 329** 'Vivisectie'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 72.
- 330** Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...'. *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 331** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 101.
- 332** Radiorede Winkelman, 15-5-1940. Geciteerd in: Wichert ten Have, *1940. Verwarring en aanpassing*. Amsterdam, p. 84.
- 333** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 224.
- 334** *Ibid.*, p. 169.
- 335** Herman Amersfoort en Piet Kamphuis, *Mei 1940...*, p. 385.
- 336** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 337** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 170.
- 338** Marieke van Grevenstein-Halbertsma (int.), 'In gesprek met... Mevrouw Den Hollander'. *Kwartaaluitgave van de Vereniging Oud-Oegstgeest*, 1e jaargang nr. 1, mei 1988, p. 16.
- 339** Peter van Zonneveld, *Terug naar Leiden en Oegstgeest*. Amsterdam 2005, p. 95.
- 340** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 341** Hein Klemann, *Nederland 1938-1948. Economie en samenleving in jaren van oorlog en bezetting*. Amsterdam 2002.
- 342** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1. Zie ook: Dagboek, 25-1-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 12.
- 343** Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel. De opmerking over het 'onsterfelijk lekkere koekje' is in de roman terechtgekomen op p. 149.
- 344** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 345** Gesprek Teun Heeren, 26-9-2016.
- 346** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 174-175.

- 347 Ibid., p. 175.
- 348 Ongetiteld en ongedateerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 349 Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 95.
- 350 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 180.
- 351 Ongetiteld en ongedateerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 352 Gesprek Karina Wolkers, 10-3-2017. De voornaam of voorletter van de naam van de tuinman weet Karina Wolkers niet meer.
- 353 Ongetiteld en ongedateerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 354 Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoudig...' In: Paul Steenhuis e.a., *Jan Wolkers*, p. 13.
- 355 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 96.
- 356 Rapport Avondtekenschool, cursus 1 October 1941 tot 31 Maart 1942. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 31.
- 357 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 96.
- 358 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 187.
- 359 Brief aan Wim de Kler. Oegstgeest, eind februari 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 54.
- 360 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 187.
- 361 Ibid., p. 188.
- 362 *De walgvogel*. 2008, p. 60.
- 363 *Ach, Wim...*, p. 10.
- 364 Ibid., p. 11.
- 365 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 184.
- 366 'Ik wil best nog vijftig jaar Van Gogh zijn', interview Frénk van der Linden. *De Tijd*, 1986.
- 367 'De Museumrat spreekt', toespraak bij de presentatie van de nieuwe Museumjaarkaart, 16 april 2004. Archief Jan Wolkers.
- 368 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 190.
- 369 Typediploma is niet in het archief van Wolkers bewaard gebleven.
- 370 Jan Groenewold, 'Gewoon omdat mollige, stevige, ronde vrouwen mooier zijn'. *Libelle*, 15-2-1980.
- 371 Lien van der Steen. Leiden, geb. 31-12-1926.
- 372 *De walgvogel*. 2008, p. 89.
- 373 *Werkkleding*. 1971, p. 30.
- 374 *De walgvogel*. 2008, p. 63.
- 375 Idem.
- 376 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 4.
- 377 Gesprek Lien van der Steen, 9-12-2016.
- 378 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 4.
- 379 *Werkkleding*. 1971, p. 34.
- 380 Jan Groenewold, 'Gewoon...' *Libelle*, 15-2-1980.
- 381 *De walgvogel*. 2008, p. 133.
- 382 Gesprek Petronella Maria Carli-Steenvoorden, 18-1-2017.
- 383 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 190-191.
- 384 Ibid., p. 191.
- 385 'Zomer'. Typoscript gedicht Jan Wolkers 21-6-1943. Collectie familie Steenvoorden.
- 386 Brief aan Wim de Kler 21-1-1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 23.

- 387 Potloodtekening 'Muziektent in 't Leidse Hout, Jan Wolkers 20-6-'43'. Archief Wolkers, Texel.
- 388 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 4.
- 389 *De walgvogel*. 2008, p. 123-124.
- 390 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 4.
- 391 Gesprek Karina Wolkers. Texel, 8-1-2015.
- 392 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 195.
- 393 Citaat uit het gedicht 'Oude wijn' van P.C. Boutens.
- 394 Brief aan Wim de Kler, 21-1-1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 22.
- 395 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 181-182.
- 396 *De walgvogel*. 2008, p. 30.
- 397 In: A.C. de Gooyer (sam.), *Het beeld der vad'ren. Een documentaire over het leven van het protestants-christelijke volksdeel in de twintiger en dertiger jaren*. Utrecht 1964, p. 32.
- 398 *De walgvogel*. 2008, p. 30.
- 399 *Ibid.*, p. 31.
- 400 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 197.
- 401 *Ibid.*, p. 169-170.
- 402 Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 37.
- 403 *Ibid.*, p. 40.
- 404 Buck Goudriaan, *Leiden in wo II. Van dag tot dag. Een kroniek van 10 mei 1940 tot 15 augustus 1945*. Leiden 1995, p. 40.
- 405 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 406 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 129.
- 407 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 408 *Idem*.
- 409 Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 44-45.
- 410 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 1.
- 411 Ansichtkaart Gerrit Wolkers, 25-10-1941. Archief Wolkers, Texel.
- 412 *Idem*.
- 413 Ansichtkaart Gerrit Wolkers, 23-11-1941. Archief Wolkers, Texel.
- 414 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 170-171.
- 415 Rapport van de politieke rechedienst in Leiden, 20 maart 1946. Ministerie van Justitie: Centraal Archief van de Bijzondere Rechtspleging (CABR). Bestanddeel 95035.
- 416 Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 142
- 417 Zie noot 415.
- 418 Cees van Hoore (int.), 'Hoe Jan Wolkers in zijn romans de werkelijkheid verdraaide'. *De Gelderlander*, 4-5-2004.
- 419 *Idem*.
- 420 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 171.
- 421 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 35.
- 422 *Ibid.*, p. 157.
- 423 Brief aan de heer Hurkmans, Texel, 5-2-1984. Archief Wolkers, Texel.
- 424 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 201.
- 425 Gemeentearchief Oegstgeest. Archief van het gemeentebestuur 1930-1989, nummer 1165. Stukken betreffende de organisatie en het personeel van de Distributiekring Oegstgeest.
- 426 Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 76.

- 427 Ibid., p. 110.
- 428 Ibid., p. 89.
- 429 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 201.
- 430 Idem.
- 431 'De nagels van god'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 431-432.
- 432 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 202-203.
- 433 'De beet van de tarantula'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 35.
- 434 Ibid., p. 35-36.
- 435 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 203.
- 436 Gesprek Karina Wolkers, 17-6-2014.
- 437 Gesprek Greetje de Kler, 5-5-2012.
- 438 Multatuli, *Ideeën*. Eerste bundel. Idee 40. In: Multatuli, *Verzamelde werken*. Tweede druk. Amsterdam, ongedateerd, p. 10.
- 439 Jan Brokken, 'Het grootste gevaar voor een schrijver is dat hij te veel schrijft'. In: Jan Brokken, *Schrijven*, Amsterdam 1980, p. 35-46.
- 440 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 204.
- 441 Ibid., p. 206.
- 442 *De walgvogel*. 2008, p. 52-53.
- 443 'Een paradijsvogel boven het aardappelloof'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 20.
- 444 'De beet van de tarantula'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 37.
- 445 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 4.
- 446 'De beet van de tarantula'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 34.
- 447 Ibid., p. 35.
- 448 'De bretels van Jupiter'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 56.
- 449 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 4.
- 450 Piet Paaltjens, 'Drie studentjes'. In: *Snikken en grimlachjes. Academische poëzie*. Schiedam 1867, p. 78.
- 451 *De walgvogel*. 2008, p. 45.
- 452 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 206-207.
- 453 Ibid., p. 207.
- 454 'De bretels van Jupiter'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 54.
- 455 Idem.
- 456 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 101.
- 457 Willemien Timmers (int.), 'Jeugd-vriend Wolkers getuige van diefstal Tillenbeest'. *Oegstgeester Courant*, 28-8-2013.
- 458 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 101-102.
- 459 Onno Blom, 'Nooit verder dan de Morspoort'. In: *Jeugdzone...*, p. 28.
- 460 Ibid., p. 30.
- 461 'Inleiding'. In: Joyce de Gruiter (red.), *Lofdichten. Ode aan Kasteel Oud-Poelgeest*. Oegstgeest, 2002. p. 5.
- 462 Idem.
- 463 Onno Blom, 'Nooit verder dan de Morspoort'. In: *Jeugdzone...*, p. 28.
- 464 'Een vriendschap'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 7-8.
- 465 'Mijn stem brandt in mij'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 84.
- 466 Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 467 Frits van der Molen en Wim Zaal (int.), 'Jan Wolkers'. *Elseviers Magazine*, 26-3-1966.
- 468 'Een vriendschap'. In: Jan Wol-

kers e.a., *Leven in letters...*, p. 8-9.
469 Ibidem., p. 9.
470 *De onverbiddelijke tijd*. 1984, p. 33-34.
471 Friedrich Hölderlin, 'An die Parzen'. Handschrift Jan Wolkers. Archief Wolkers, Texel.
472 *De onverbiddelijke tijd*. 1984, p. 34. Het geciteerde gedicht van Hölderlin is 'Das Unverzeihliche'.
473 Hans van Straten, *De omgevallen boekenkast*. Amsterdam 1987, p. 168.
474 Wim Hazeu, *Gerrit Achterberg. Een biografie*. Amsterdam 1988, p. 385.
475 Hans van Straten, 'Leven in letters'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters...*, p. 32.
476 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 6.
477 Buck Goudriaan, *Het Leidse literaire leven tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Uitgeverij De Nieuwe Vaart, Leiden 1995.
478 'Inleiding'. In: Joyce de Gruiter (red.), *Lofdichten. Ode aan Kasteel Oud-Poelgeest*. Oegstgeest, 2002. p. 6.
479 'Een vriendschap'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters...*, p. 10.
480 Idem.
481 'Mijn stem brandt in mij', p. 84-85.
482 Lisette Lewin, *Het clandestiene boek 1940-1945*. Van Gennep, Amsterdam 1983, p. 253.
483 'Mijn stem brandt in mij'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 86.
484 Hans van Straten, 'Leven in letters'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters...*, p. 34.
485 Ibid., p. 35-36.
486 'De terugtocht'. In: *Vergeefse*

herfst. Den Haag 1946, p. 10.

487 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 209.

2 De verloren zoon

1 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 96.

2 *Ijdo's adresboek van Leiden*, 1940-1941. Zie ook: Peter van Zonneveld, *Terug naar Leiden en Oegstgeest. Fietsen en wandelen met Jan Wolkers*. Amsterdam 2015, p. 18.

3 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 12.

4 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop. Gesprekken met Jan Wolkers over de oorlogsjaren*. Dvd. Amsterdam/Hilversum 2008, afl. 2.

5 Ibid.

6 *De walgvogel*. 2008, p. 165.

7 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 8-9.

8 'Mijn Leidse tijd'. In: R.E.O. Ekkart e.a., *Leids kunstlegaat. Kunst en historie rondom Ars Aemula Naturae*. Leiden 1974, p. 120.

9 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 9.

10 Dossier Goosen Egbert Bouwmeester, CABR 34499 (Tribunaal Dordrecht 1510). Nationaal Archief Den Haag.

11 Brieven van G.E. Bouwmeester aan de heer De Gelder. Leiden, 28-11-1940 en 9-12-1944. Archief Ars Aemula Naturae, Pieterskerkgracht 9, Leiden.

12 Brief van de heer De Gelder aan G.E. Bouwmeester. Leiden, 17-12-1940. Archief Ars Aemula Naturae, Pieterskerkgracht 9, Leiden.

13 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 97.

- 14 Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 15 Idem.
- 16 Dossier Goosen Egbert Bouwmeester, CABR 34499 (Tribunaal Dordrecht 1510). Nationaal Archief Den Haag.
- 17 Cees van Hoore, 'Door het oog van de naald. NSB'er beschermde Jan Wolkers tijdens de oorlog.' *Leidsch Dagblad*, 13-12-1997.
- 18 Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 19 Idem.
- 20 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 98.
- 21 Cees van Hoore, 'Door het oog...'. *Leidsch Dagblad*, 13-12-1997.
- 22 Mail Hendrik Jan Brakels, 14-1-2013. Jan Brakels werd geboren op 5 mei 1914 en overleed in 2005.
- 23 Mail Hubert Berkhout, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie. 8-2-2013.
- 24 Brief van H.M. de Meijere-Huizinga aan Jan Wolkers, Leiden 3-3-1974. Archief Wolkers, Texel.
- 25 Kwitantie 2-6-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 26 Ongedateerd briefje O. Van Itersson-Knoepfle. Archief Wolkers, Texel.
- 27 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 98.
- 28 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 59-60.
- 29 *Ibid.*, p. 65.
- 30 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 31 *De walgvogel*. 2008, p. 105-106.
- 32 Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 33 Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 107.
- 34 *Ijdo's adresboek van Leiden*, 1940-1941. Zie ook: Peter van Zonneveld, *Terug naar Leiden en Oegstgeest. Fietsen en wandelen met Jan Wolkers*. Amsterdam 2015, p. 41.
- 35 Mw. de Voogd aan Politieke Opsporingsdienst. Leiden, 20-8-1945. Ministerie van Justitie, Centraal Archief van de Bijzondere Rechtspleging. Bestanddeel 109358.
- 36 Ministerie van Justitie, Centraal Archief van de Bijzondere Rechtspleging. Bestanddeel 109358.
- 37 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 38 Typoscript *Kort Amerikaans*. Archief Wolkers, Texel.
- 39 *Kort Amerikaans*. 1979, p. 68.
- 40 Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 41 Ministerie van Justitie, Centraal Archief van de Bijzondere Rechtspleging. Bestanddeel 109358.
- 42 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 43 Hella Haasse, 'Interview met Jan Wolkers'. In: Murk Salverda en Erna Staal, *Tijd bestaat niet. Leven en werk van Jan Wolkers. Schrijversprentenboek*. Amsterdam 1996, p. 8.
- 44 Betty van Garrel (int.), 'Vader Wolkers: "Ik vind dat Jan te ver gaat"'. *Haagse Post*, 27-11-1965.

- 45 'Een late Orfeus'. Archief Wolkers, Texel.
- 46 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 47 'Een late Orfeus'. Archief Wolkers, Texel.
- 48 *De walgvogel*. 2008, p. 91.
- 49 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 8.
- 50 'De springplank van de dood'. In: *Het beeld verwoord. Schrijvers in 6 Leidse musea*. Leiden 1998, p. 49.
- 51 *Ibid.*, p. 50. In de slotregel van het gedicht 'De afgescheiden gemeente'. In: J.J. Slauerhoff, *Verzamelde gedichten*. Dl. 2, Den Haag 1947, p. 327. 'Dier' werd 'die' in latere drukken.
- 52 *Ibid.*, p. 51.
- 53 *De walgvogel*. 2008, p. 45.
- 54 'Van Oegstgeest naar Orokolo'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 137.
- 55 Bandopname gesprek Janna Wolkers. Archief Wolkers, Texel.
- 56 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 185.
- 57 Dagboek, 30-11-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 142-143.
- 58 Dagboek, 8-4-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 59 Frans Buisink, 'Jan Wolkers sprak met Mary Servaes: Als ik je toen gekend had, was ik nu misschien de Schrijver zonder Naam'. *Libelle*, nr. 23, 28-9-1977.
- 60 *De walgvogel*. 2008, p. 71.
- 61 *Ibid.*, p. 71-72.
- 62 Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 63 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 13.
- 64 Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 65 'De schildpad en zijn kooi'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie... Over ruimte voor kunstenaars*. Bussum 1995, p. 72.
- 66 Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 67 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 22.
- 68 *Idem*.
- 69 Bibeb (int.), 'Gieren zijn het, ze pikken je lever uit. Gesprek met Jan Wolkers'. *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 70 Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 71 Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 72 Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 73 *De walgvogel*. 2008, p. 114.
- 74 'Rembrandt is Rembrandt'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 149.
- 75 *Idem*.
- 76 *Dagblad voor Leiden en omstreken*, 16-7-1944.
- 77 *De walgvogel*. 2008, p. 117.
- 78 *De Telegraaf*, 19-7-1944.
- 79 'Rembrandt is Rembrandt'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 152.
- 80 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 225.
- 81 Henk Suer (int.), 'Jan Wolkers: Ik zou graag onzichtbaar zijn om met de mensen mee te lopen.' *De Tijd*, 29-6-1963.
- 82 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 226.
- 83 Charles Reittel, *Wat niet iedereen van de hengelsport weet*. Vertaald door Hengelarius. Den Haag, zonder datum. Exemplaar archief Wolkers, Texel.
- 84 *De doodshoofdvliinder*. 1979, p. 61.
- 85 Mail Karina Wolkers, 23-1-2015.

- 86** Nel Noordzij (int.), 'Jan Wolkers'. *Tekens bij de tijd*. NCRV-radio, 3-3-1969. In: Wim Hazeu en Cor Holst (red.), 40+. *Radioportretten*, p. 35.
- 87** Brief van de familie Roodkant (naam is slecht leesbaar) Berkel, 3-9-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 88** Brief Jannetje Wolkers-van der Heijde aan familie. Oegstgeest, 19-9-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 89** Idem.
- 90** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 101.
- 91** Gerrit Johannes Wolkers, 'winkelbediende', is gestorven op 30 augustus 1944, om 14.45 uur. Burgerlijke Stand Register Overlijden Gemeente Leiden, 1944, p. 226. Regionaal Archief Leiden.
- 92** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 117.
- 93** Brief Jannetje Wolkers-van der Heijde aan familie. Oegstgeest, 19-9-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 94** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 95** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 119-120.
- 96** 'De oogst'. In handschrift van Jannetje Wolkers-van der Heijde. Bijgevoegd bij haar brief van 19-9-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 97** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 139.
- 98** Gesprek Jan Wolkers, 11-9-2007.
- 99** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 145.
- 100** Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 101** Rouwkaart Gerrit Johannes Wolkers. Archief Wolkers, Texel. De tekst is in zijn jongenshandschrift, maar ongedateerd.
- 102** Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 103** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 3.
- 104** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 88.
- 105** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 3.
- 106** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 236.
- 107** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 3.
- 108** Idem.
- 109** Brief W.G. Roodkant (naam is slecht leesbaar) aan familie Wolkers. Berkel, 3-9-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 110** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 34.
- 111** Brief Jannetje Wolkers-van der Heijde aan familie. Oegstgeest, 19-9-1944. Archief Wolkers, Texel.
- 112** Gesprek Janna Wolkers, Bergen 1-3-2011.
- 113** Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 114** Burgerlijke Stand Register Overlijden 1944, p. 253. Regionaal Archief Leiden.
- 115** Rouwkaart Lydia Beatrix Irene Wolkers. Archief Wolkers, Texel.
- 116** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 3.
- 117** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 61.
- 118** Theun de Winter (int.), 'Terug naar Terug naar Oegstgeest'. In: *Terug naar Oegstgeest*. Amsterdam 26ste druk 1985, p. 255.
- 119** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 108.
- 120** 'Stenen voor brood'. Ongepubliceerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 121** 'Mijn Leidse tijd'. In: R.E.O. Ekart e.a., *Leids kunstlegaat*. Kunst en

- historie rondom Ars Aemula Naturae.* Leiden 1974, p. 123.
- 122** *De walgvogel.* 2008, p. 152.
- 123** 'Zwarte advent'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 264.
- 124** Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 125** 'Zwarte advent'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 264.
- 126** Idem.
- 127** *Werkkleding.* 1971, p. 44.
- 128** 'Zwarte advent'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 267.
- 129** *De walgvogel.* 2008, p. 162.
- 130** 'Zwarte advent'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 269.
- 131** *Ibid.*, p. 271.
- 132** *Ibid.*, p. 272-273.
- 133** Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 134** 'Zwarte advent'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 267.
- 135** Mail Karina Wolkers, 26-1-2015.
- 136** 'Polyphemus op zolder'. Ongepubliceerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 137** Idem.
- 138** Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 139** Dagboek, 16-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976.* 2007, p. 206.
- 140** 'De ontmaskering'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 258.
- 141** *Ibid.*, p. 259.
- 142** Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 143** 'De verschrikkelijke sneeuwman'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 49.
- 144** Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 145** 'De verschrikkelijke sneeuwman'. In: *Het vroege werk.* 2000, p. 50.
- 146** Coen Verbraak (int.), 'Bezoek aan Jan Wolkers'. In: *Hommage aan een dubbeltalent.* Vianen 2006, p. 43.
- 147** Seerp Anema, *Moderne kunst en ontiaarding.* Kampen, 1926.
- 148** 'Monet kwam te vroeg'. In: *De schuimspaan van de tijd.* 2007, p. 456.
- 149** *Ibid.*, p. 456-457.
- 150** *Ibid.*, p. 457.
- 151** Betty van Garrel (int.), 'Vader Wolkers: "Ik vind dat Jan..."' *Haagse Post*, 27-11-1965.
- 152** Mail Karina Wolkers, 18-2-2015.
- 153** *Terug naar Oegstgeest.* 2007, p. 196.
- 154** 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd.* 2007, p. 100.
- 155** *Ibid.*, p. 100-101.
- 156** *Wandelen in dromen. Jan Wolkers in het Teylers Museum.* Agenda. Haarlem 2000, p. 3.
- 157** *De walgvogel.* 2008, p. 170.
- 158** *Ibid.*, p. 171.
- 159** *Ibid.*, p. 169.
- 160** Freek Lugt, *Oud-Poelgeest. Van middeleeuws kasteel tot rustpunt in de randstad.* Oegstgeest 2014, p. 162.
- 161** *Ibid.*, p. 167.
- 162** 'Het tillenbeest'. In: *Serpentina's petticoat.* 2008, p. 13-15.
- 163** *Ibid.*, p. 15.
- 164** Idem.
- 165** Willemien Timmers, 'Jeugdviend Wolkers getuige van diefstal Tillenbeest'. *Oegstgeester Courant*, 28-8-2013.
- 166** Idem.
- 167** 'Het tillenbeest'. In: *Serpentina's petticoat.* 2008, p. 15-16.
- 168** *Ibid.*, p. 16.
- 169** *Ibid.*, p. 14.

- 170** 'Jan Wolkers'. In: Jessurun d'Oliveira, *Scheppen riep hij gaat van Au*, p. 118.
- 171** Idem.
- 172** Willemien Timmers, 'Jeugd-vriend...' *Oegstgeester Courant*, 28-8-2013.
- 173** Gesprek Karina Wolkers, Texel 21-1-2014.
- 174** Beeldbank ministerie van Defensie. Collectie Fotoafdrukken Koninklijke Landmacht. Objectnummer 2155_502229.
- 175** Dagboek 5-3-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 20.
- 176** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 323-324.
- 177** *De walvogel*. 2008, p. 172.
- 178** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*, p. 324.
- 179** Idem.
- 180** Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest in bange dagen. 1940-1945*. Oegstgeest 1995, p. 185.
- 181** Pas op 6 mei 1945 werd de capitulatie formeel ondertekend.
- 182** Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 189.
- 183** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 324.
- 184** *Ibid.*, p. 325.
- 185** Idem.
- 186** Brief Marten Toonder aan Jan Wolkers. Eyrefield Lodge, 28-3-1995. Archief Wolkers, Texel.
- 187** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 326. Opmerkelijk genoeg laten foto's van de groepjes mensen die naar huis terugkeerden geen 'vale plunje' zien maar ogenschijnlijk net geklede dames en, vooral, heren.
- 188** Bijlage bij brief van Jan Pier Eringa 19-12-2000 aan de redactie van OVT, getiteld 'Terug naar mijn Oegstgeest'. Archief Wolkers, Texel.
- 189** W.H.R. Mante, 'Verzet. Een interview met Jaap Grobbe'. In: *Mei 1940-Mei 1945. Uitgave van de Vereniging Raadsherenbuurt*. Leiden 1985, p. 25-28.
- 190** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 327.
- 191** *Over Vietnam. Teksten uitgesproken ter gelegenheid van de actie Kunstenaars voor Vietnam*. Amsterdam 1971, p. 1.
- 192** *De walvogel*. 2008, p. 180.
- 193** *Ibid.*, p. 181.
- 194** Willemien Timmers (int.), 'Jeugd-vriend...' *Oegstgeester Courant*, 28-8-2013.
- 195** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 327.
- 196** Idem.
- 197** Riet van Dort en Bert Driessen, *Oegstgeest...*, p. 166.
- 198** 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 101.
- 199** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 330.
- 200** Idem.
- 201** 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 101-102.
- 202** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 333.
- 203** Brief aan Anneke Maarsen. Oegstgeest 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.

- 204** Dagboek, 1-8-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 67.
- 205** *Een roos van vlees*. 1981, p. 100-101.
- 206** Dagboek, 1-8-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 67.
- 207** *De walgvogel*. 2008, p. 180.
- 208** Dossier Goosen Egbert Bouwmeester, CABR 34499 (Tribunaal Dordrecht 1510). Nationaal Archief Den Haag.
- 209** Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 210** *Werkkleding*. 1971, p. 45.
- 211** *De walgvogel*. 2008, p. 170.
- 212** *Ibid.*, p. 183.
- 213** Mw. de Voogd aan Politieke Opsporingsdienst. Leiden, 20-8-1945. Ministerie van Justitie, Centraal Archief van de Bijzondere Rechtspleging. Bestanddeel 109358.
- 214** *Idem*.
- 215** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 332.
- 216** *De walgvogel*. 2008, p. 188.
- 217** Cees van Hoore, 'Door het oog van de naald'. *Leidsch Dagblad*, 13-12-1997.
- 218** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 2.
- 219** *Idem*.
- 220** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 334.
- 221** Bewijs van aanmelding als oorlogsvrijwilliger. 23 juli 1945. Archief Wolkers, Texel.
- 222** *Ach, Wim, wat is een vrouw? Brieven aan een jeugdvriend*. Amsterdam 2005, p. 11.
- 223** 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 102. De regels zijn afkomstig uit 'Het tuinfeest'. In: M. Nijhoff, *Verzamelde gedichten*. Amsterdam 1990, p. 160.
- 224** 'Een paradijsvogel boven het aardappelloof'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 22.
- 225** *De walgvogel*. 2008, p. 188.
- 226** Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 227** *De walgvogel*. 2008 p. 188.
- 228** *Ibid.*, p. 189.
- 229** Gesprek Greetje de Kler, 5-5-2012.
- 230** *De kus*. 2008, p. 7-8.
- 231** Brief Wim de Kler aan Jan Wolkers, 31-12-1975. Archief Wolkers, Texel.
- 232** *Ach, Wim...*, p. 11.
- 233** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 328.
- 234** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud, van helderheid, van licht'. In: Paul Steenhuis e.a., *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 15.
- 235** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 236** *De walgvogel*. 2008, p. 184-185.
- 237** *Ibid.*, p. 185.
- 238** *Idem*.
- 239** De exacte data van de reis in de zomer van 1945 naar Parijs heb ik niet kunnen achterhalen.
- 240** Gesprek Karina Wolkers, 17-7-2016.
- 241** Onno Blom, 'Nooit verder dan de Morspoort'. In: *Jeugdzone. Schrijvers en dichters over hun allereerste gedicht*. Amsterdam 2007, p. 30.
- 242** *De walgvogel*. 2008, p. 187.
- 243** *Idem*.
- 244** Theun de Winter (int.), 'Het oor-

- logsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 245** Hans van Straten (int.), 'Jan Wolkers: beeldhouwer, dichter en natuurminnaar'. *Het Vrije Volk*, 19-1-1950.
- 246** Mail Karina Wolkers, 3-11-2009.
- 247** Idem.
- 248** Brief aan Anneke Maarsen, 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 249** Gesprek Anneke Maarsen, 2-5-2012.
- 250** Brief Tineke Wolkers aan Anneke Maarsen, Oegstgeest, 5-2-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 251** Brief aan Anneke Maarsen. Oegstgeest, 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 252** Sonnet in brief aan Anneke Maarsen. Oegstgeest, 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 253** Brief aan Anneke Maarsen. Oegstgeest, 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 254** Onno Blom, 'Nooit verder dan de Morspoort'. In: *Jeugdzone...*, p. 31.
- 255** *Terug naar Oegstgeest*. 2005, p. 171.
- 256** Dagboek, 18-10-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 189.
- 257** Onno Blom, 'Nooit verder dan de Morspoort'. In: *Jeugdzone...*, p. 31.
- 258** Idem.
- 259** Brief aan Anneke Maarsen. Oegstgeest, 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 260** 'De beet van de tarantula'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 33.
- 261** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 62.
- 262** Notitieblokje 1945. Archief Wolkers, Texel.
- 263** Hans van Straten. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 68.
- 264** 'Herfst'. Handschrift, archief Wolkers, Texel. Opgenomen als 'Herfst 1' in *Verzamelde gedichten*. Amsterdam 2008, p. 14.
- 265** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud...'. p. 11.
- 266** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 169.
- 267** Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 268** Betty van Garrel (int.), 'Vader Wolkers: "Ik vind dat Jan..."'. *Haagse Post*, 27-11-1965.
- 269** Inschrijvingsbewijs Academie van Beeldende Kunsten Den Haag. Archief Wolkers, Texel.
- 270** Brief aan Anneke Maarsen. Oegstgeest, 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 271** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 167.
- 272** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud...'. p. 17.
- 273** 'De schildpad en zijn kooi'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie... Over ruimte voor kunstenaars*. Bussum 1995, p. 70.
- 274** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. p. 257.
- 275** Idem.
- 276** 'De schildpad en zijn kooi'. In: *Er is eene Rijksakademie...*, p. 73.
- 277** 'In de schaduw van het voorgeslacht'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 102.
- 278** *Ibid.*, p. 102-103.
- 279** *Ibid.*, p. 103.
- 280** Brief aan Wim de Kler. Oegstgeest, mei 1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 31.

- 281** 'Schillerlocke'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 275.
- 282** 'Een vriendschap'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 10.
- 283** Brief aan Anneke Maarsen. Oegstgeest, 5-10-1945. Collectie Blom, Leiden.
- 284** Idem.
- 285** Brief aan Wim de Kler. Oegstgeest, 21-1-1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 19.
- 286** *Ibid.*, p. 21.
- 287** Idem.
- 288** *Ibid.*, p. 22.
- 289** *Ibid.*, p. 19.
- 290** *Werkkleding*. 1971, p. 51.
- 291** Brief vader Damme aan Jan Wolkers. 's-Gravenhage, 15-3-1946. Archief Wolkers, Texel.
- 292** Typoscript *De walgvogel*. Archief Wolkers, Texel.
- 293** Brief aan Wim de Kler. Oegstgeest, 21-1-1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 25.
- 294** *De walgvogel*. 2008, p. 193.
- 295** Brief aan Wim de Kler. Oegstgeest, 27-1-1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 29-30.
- 296** *Ach, Wim...*, p. 11.
- 297** *De walgvogel*. 2008, p. 190.
- 298** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud...', p. 16.
- 299** Peter van Ingen (int.), *Een oceaan van hoop*, afl. 5.
- 300** *Ach, Wim...*, p. 12.
- 301** Gerrit Achterberg, 'Kamer'. In: *Morendo*. Leiden 1944, p. 30.
- 302** *Ach, Wim...*, p. 12.
- 303** Inschrijvingsregister voor den dienstplicht, lichte 1945. Gemeente Archief Oegstgeest.
- 304** Brief aan Wim de Kler. Oegstgeest, 27-1-1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 29.
- 305** Idem.
- 306** *Ibid.*, mei 1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 33.
- 307** *Ibid.*, p. 32-33.
- 308** *Werkkleding*. 1971, p. 47.
- 309** Dagboek, 5-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 59-60.
- 310** Brief aan Wim de Kler. Oegstgeest, oktober 1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 39-40.
- 311** *Ibid.*, 10-1-1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 42.
- 312** *Ibid.*, p. 42-43.
- 313** *Ibid.*, p. 45.
- 314** *Ibid.*, eind februari 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 57.
- 315** *Ibid.*, p. 60.
- 316** *Ibid.*, p. 49-51.
- 317** Betty van Garrel (int.), 'Vader Wolkers: "Ik vind dat..."'. *Haagse Post*, 27-11-1965.
- 318** Gesprek Karina Wolkers. 24-11-2011.
- 319** Ernst Jan Rozendaal (int.), 'Een slap handje is zichtbaar. Jan Wolkers.' *BN/De Stem*, 24-1-2003.
- 320** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 24-11-2011.
- 321** *Een roos van vlees*. 1981, p. 8.
- 322** Idem.

3 Dadi

- 1** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 24-11-2011. Zie ook: *Een roos van vlees*, Amsterdam 2005, p. 8.

- 2** Ernst Jan Rozendaal (int.), 'Een slap handje is zichtbaar'. Jan Wolkers.' *BN/De Stem*, 24-1-2003.
- 3** *Een roos van vlees*. 1981, p. 99.
- 4** Ernst Jan Rozendaal (int.), 'Een slap handje...'
- 5** *Een roos van vlees*. 1981, p. 99-100.
- 6** *Ibid.*, p. 101.
- 7** Mail Karina Wolkers, 8-1-2015.
- 8** Brief aan Wim de Kler, maart 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim, wat is een vrouw? Brieven aan een jeugdriend*. Amsterdam 2005, p. 69-70.
- 9** 'Icarus en de vliegende tering'. In: *De schuimschaam van de tijd*. 2007, p. 359.
- 10** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 11-12-2014.
- 11** Nic. J. Karhof, *Beziet Verzet Ontzet. Goes en omgeving in de bewogen jaren 1940-1944*. Goes, ongedateerd, p. 22.
- 12** *Ibid.*, p. 67.
- 13** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 23-7-2011.
- 14** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1942-1944*. Amsterdam 1981, p. 137.
- 15** Dagboek Jan Wolkers, 11-5-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 16** Brief Maria de Roo aan Hans Warren, mei 1972. Collectie Zeeuwse Bibliotheek Middelburg. Geciteerd in: Hans Warren, *Geheim Dagboek 1971-1972*. Amsterdam 1991, p. 96-97.
- 17** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 23-7-2011.
- 18** Hans Warren, Dagboek 19 mei 1942. Cahier 1, p. 23. Collectie Zeeuwse Bibliotheek Middelburg. Zie ook: Hans Warren, *Geheim Dagboek 1942-1944*, 1981, p. 20.
- 19** Hans Visser (int.), 'Jan Wolkers heeft nog veel te doen'. *Haarlems Dagblad*, 7-10-1995.
- 20** *Een roos van vlees*. 1981, p. 92.
- 21** Hans Warren, dagboek 12-9-1943. Cahier D1, d1, p. 238. Collectie Zeeuwse Bibliotheek. Zie ook: Hans Warren, *Geheim Dagboek 1942-1944*, 1981, p. 114-115.
- 22** Hans Warren, dagboek 12-9-1943. Cahier D1, d1, p. 237. Collectie Zeeuwse Bibliotheek. Hans Warren, *Geheim Dagboek 1942-1944*, 1981, p. 113.
- 23** Hans Warren, dagboek 7-8-1944. Cahier D1, d2, p. 259. Hans Warren, *Geheim Dagboek 1942-1944*, 1981, p. 183.
- 24** Brief Maria de Roo aan Hans Warren. 'Donderdagavond'. Ongedateerd. Collectie Zeeuwse Bibliotheek Middelburg.
- 25** Hans Warren, dagboek 9-12-1944. Cahier D1, d2, p. 285. Collectie Zeeuwse Bibliotheek Middelburg.
- 26** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1942-1944*, 1981, p. 187.
- 27** Gesprek Karina Wolkers, 21-7-2011. Eric Wolkers vertelt iets overeenkomstigs in: Ronny Boogaart en Eric de Rooij, 'Een zwijgende Sibylle. De muze van Hans Warren en Jan Wolkers'. *De Parelduiker*, jrg. 13, 2008, nr. 4, p. 35.
- 28** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1945-1948*, 1982, p. 11.
- 29** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1945-1948*, 1982, p. 22. Beide passages zijn niet te checken in het originele dagboek. Er staat weliswaar in Warrens Dagboek 1, d2, p. 287 een kleine

passage gedateerd 19-2-1945, maar die bevat slechts een fractie van het materiaal in het gepubliceerde dagboek.

[D1, d3]

30 Brief Maria de Roo aan Hans Warren, 22-9-1945. Collectie Zeeuwse Bibliotheek Middelburg. Geciteerd in: Ronny Boogaart en Eric de Rooij, 'Een zwijgende Sibylle. De muze van Hans Warren en Jan Wolkers'. *De Pa-relduiker*, jrg. 13, 2008, nr. 4, p. 40.

31 Idem.

32 Dagboek Jan Wolkers, 5-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 59.

33 Gesprek Karina Wolkers, 23-7-2011.

34 Brief aan Wim de Kler, 14 mei 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 79.

35 Idem.

36 'Uitzicht'. Ongedateerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.

37 Brief aan Wim de Kler, maart 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 66.

38 Ibid., p. 70.

39 Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.

40 Brief aan Wim de Kler, maart 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 69.

41 'De verschrikkelijke sneeuwman'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 45.

42 Ibid., p. 51.

43 Hans Warren, *Geheim Dagboek 1945-1948*, p. 117. Hans Warren noemt het meisje in zijn dagboek 'Eefje'. En schrijft dat haar blindheid zou zijn veroorzaakt door het uiteenspatten van het glas van een gloeilamp. Waarom hij dat doet is onduidelijk. De

passage is ook niet te checken in het originele dagboek van Warren van 1947. Dat deel (cahier 5 en 6) ontbreekt in het Archief Warren in de Zeeuwse Bibliotheek.

44 Ibid., p. 116-117.

45 Steye Raviez en Coen Verbraak (int.), *Jan Wolkers. Foto*. Amsterdam 2005, p. 27.

46 Bandje Janna Wolkers, 22-6-1969. Archief Wolkers, Texel.

47 *Een roos van vlees*. 1981, p. 11-12.

48 Brief aan Wim de Kler, 14 mei 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 78-79.

49 Ibid., p. 79-80.

50 *Werkkleding*. 1971, p. 53.

51 Brief aan Wim de Kler, juni '47. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 83.

52 Gesprek Greetje de Kler, 5-5-2012.

53 Brief aan Wim de Kler, juni '47. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 84.

54 Brief aan Wim de Kler, juni '48. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 118.

55 Brief aan Wim de Kler, juni '47. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 84.

56 Hans Warren, *Geheim Dagboek 1945-1948*. Amsterdam 1982, p. 152. Het originele dagboek (D1, d5 en 6) van 1947 ontbreekt in het archief Warren in de Zeeuwse Bibliotheek.

57 Brief aan Wim de Kler, 18 september 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 86.

58 Gesprek Greetje de Kler, 5-5-2012.

59 Brief aan Wim de Kler, 18 september 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 90.

- 60** Brief aan Wim de Kler, 13 november 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 91-92.
- 61** Dagboek 29-6-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 56.
- 62** Brief aan Wim de Kler, 13 november 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 91.
- 63** Anoniem, 'Mensen begrijpen de humor van mijn boeken niet'. *Arnhemse Courant*, 7-12-1968.
- 64** Notitieblokje Jan Wolkers jaren veertig. Naam op eerste bladzijde, met telefoonnummer: 21661. Archief Wolkers, Texel.
- 65** Dagboek, 16-12-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 66** Gesprek Jan Wolkers, 13-7-2007.
- 67** Brief aan Wim de Kler, januari 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 100.
- 68** 'De schildpad en zijn kooi'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie... Over ruimte voor kunstenaars*. Bussum 1995, p. 73.
- 69** Idem.
- 70** Brief aan Wim de Kler, 13 november 1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 95.
- 71** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1945-1948*, p. 174. Origineel valt niet na te lezen. Het cahier van het dagboek ontbreekt in het archief Warren in de Zeeuwse Bibliotheek.
- 72** Ibid., p. 174-175.
- 73** Ibid., p. 175.
- 74** Idem.
- 75** Idem.
- 76** Ibid., p. 176.
- 77** Ibid., p. 176. Originële passage kan niet worden gecheckt. Betreffende dagboek ontbreekt in het archief Warren in de Zeeuwse Bibliotheek.
- 78** *Een roos van vlees*. 1981, p. 86.
- 79** Dagboek, 6-12-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 80** Brief aan Wim de Kler, januari 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 98.
- 81** Idem.
- 82** Dagboek 8-3-1967. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 22.
- 83** *Werkkleding*. 1971, p. 53.
- 84** Brief aan Wim de Kler, januari 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 98-99.
- 85** Brief aan Wim de Kler, februari 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 103.
- 86** Ibid., p. 103-104.
- 87** Ibid., p. 104-105.
- 88** Brief aan Wim de Kler, juni 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 114.
- 89** Uitleenbriefje Bibliotheek der Rijksuniversiteit Leiden, 21-6-1948. Archief Wolkers, Texel.
- 90** Brief aan Wim de Kler, juni 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 118.
- 91** Murk Salverda, 'De drie levens van Jan Wolkers'. In: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 62.
- 92** Brief aan Wim de Kler, juni 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 116.
- 93** Ibid., p. 119.
- 94** Dagboek 26-10-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 96.

- 95** Brief aan Maria de Roo, Leiden 'Oogstmaand 1948'. Poststempel 15-8-1948. Archief Wolkers, Texel.
- 96** Idem.
- 97** Idem.
- 98** Idem.
- 99** Idem.
- 100** Brief Laura Meursing aan Jan Wolkers. Groet, 12-11-1946. Archief Wolkers, Texel.
- 101** Idem.
- 102** Gesprek Karina Wolkers, 10-4-2017.
- 103** 'Icarus en de vliegende tering'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 358.
- 104** *De walgvogel*. 2008, p. 33.
- 105** 'Icarus en de vliegende tering'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 358.
- 106** Idem.
- 107** Idem.
- 108** Brief aan Wim de Kler, november 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 121-122.
- 109** *Ibid.*, p. 122.
- 110** *Ibid.*, p. 122-123.
- 111** Jenny Reynaerts, 'Een vriend om tegen te knokken'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie...*, p. 42.
- 112** Murk Salverda, 'De drie levens van Jan Wolkers'. In: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 62.
- 113** 'De schildpad en zijn kooi'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie... Over ruimte voor kunstenaars*. Bussum 1995, p. 73-74.
- 114** Idem.
- 115** Murk Salverda, 'De drie levens van Jan Wolkers'. In: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*, p. 62.
- 116** Brief aan Wim de Kler, maart 1949. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 126-127.
- 117** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 118** Idem.
- 119** *Turkes fruit*. 2007, p. 34.
- 120** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 121** Brief aan Wim de Kler, november 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 122.
- 122** Brief aan Wim de Kler, mei 1946. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 33.
- 123** 'Zwarte bevrijding'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 335.
- 124** *Ibid.*, p. 334. De brief waarnaar wordt verwezen is niet meer in het archief van Wolkers te vinden. Volgens Karina Wolkers is die er wel geweest en citeerde Wolkers uit de herinnering.
- 125** 'Een paradijsvogel boven het aardappelooft'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 22. De brief waarnaar wordt verwezen is niet meer in het archief van Wolkers te vinden. Volgens Karina Wolkers is die er wel geweest en citeerde Wolkers uit de herinnering.
- 126** Anoniem, 'Jan Wolkers: De walgvogel, boek van een generatie'. *Leeuwarder Courant*, 23-11-1974.
- 127** 'Een paradijsvogel boven het aardappelooft'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 23.
- 128** Hans van Straten, 'Leven in letters'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters*. Over Jan Vermeulen. Arnhem 1992, p. 54.

- 129** *Socialistische Stemmen. Discussie-organ*, no. 1. 1-9-1949. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 51.
- 130** Fernand Auwera (int.), 'Jan Wolkers'. In: Graa Boomsma (sam.), *Over Jan Wolkers 1 1961-1968*. Den Haag 1983, p. 199.
- 131** *De onverbiddelijke tijd*. 1984, p. 74.
- 132** Brief aan Wim de Kler, mei 1949. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 133-134.
- 133** Brief aan Wim de Kler, maart 1949. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 129.
- 134** Brief aan Jan Wolkers. Buitenzorg, 28 maart 1949. Archief Wolkers, Texel.
- 135** Brief aan Wim de Kler, mei 1949. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 131-132.
- 136** Brief aan Maria de Roo, 'Louwmaand' 1949. Archief Wolkers, Texel.
- 137** Brief aan Wim de Kler, maart 1949. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 126.
- 138** Brief Wim de Kler aan Jan Wolkers. Buitenzorg, 28 maart 1949. Archief Wolkers, Texel.
- 139** Gesprek Greetje de Kler, 5-5-2012.
- 140** Idem.
- 141** Brief aan Wim de Kler, juni 1949. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 138.
- 142** Gesprek Janna Wolkers. Bergen 1-3-2011.
- 143** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 144** Idem.
- 145** Jean-Paul Sartre, *L'Âge de raison*. Parijs 1945.
- 146** Brief aan Maria de Roo. Leiden, augustus 1949. Archief Wolkers, Texel.
- 147** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 148** Brief aan Maria de Roo. Leiden, augustus 1949. Archief Wolkers, Texel.
- 149** Brief Maria Wolkers-de Roo. Oostkapelle, 31-8-1949. Archief Wolkers, Texel.
- 150** Brief aan Maria de Roo. Leiden, augustus 1949. Archief Wolkers, Texel.
- 151** Brief aan Wim de Kler, november 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 123.
- 152** Brief aan Wim de Kler, mei 1949. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim...*, p. 131-132.
- 153** *Turks fruit*. 2007, p. 30.
- 154** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 155** Brief Frans van Leeuwen aan Jan Wolkers. Leiden, 1-2-1950. Archief Wolkers, Texel.
- 156** Brief Jan Vermeulen aan Jan Wolkers. Oegstgeest, 30-1-1950. Archief Wolkers, Texel.
- 157** Anoniem, 'Beelden in de onderwereld. Jonge kunstenaars werken in de grotten van Valkenburg'. *Katholieke Illustratie*, 1950, p. 291.
- 158** *Turks fruit*. 2007, p. 30.
- 159** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 160** *Turks fruit*. 2007, p. 31.
- 161** Brief aan Annemarie Nauta. Paris, 4-3-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*. Ingeleid en bezorgd door Onno Blom. 2010, p. 75.
- 162** *Turks fruit*. 2007, p. 31.
- 163** Willem Coumans, 'Wolkers liegt, roept Valkenburg woedend'. *Het Vrije Volk*, 27-6-1970.
- 164** Anoniem, 'Kerkraadse loodgieter: Wolkers heeft mijn Schlager gestolen'. *Het Vrije Volk*, 31-1-1970.

- 165** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Leiden 8-1-1950. Archief Wolkers, Texel.
- 166** Brief Maria Wolkers-de Roo aan Jan Wolkers. Leiden, 9-1-1950. Archief Wolkers, Texel.
- 167** Idem.
- 168** Ibid. Leiden, ongedateerd. Archief Wolkers, Texel.
- 169** Gesprek Karina Wolkers, 10-12-2016.
- 170** Ibid., 20-1-2015.
- 171** Bandje Janna Wolkers. 22-6-1969. Archief Wolkers, Texel.
- 172** Gesprek Karina Wolkers, 20-1-2015.
- 173** Gesprek Janna Wolkers, 20-1-2015.
- 174** Hans van Straten, 'Leven in letters'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 52.
- 175** Bandje Janna Wolkers. 22-6-1969. Archief Wolkers, Texel.
- 176** Idem.
- 177** Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 178** Idem.
- 179** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Leiden, 8-1-1950. Archief Wolkers, Texel.
- 180** Brief Jan Vermeulen. Oegstgeest, 30-1-1950. Archief Wolkers, Texel.
- 181** Hans van Straten, 'Leven in letters'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 59.
- 182** Brief Jan Vermeulen. Oegstgeest, 12-2-1950.
- 183** Bandje Janna Wolkers. 22-6-1969. Archief Wolkers, Texel.
- 184** *De kus*. 2011, p. 10.
- 185** *Leidsch Dagblad*, 3-6-1950.
- 186** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 20-1-2015.
- 187** Hans van Straten, 'Jan Wolkers: beeldhouwer en natuurminnaar'. *Het Vrije Volk*, Leidse editie 19-1-1950.
- 188** Gesprek Karina Wolkers, 10-12-2016.
- 189** Hans van Straten, 'Jan Wolkers...' *Het Vrije Volk*, Leidse editie 19-1-1950.
- 190** Idem.
- 191** Idem.
- 192** Chris Kijne, 'Zomerdijkstraat'. *VPRO Gids*, 7-5-1988, p. 9.
- 193** Brief Maria Wolkers-de Roo aan Jan Wolkers. Oostkapelle, 21-6-1950. Archief Wolkers, Texel.
- 194** *Turks fruit*. 2007, p. 60.
- 195** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 20-1-2015.
- 196** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1949-1951*. Deel 3. Amsterdam 1983, p. 173. In het originele dagboek van Warren, waarin deze passage ontbreekt, is de eerste datum waarop hij iets schrijft 13-1-1951.
- 197** Chris Kijne, 'Zomerdijkstraat'. *VPRO Gids*, 7-5-1988, p. 10.
- 198** Anoniem, 'Naambordje G.J. van der Veen verdwenen'. *De Waarheid*, 27-6-1969.
- 199** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 83.
- 200** Chris Kijne, 'Zomerdijkstraat'. *VPRO Gids*, 7-5-1988, p. 10.
- 201** Idem.
- 202** Gesprek Karina Wolkers, 14-2-2015.
- 203** Hans Visser (int.), 'Alles is hier helder, de koppen en 't weer'. *Noord-hollands Dagblad*, 22-12-1984.
- 204** Rudi van Dantzig, *Herinneringen*

- aan *Sonia Gaskell*. Amsterdam 2013, p. 30.
- 205** Ibid., p. 124.
- 206** Chris Kijne, 'Zomerdijkstraat'. *VPRO Gids*, 7-5-1988, p. 10.
- 207** Dedalo Carasso, 'Leve de Zomerdijkstraat, die rotstraat van mijn jeugd' Op: www.zuidelijkewandelweg.nl.
- 208** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 209** Mail Karina Wolkers, 13-2-2015.
- 210** *De achtertuin*. Amsterdam 2008, afl. 14, p. 10 van het bij de cd behorende boekje.
- 211** Sandra van Beek, 'Herinnering aan de Zomerdijkstraat'. Op: www.zuidelijkewandelweg.nl.
- 212** Anoniem, 'Slotfestijn in twintigjarige artiestenwijk'. *De Tijd*, 6-5-1954.
- 213** Idem.
- 214** Anoniem, 'Geestdriftig bevrijdingsfeest in vrolijk vlaggende hoofdstad'. *De Waarheid*, 6-5-1954.
- 215** In: *Piet Esser. Beeld van een mens, beeld van een tijd*. Deventer 2010, p. 81.
- 216** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 217** Brief Maria de Roo aan Hans Warren. Geciteerd in: Ronny Boogaart en Eric de Rooij, 'Een zwijgende Sibylle. De muze van Hans Warren en Jan Wolkers'. *De Parelduiker*, jrg. 13, 2008, nr. 4, p. 44.
- 218** Hans Warren, dagboek 13-1-1951. Collectie Warren, Zeeuwse Bibliotheek Middelburg. 1298 D 1, dl. 7, p. 64.
- 219** Ibid., p. 64-65.
- 220** Ibid., p. 65.
- 221** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1949-1951*. Deel 3. Amsterdam 1983, p. 173. In het originele dagboek van Warren, waarin deze passage ontbreekt, is de eerste datum waarop hij iets schrijft 13-1-1951.
- 222** Briefje Maria Wolkers-de Roo. Ongedateerd. Ingevoegd bij: Hans Warren, dagboek 13-1-1951. Collectie Warren, Zeeuwse Bibliotheek Middelburg. 1298 D 1, dl. 7, p. 64-65.
- 223** Hans Warren, 'Om het behoud der eenzaamheid'. Ongepubliceerd typoscript, p. 157. Zeeuwse Bibliotheek Middelburg.
- 224** Ibid., p. 183.
- 225** Idem.
- 226** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 180-181.
- 227** Hans Warren, 'Om het behoud der eenzaamheid', p. 185.
- 228** Ibid., p. 187.
- 229** Ibid., p. 188.
- 230** Ibid., p. 189.
- 231** Idem.
- 232** Idem. Geciteerd in: Ronny Boogaart en Eric de Rooij, 'Een zwijgende Sibylle. De muze van Hans Warren en Jan Wolkers'. *De Parelduiker*, jrg. 13, 2008, nr. 4, p. 45.
- 233** Hans Warren, *Geheim Dagboek 1949-1951*. Deel 3. Amsterdam 1983, p. 173-174. In het originele dagboek van Warren ontbreekt deze passage. In zijn originele dagboek is de eerste datum waarop hij iets schrijft 13-1-1951.
- 234** Jan Wolkers aan mevrouw Wolterbeek-van der Kerle. Texel, augustus 1996. Kopie in Collectie Zeeuwse Bibliotheek Middelburg.
- 235** Hans Warren, 'Portret van Sibylle'. In: *Een stip op de wereldkaart*, Amsterdam 2001.

- 236** Gesprek Eli Asser, 19-2-2015.
- 237** *Een roos van vlees*. 1981, p. 87-88.
- 238** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. 23-1-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 239** Idem.
- 240** Brief Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 26-1-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 241** Idem.
- 242** Idem.
- 243** *Een roos van vlees*. 1981, p. 89-90.
- 244** Brief Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 26-1-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 245** *Een roos van vlees*. 1981, p. 90.
- 246** Ibid., p. 13-14.
- 247** Ibid., p. 14.
- 248** Ibid., p. 15.
- 249** Ibid., p. 16.
- 250** Dagboek 9-6-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 251** Dagboek Jan Wolkers, 5-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Geciteerd in: *Dagboek 1969*. 2006, p. 59.
- 252** Rouwkaart Eva Maria Wolkers. Archief Wolkers, Texel.
- 253** *Een roos van vlees*. 1981, p. 21-22.
- 254** Idem.
- 255** Brief Jan en Gré de Kler aan Jan en Maria Wolkers. Oegstgeest, 13-7-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 256** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 257** Coen Verbraak, *Jan Wolkers. Een documentaire*. KRO en De Bezige Bij. Amsterdam 2007.
- 258** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam 27-7-1951.
- 259** Coen Verbraak, *Jan Wolkers. Een documentaire*.
- 260** *Een roos van vlees*. 1981, p. 41-42.
- 261** Brief Maria Wolkers-de Roo. Goes, 3-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 262** *Een roos van vlees*. 1981, p. 79.
- 263** Brief Maria Wolkers-de Roo. Goes, 3-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 264** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam 16-12-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 265** Idem.
- 266** Idem.
- 267** Idem.
- 268** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Zonder plaats of datum. In dezelfde envelop als de brief van 16-12-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 269** Idem.
- 270** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 29-12-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 271** Idem.
- 272** *Brandende liefde*. 1983, p. 9-10.
- 273** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 274** *Brandende liefde*. 1983, p. 35-36.
- 275** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 276** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 29-12-1951. Archief Wolkers, Texel.
- 277** Idem.
- 278** *Een roos van vlees*. 1981, p. 91.
- 279** Gesprek Karina Wolkers, 18-3-2015.
- 280** Brief Maria Wolkers-de Roo. Goes, 3-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 281** Idem.
- 282** Idem.
- 283** Idem.
- 284** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 5-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 285** Idem.

- 286** Idem.
- 287** Martinus Nijhoff, 'Haar laatste brief'. *Verzamelde Gedichten*, Amsterdam 2001, p. 227.
- 288** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 5-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 289** Idem.
- 290** Adriaan Roland Holst, 'Drie dichters en drie vrouwen'. In: *Onderweg*. Amsterdam 1940.
- 291** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 8-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 292** Brief Maria Wolkers-de Roo. Goes, 10-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 293** De moeder van Wolkers werd door Eric 'Oma Schat' genoemd, vader Wolkers 'Opa Kikkertje'. Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 294** Brief Maria Wolkers-de Roo. Goes, 10-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 295** Idem.
- 296** Ibid., 18-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 297** Brief aan Maria Wolkers-de Roo. Amsterdam, 14-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 298** Ibid., Amsterdam, 22-1-1952. Archief Wolkers, Texel.
- 299** Gesprek Karina Wolkers, 18-3-2015.
- 300** Herman Hofhuizen (int.), 'Jan Wolkers: Ik bewonder Amerika verschrikkelijk.' *De Tijd*, 8-11-1969.
- 301** Ernst Jan Rozendaal (int.), 'Een slap handje...' *BN/De Stem*, 24-1-2003.
- 302** *Een roos van vlees*. 1981, p. 80.
- 303** Ibid., p. 80.
- 304** Idem.
- 305** *Het Parool*, 2-11-1953.
- 306** *Algemeen Handelsblad*, 15-7-1954.
- 307** 'Prix de Rome voor beeldhouwen schilder kunst uitgereikt'. *De Tijd*, 15-10-1953.
- 308** Hans Redeker, 'Jan Wolkers'. *NRC Handelsblad*, 6-3-1971.
- 309** Murk Salverda, 'De drie levens van Jan Wolkers'. In: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 64.
- 310** Brief Gemeente Leiden. Leiden, 2-1-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 71.
- 311** Anoniem, 'Ter verfraaiing van Leiden. Beelden aangekocht'. *Leidsche Courant*, 7-11-1957.
- 312** *Turks fruit*. 2007, p. 82.
- 313** Brief aan Maria Wolkers-de Roo, Salzburg 15-7-1954. Archief Wolkers, Texel.
- 314** Idem.
- 315** Ongetiteld typoscript. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Het Vrije Volk*, 1-9-1954.
- 316** Brief aan Maria Wolkers-de Roo, Salzburg 15-7-1954. Archief Wolkers, Texel.
- 317** 'Mozart & Manzù'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 75-77.
- 318** Brief aan Maria Wolkers-de Roo, Salzburg 15-7-1954. Archief Wolkers, Texel.
- 319** 'Mozart & Manzù'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*, p. 77.
- 320** Brief aan Maria Wolkers-de Roo, Salzburg 25-7-1954. Archief Wolkers, Texel.
- 321** Herman Hofhuizen (int.), 'Jan

- Wolkers: Ik bewonder Amerika verschrikkelijk.' *De Tijd*, 8-11-1969.
- 322** Brief aan Maria Wolkers-de Roo, Salzburg 25-7-1954. Archief Wolkers, Texel.
- 323** *Het Vrije Volk*, 1-9-1954.
- 324** Idem.
- 325** 'Mozart & Manzù'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*, p. 77.
- 326** 'Wolkers in Wolkersdorp of Geheime Liebe'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 463.
- 327** Idem.
- 328** Ibid., p. 464.
- 329** Frequentationsbestätigung Internationale Sommerakademie für bildende Kunst, 12 augustus 1954. Archief Wolkers, Texel.
- 330** 'Wolkers in Wolkersdorp of Geheime Liebe'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 465.
- 331** Idem.
- 332** Ibid., p. 465-466.
- 333** Blida Heynold-von Graefe, *Manzù's Deuren voor de Toren van de Grootte of St. Laurenskerk te Rotterdam*. Rotterdam 1968, p. 23.
- 334** Pino Belleri (int.), 'Vorrei Manzù spolto accanto a Donizetti'. *Corriere della Sera*, 10-4-2012.
- 335** 'Wolkers in Wolkersdorp of Geheime Liebe'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 466.
- 336** Anoniem, 'Ek van Zanten wint Prix de Rome voor beeldhouwkunst'. *De Tijd*, 21-10-1955.
- 337** Gesprek Karina Wolkers, 18-3-2015.
- 338** Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 339** In: *Piet Esser. Beeld van een mens, beeld van een tijd*. Deventer 2010, p. 83.
- 340** *Werkkleding*. 1971, p. 74.
- 341** *Wandelen in Dromen. Jan Wolkers in Teylers Museum*. Agenda. Haarlem 2000, week 29.
- 342** Zie: Marcella Cattaneo, *Giacomo Manzù 1938-1965. Gli anni delle ricerca*. Milaan 2008, p. 100.
- 343** Ibid., p. 116.
- 344** Brief aan Maria Wolkers-de Roo, Salzburg 25-7-1954. Archief Wolkers, Texel.
- 345** Gesprek Eric Wolkers. Enkhuizen, 26-11-2013.
- 346** Idem.
- 347** Zie ook: Pieter van den Blink (int.), 'Het verpest eigenlijk alles'. *Vrij Nederland*, 22-12-2012.
- 348** Gesprek Eric Wolkers. Enkhuizen, 26-11-2013.
- 349** Idem.
- 350** Idem.
- 351** Eric Wolkers, 'De ondankbare hond'. Opstel, ongedateerd. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 58.
- 352** *Werkkleding*. 1971, p. 58.
- 353** Gesprek Eric Wolkers. Enkhuizen, 26-11-2013.
- 354** Idem.
- 355** Gesprek Janna Wolkers, 1-3-2011.
- 356** Gesprek Eric Wolkers. Enkhuizen, 26-11-2013.
- 357** Idem.
- 358** Idem.
- 359** H.J.A. Hofland en Tom Rooduijn (int.), *Dwars door puinstof heen*. Amsterdam 1997, p. 128-129.
- 360** Idem.
- 361** Hans Redeker, 'Over Moeder met

hurkend kind'. *Algemeen Handelsblad*, 29-9-1955.

362 *Werkkleding*. 1971, p. 73.

363 Ernst Jan Rozendaal (int.), 'Een slap handje...' *BN/De Stem*, 24-1-2003.

364 Anoniem, 'Stadsprijs van Middelburg voor beeldende kunst'. *De Tijd*, 5-7-1954.

365 Anoniem, 'St. Lucas exposeert. Beeldhouwers van beter gehalte dan de vele schilders.' *De Tijd*, 20-10-1956.

366 *Het Vrije Volk*, 1-2-1957.

367 Ernst Jan Rozendaal (int.), 'Een slap handje...' *BN/De Stem*, 24-1-2003.

368 Idem.

369 Adriaan Roland Holst, 'Twee mensen'. *Voorbij de wegen*. Bussum 1920.

370 Brief aan Adriaan Roland Holst. Amsterdam 31-10-1956. Zie ook: Murk Salverda en Erna Staal, *Tijd bestaat niet. Leven en werk van Jan Wolkers. Schrijversprentenboek*. Amsterdam 1996, p. 59.

371 Brief Adriaan Roland Holst. Bergen, 3-11-1956. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 76.

372 *Werkkleding*. 1971, p. 77.

373 Brief Maria Wolkers-de Roo. Oostkapelle, ongedateerd. Archief Wolkers, Texel.

4 Amour fou

1 Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

2 Wolkers citeert achtereenvolgens de beginregels uit de gedichten 'De zomer is de tijd van alle rozen' van Herman Gorter, 'Doodgaan' van Willem

Kloos, 'Regen en maanlicht' van J.C. Bloem en 'Kamer' van Gerrit Achterberg.

3 Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

4 Annemarie Nauta, Leeuwarden, 7-6-1937.

5 Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

6 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.

7 Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 16-7-1956. Archief Wolkers, Texel.

8 Mail Karina Wolkers, 23-11-2015.

9 Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

10 *Een roos van vlees*. 1981, p. 18.

11 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 13-7-1956. Archief Wolkers, Texel.

12 *Een roos van vlees*. 1981, p. 9-10.

13 Mail Karina Wolkers, 23-11-2015.

14 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.

15 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 13-9-1956. Archief Wolkers, Texel.

16 *Ibid.*, 17-9-1956.

17 Gesprek Annemarie Nauta. Leeuwarden, 26-5-2009.

18 Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

19 Dagboek Jan Wolkers, 29-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 75.

20 *Turks fruit*. 2007, p. 83.

- 21 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 22 Idem.
- 23 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 12-7-1956. Archief Wolkers, Texel.
- 24 Ibid., 13-7-1956.
- 25 Geboren 16-12-1900.
- 26 Geboren 25-2-1901.
- 27 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 28 *Turks fruit*. 2007, p. 23-24.
- 29 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 30 *Turks fruit*. 2007, p. 24.
- 31 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 32 Idem.
- 33 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 14-7-1956. Archief Wolkers, Texel.
- 34 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 35 Idem.
- 36 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 15-7-1956. Archief Wolkers, Texel.
- 37 Ibid., 16-7-1956.
- 38 Ibid., 13-9-1956.
- 39 Ibid., 24-8-1956.
- 40 Idem.
- 41 Ibid., 13-9-1956.
- 42 Ibid., 14-11-1956.
- 43 Brief Franse ambassade aan Jan Wolkers, 11-4-1956. Archief Wolkers, Texel.
- 44 'Zadkine zeventig jaar in vorm'. Typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 45 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 21-9-1956. Archief Wolkers, Texel.
- 46 Idem.
- 47 Ibid., 24-10-1956.
- 48 Brief aan Hans Warren. Amsterdam, 17-12-1956. Archief Warren, Zeeuwse Bibliotheek Middelburg.
- 49 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 24-10-1956. Archief Wolkers, Texel.
- 50 Ibid., 25-10-1956.
- 51 *Turks fruit*. 2007, p. 22.
- 52 Brief aan Franse ambassade. Onge-dateerd. Archief Wolkers, Texel.
- 53 Gesprek Karina Wolkers, 17-4-2015.
- 54 Hans van Straten, 'Onze beeldhouwkunst ontstond uit het niets'. *Het Vrije Volk*, 14-6-1957.
- 55 W.B. Yeats, 'Leda and the Swan'. *Selected Poetry*. Londen 1991, p. 149.
- 56 *Wandelen in dromen. Jan Wolkers in Teylers Museum*. Agenda. Haarlem 2000, week 41.
- 57 Idem.
- 58 Het in brons gegoten beeld werd in 1958 geplaatst in de Stationsstraat in Zaandam.
- 59 Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Onge-dateerd. Archief Wolkers, Texel.
- 60 *Werkkleding*. 1971, p. 82.
- 61 Onno Blom (int.), 'Vijftig jaar schrijven op één typemachine'. *Trouw*, 6-8-2007.
- 62 Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 63 Pieter van den Blink, *121 Rue de Lille. Nederland aan de Seine*. Amsterdam 2007.
- 64 Bandopname gesprek Jan Wolkers met Pieter van den Blink, 2007.
- 65 Hans Kuiper, diplomaat en adjunct-directeur van het Institut Néerlandais.

- 66** Brief aan Annemarie Nauta. Parijs, 4-2-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 49.
- 67** Ibid., p. 49-50.
- 68** Ingrid Brons en Miep Vlag, *Studenten bij Zadkine*. Zwolle 2003.
- 69** 'Studeren bij Zadkine lijkt mooier dan het is'. *Het Vrije Volk*, 11-1-1958.
- 70** 'Zadkine'. In: Jan Wolkers, *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 81-82.
- 71** Ibid., p. 82.
- 72** Idem.
- 73** Ibid., p. 82-83.
- 74** 'Studeren bij Zadkine lijkt mooier dan het is'. *Het Vrije Volk*, 11-1-1958.
- 75** 'De schildpad en zijn kooi'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie. Over ruimte voor kunstenaars*. Bussum 1995, p. 75.
- 76** 'Studeren bij Zadkine lijkt mooier dan het is'. *Het Vrije Volk*, 11-1-1958.
- 77** 'Auricoste: knap beeldhouwer uitstekend leermeester'. *Het Vrije Volk*, 1957.
- 78** 'De schildpad en zijn kooi'. In: Els van Odijk e.a., *Er is eene Rijksakademie...*, p. 75.
- 79** 'Auricoste: knap beeldhouwer uitstekend leermeester'. *Het Vrije Volk*, 1957.
- 80** 'De schildpad en zijn kooi'. In: *Er is eene Rijksakademie...*, p. 75.
- 81** 'Zadkine'. In: Jan Wolkers, *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*, p. 83.
- 82** Brief aan Annemarie Nauta. Parijs, 4-2-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 50.
- 83** 'Studeren bij Zadkine lijkt mooier dan het is'. *Het Vrije Volk*, 11-1-1958.
- 84** Idem.
- 85** Brief aan Annemarie Nauta. Parijs, 4-2-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 51.
- 86** Idem.
- 87** Ibid., 16-2-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 58.
- 88** Ibid., p. 59.
- 89** Ongetiteld gedicht, 1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 30.
- 90** Ibid., p. 23.
- 91** Ibid., p. 26.
- 92** Ibid., p. 22.
- 93** Ibid., p. 29.
- 94** Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Hilversum, 19-2-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 63.
- 95** Brief aan Annemarie Nauta. Parijs, 23-2-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 87.
- 96** Dagboek, 15-10-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 137.
- 97** Dick Hillenius, *The differentiation withon the genus chamaeleo Laurenti*, 1768. UVA 9-12-1959.
- 98** Jan Wolkers in gesprek met Pieter van den Blink. Bandopname 2006.
- 99** Brief aan Annemarie Nauta. Parijs, 4-4-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 98-99.
- 100** Ibid., 24-5-1957. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 117.
- 101** Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 28-5-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 93.
- 102** Brief aan Annemarie Nauta. Parijs, 29-5-1957. Archief Wolkers, Texel.

- Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 123-124.
- 103** *Ibid.*, 14-6-1957. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 136.
- 104** Gesprek Karina Wolkers, 20-2-2017.
- 105** Bandopname gesprek Jan Wolkers met Pieter van den Blink, 2007.
- 106** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 107** *Werkkleding*. 1971, p. 84.
- 108** Gesprek Annemarie Nauta. Leeuwarden, 26-5-2009. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 137.
- 109** Idem.
- 110** Gesprek Karina Wolkers, 22-10-2015.
- 111** Typoscript verslag van opname 'Annemarie derde gesprek', p. 5. Archief Wolkers, Texel.
- 112** Idem.
- 113** Idem.
- 114** Gesprek Jan Wolkers. Texel, 4-8-2007.
- 115** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 116** Hella S. Haasse, 'Interview met Jan Wolkers'. In: Murk Salverda en Erna Staal, *Tijd bestaat niet. Leven en werk van Jan Wolkers. Schrijversprentenboek*. Amsterdam 1996, p. 12.
- 117** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 118** 'The song is you, Archibald'. Ongepubliceerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 119** Gesprek Karina Wolkers, 22-10-2015.
- 120** Hella S. Haasse, 'Interview met Jan Wolkers'. In: *De tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 10.
- 121** Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 122** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 95.
- 123** *Ibidem*, p. 95.
- 124** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 116.
- 125** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij...*, p. 98.
- 126** *Ibid.*, p. 10p.
- 127** 'In de verleden tijd'. Onvoltooid, ongedateerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 128** Dagboek, 22-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 129** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 130** *Turks fruit*. 2007, p. 100.
- 131** Dagboek, 22-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 132** 'Van Oegstgeest naar Orokolo'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 138.
- 133** *Turks fruit*. 2007, p. 93.
- 134** Mail Karina Wolkers, 24-11-2015.
- 135** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 136** *Turks fruit*. 2007, p. 84.
- 137** *Turks fruit*. 2007, p. 90.
- 138** Mail Mischa de Vreede, 27-2-2012.
- 139** Dagboek, 6-8-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 131-132.
- 140** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 141** *Turks fruit*. 2007, p. 85-86
- 142** *Turks fruit*. 2007, p. 85.
- 143** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 144** Uitnodiging 1-9-1959. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 89.

- 145 *Turks fruit*. 2007, p. 86.
- 146 Idem.
- 147 Ibid., p. 87.
- 148 Notitie 'Rode kruis'. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 89.
- 149 Ben Dull (int.), 'Olga is niet één vrouw'. *Het Parool*, 26-7-1972.
- 150 *Turks fruit*. 2007, p. 21.
- 151 Idem.
- 152 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 153 Idem.
- 154 *Turks fruit*. 2007, p. 39.
- 155 Gesprek Karina Wolkers, 10-9-2015.
- 156 Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 157 *Turks fruit*. 2007, p. 25-26.
- 158 Ibid., p. 27.
- 159 Ibid., p. 71.
- 160 Brief Mischa de Vreede aan Onno Blom. Schoorl, 15-12-2009.
- 161 'Het tillenbeest'. In: *Serpentina's petticoat*. 2008, p. 11.
- 162 Brief Jannetje Wolkers-van der Heijde aan Jan Wolkers. Oegstgeest, 19-9-1958. Archief Wolkers Texel.
- 163 Afschrift uittreksel huwelijksvoorwaarden van de heer J.H. Wolkers en mej. A.M. Nauta. Notaris Meelhuisen. Amsterdam, 10-11-1958. Archief Wolkers, Texel.
- 164 Brief Mischa de Vreede aan Onno Blom. Schoorl, 15-12-2009.
- 165 Idem.
- 166 Anoniem, 'Jan Wolkers: Dieren hebben meer in hun mars dan je denkt'. *NRC Handelsblad*, 20-3-1971.
- 167 Anoniem, 'Jan Wolkers. Ongrijpbaar en toch aansprekend'. *Amigoe di Curaçao*, 2-10-1963.
- 168 Idem.
- 169 Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*, p. 102.
- 170 Brief Sybren Polet aan Jan Wolkers. Amsterdam, 22-10-1958. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 62.
- 171 Zie ook: Marije Groos, *Een hard en waakezaam woord: engagement in de literaire tijdschriften van de 'lange jaren vijftig' (1950-1963)*. Hilversum, 2016.
- 172 'Van Oegstgeest naar Orokolo'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 136-137.
- 173 Ibid., p. 137.
- 174 *Terug naar Oegstgeest*. 2005, p. 232.
- 175 'Mattekeesjes of de zielenreiniging van de Nederlandse klamboemaatschappij'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 13-14.
- 176 Ibid., p. 9-10.
- 177 Ibid., p. 10.
- 178 Ibid., p. 12.
- 179 *Het Parool*, 24-11-1958. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 94.
- 180 H.J.A. Hofland en Tom Rooduijn (int.), *Dwars door puinstof heen*. Amsterdam 1997, p. 163.
- 181 *Werkkleding*. 1971, p. 94.
- 182 *Turks fruit*. 2007, p. 106.
- 183 Jan Wolkers aan Annemarie Nauta. Parijs, 4-4-1957. Zie ook: *Brieven aan Olga*, p. 97.
- 184 *Turks fruit*. 2007, p. 106-107.
- 185 *Werkkleding*. 1971, p. 92.
- 186 Laurie Langenbach, 'Is Jan Wolkers te mannelijk?' *Aloha* 25, 7-4-1973, p. 8.
- 187 Gesprek Annemarie Nauta, 24-8-2015.

- 188** Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 189** Dagboek, 5-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 59.
- 190** 'Gevederde vrienden'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 227.
- 191** *Ibid.*, p. 231.
- 192** Hans van Straten, 'Leven in letters'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 63.
- 193** Gesprek Annemarie Nauta, 24-8-2015.
- 194** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 195** *Turks fruit*. 2007, p. 107.
- 196** Dagboek, 14-8-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 77.
- 197** Gesprek Annemarie Nauta. Leeuwarden, 26-5-2009.
- 198** *Turks fruit*. 2007, p. 107-108.
- 199** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 200** Piet de Rooy en Piet van Straalen (int.), 'Jan Wolkers: Het dal der schaduwen des doods dat is het kwaad dat op de middag verwoest'. *Ignis Promethei* [vereniging Prometheus in Utrecht] 20ste jaargang nr. 1, najaar 1964.
- 201** *Turks fruit*. 2007, p. 108-109.
- 202** Jan Brokken (int.), 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977, p. 54.
- 203** Gesprek Jan Wolkers, Texel 2007.
- 204** 'Het tillenbeest'. Typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 205** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 206** Rob Molin, *Lieve rebel. Biografie van Adriaan Morriën*. Amsterdam 2005, p. 326.
- 207** Adriaan Morriën, *Lotus-brieven*. Amsterdam 2001, p. 156.
- 208** Jan Wolkers aan Annemarie Nauta. Parijs, 25-2-1957. Archief Wolkers, Texel.
- 209** Jan Vermeulen aan Jan Wolkers. Amsterdam, 6-3-1957. Archief Wolkers, Texel.
- 210** Hans van Straten, 'Leven in letters'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 68.
- 211** *Ibid.*, p. 68-69.
- 212** Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 213** Hans van Straten, 'Oedipus in Oegstgeest'. *Hollands Maandblad*, jrg. 7, nr. 234, maart 1967.
- 214** Brief Dick Hillenius aan Jan Wolkers. Amsterdam, 14-3-1959. Archief Wolkers, Texel.
- 215** Diederik van Vleuten, 'Het was een hele knappe jongen, dat moet je niet vergeten. Interview met Jan Wolkers'. In: Robbert Ammerlaan e.a. (red.), *Het volle leven. Herinneringen aan Gerard Reve*. Amsterdam 2006, p. 14.
- 216** *Idem*.
- 217** Brief Gerard Kornelis van het Reve aan Jan Wolkers. Amsterdam, 15-7-1959. Archief Wolkers, Texel.
- 218** Diederik van Vleuten, 'Het was...'. p. 14.
- 219** Brief aan Wim de Kler. Leiden, april 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim, wat is een vrouw? Brieven aan een jeugdvriend*. Amsterdam 2005, p. 112.

- 220** Idem.
- 221** Brief Gerard Kornelis van het Reve aan Wim Schumacher. Amsterdam, 26-7-1962. Archief Reve. Zie: Gerard Reve, *Brieven aan Wimie*, p. 63.
- 222** Bibeb, 'Gieren zijn het, ze pikken je lever uit. Interview met Jan Wolkers'. *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 223** Zie noot 200.
- 224** Diederik van Vleuten, 'Het was...', p. 15.
- 225** Gerard Reve aan Geert van Oorschot. Amsterdam, 24 augustus 1959. Gerard Reve & Geert van Oorschot, *Briefwisseling 1951-1987*. Amsterdam 2005, p. 63.
- 226** Brief Gerard van het Reve aan Jan Wolkers. Amsterdam, 22-10-1959. Kopie archief Wolkers.
- 227** Idem.
- 228** Diederik van Vleuten, 'Het was...', p. 17.
- 229** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 230** *Turks fruit*. 2007, p. 124.
- 231** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 232** Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 21 mei 1957. Archief Wolkers, Texel.
- 233** Gesprek Janna Wolkers. Bergen, 1-3-2011.
- 234** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 235** *Turks fruit*. 2007, p. III.
- 236** Idem.
- 237** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 238** *Turks fruit*. 2007, p. 119.
- 239** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 240** *Turks fruit*. 2007, p. 119-120.
- 241** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 242** *Turks fruit*. 2007, p. 120.
- 243** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 244** *Turks fruit*. 2007, p. 123.
- 245** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 246** *Turks fruit*. 2007, p. 128.
- 247** Laurie Langenbach, 'Is Jan Wolkers te mannelijk?' *Aloha* 25, 7-4-1973, p. 5.
- 248** Uitgetikt verslag van gesprek Jan Wolkers met Annemarie Nauta. Ongedateerd, p. 6. Archief Wolkers, Texel.
- 249** Idem.
- 250** Gesprek Karina Wolkers, 15-9-2015.
- 251** Uitgetikt verslag van gesprek Jan Wolkers met Annemarie Nauta. Ongedateerd, p. 6. Archief Wolkers, Texel.
- 252** Gesprek Karina Wolkers, 15-9-2015.
- 253** Idem.
- 254** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 255** Uitgetikt verslag van gesprek Jan Wolkers met Annemarie Nauta. Ongedateerd, p. 7. Archief Wolkers, Texel. Originele brief Hillenius niet in het archief van Wolkers.
- 256** Idem.
- 257** *Ibid.*, p. 8.
- 258** *Ibid.*, p. 2.
- 259** Echtscheidingsverklaring 22-3-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 260** *Turks fruit*. 2007, p. 143.
- 261** Laurie Langenbach, 'Is Jan Wolkers te mannelijk?' *Aloha* 25, 7-4-1973, p. 5.

- 262** Uitgetikt verslag gesprek Annemarie Nauta 1966, p. 4. Archief Wolkers, Texel.
- 263** Brief H.G.Th. Keune, Amsterdam 2-3-1961. Archief Wolkers, Texel. Letterlijk geciteerd in: *Turks fruit*. 2007, p. 155.
- 264** Brief aan Annemarie Nauta. 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 265** Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 21-5-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 266** Brief aan Agnes de Kleijn. Amsterdam 5-4-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 267** Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 21-5-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 268** Idem.
- 269** Brief P. Reurslag, ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, aan dhr. Schuurman. 's-Gravenhage, 21-1-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 270** Brief schoolbestuur Technische School Katwijk aan Jan Wolkers. Katwijk 2-3-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 271** Brief aan Agnes de Kleijn. Amsterdam 5-4-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 272** Uitgetikt verslag van gesprek Jan Wolkers met Annemarie Nauta. Ongedateerd, p. 7. En: Dagboek, 8-8-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 273** Brief aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 21-5-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 274** Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Wenen, 28-5-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 275** Brief aan Annemarie Nauta. 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 276** *Turks fruit*. 2007, p. 109.
- 277** Mail Karina Wolkers, 9-9-2015.
- 278** *Groeten van Rottumerplaat*. 1971, p. 9.
- 279** Mail Karina Wolkers, 9-9-2015.
- 280** *Werkkleding*. 1971, p. 104.
- 281** Gesprek Karina Wolkers, 23-9-2015.
- 282** *Turks fruit*. 2007, p. 14-15.
- 283** Gesprek Karina Wolkers, 20-2-2017.
- 284** Brief Elly Klinkenmeyer aan Jan Wolkers, 20-12-1962. Archief Wolkers, Texel.
- 285** Briefkaart met stempel 9-3-1962. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 108.
- 286** Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud, van helderheid, van licht'. In: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 24.
- 287** *Turks fruit*. 2007, p. 56.
- 288** Gesprek Karina Wolkers, 23-9-2015.
- 289** Ankie Wiersma. Buitenzorg, 1940.
- 290** Gesprek Ankie Wiersma. Amsterdam, 29-9-2015.
- 291** Laurie Langenbach, 'Is Jan Wolkers te mannelijk?' *Aloha* 25, 7-4-1973, p. 7.
- 292** Brief aan Judith. Doorslag. Achternaam onbekend, ongedateerd. Archief Wolkers, Texel.
- 293** Gesprek Karina Wolkers, 20-2-2017.
- 294** Brief aan Agnes de Kleijn. Amsterdam, 1-4-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 295** Brief Agnes de Kleijn aan Jan

Wolkers. Den Haag, 3-4-1960. Archief Wolkers, Texel.

296 Brief aan Agnes de Kleijn. Amsterdam, 5-4-1960. Archief Wolkers, Texel.

297 Brief Agnes de Kleijn aan Jan Wolkers. Den Haag, 10-4-1960. Archief Wolkers, Texel.

298 Ibid., 15-4-1960.

299 Brief aan Agnes de Kleijn. Amsterdam, 5-4-1960. Archief Wolkers, Texel.

300 Brief Agnes de Kleijn aan Jan Wolkers. Den Haag, 16-4-1960. Archief Wolkers, Texel.

301 *Turks fruit*. 2007, p. 15.

302 Brief Agnes de Kleijn aan Jan Wolkers. Den Haag, 4-5-1960. Archief Wolkers, Texel.

303 Brief aan Annemarie Nauta. 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

5 Rasschrijver

1 Uitgetikt verslag Jan Wolkers van gesprek met Annemarie Nauta. 1966, p. 12. Archief Wolkers, Texel.

2 Idem.

3 Brief Jan Wolkers aan Annemarie Nauta. 2-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

4 Idem.

5 Ben Dull (int.), 'Wolkers en zijn twijfel'. *Het Parool*, 1-9-1964.

6 'Gesprek met Theun de Winter'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 143.

7 Ben Dull (int.), 'Wolkers en zijn twijfel'. *Het Parool*, 1-9-1964.

8 *Turks fruit*. 2007, p. 144.

9 Henk de By (int.), 'Artistieke Ont-

moeting. Spiegel der kunsten'. VARA-televisie, 14-2-1965.

10 H.J.A. Hofland en Tom Rooduijn (int.), *Dwars door puinstof heen*. Amsterdam 1997, p. 108.

11 Brief Cornelis Bastiaan Vaandrager aan Jan Wolkers. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: Murk Salverda e.a., *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 74.

12 Marius van Beek, 'Expositie Groep Nul'. *De Tijd*, 24-3-1962.

13 Idem.

14 Dick Hillenius, 'Tussen Calvijn en Renoir'. *Vrij Nederland*, 1-12-1962.

15 Paul Steenhuis (int.), 'Ik houd van eenvoud, van helderheid, van licht'. In: Paul Steenhuis, Murk Salverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 34.

16 Nop Maas, *Gerard Reve. Kroniek van een schuldig leven*. Deel 1, *De vroege jaren 1923-1962*. Amsterdam 2009, p. 631.

17 Ibid., p. 635.

18 Gerard van het Reve aan Jan Wolkers. Londen, 17-6-1960. Archief Wolkers, Texel.

19 Geert van Oorschot aan Jan Wolkers. Amsterdam, 3-3-1958. Archief Wolkers, Texel.

20 Jeanne van Schaik-Willing aan Jan Wolkers. Amsterdam, 5-7-1958. Archief Wolkers, Texel.

21 Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit! Gesprek met Jan Wolkers'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.

22 A. de Roos, Amsterdamse wethouder voor Kunstzaken, aan Jan Wolkers. Amsterdam, 16-3-1960. Archief Wolkers, Texel.

- 23** Gerard Reve, *Brieven aan Wimie 1959-1963*, Amsterdam 1980, p. 37.
- 24** Gesprek Theo Sontrop. Vlieland, 10-11-2012.
- 25** Gerard Reve, *Brieven aan Wimie 1959-1963*, p. 28-29.
- 26** Nop Maas, *Gerard Reve. Kroniek van een schuldig leven*. Deel 1, p. 674.
- 27** Diederik van Vleuten (int.), “‘Het was een heel knappe jongen, dat moet je niet vergeten’”. Interview met Jan Wolkers’. In: Robbert Ammerlaan e.a. (red.), *Het volle leven. Herinneringen aan Gerard Reve*. Amsterdam 2006, p. 18-19.
- 28** Gerard Reve, *Brieven aan Wimie 1959-1963*, p. 40.
- 29** Arjan Peters, “‘Zie je die schitterende hagel?’” Interview met Jan Wolkers’. *de Volkskrant*, 4-3-2005. Wolkers vertelde aan Peters dat hij ‘die dingen nog ergens moest hebben liggen’, maar ze doken niet op in Wolkers’ persoonlijk archief.
- 30** Nop Maas, *Gerard Reve. Kroniek van een schuldig leven*. Deel 1, p. 654.
- 31** ‘Sneeuw en chocolademelk’. Typoscript opzet toneelstuk. Ongedateerd. Archief Wolkers, Texel.
- 32** Jan Brokken (int.), ‘De wraak van Jan Wolkers.’ *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 33** Idem.
- 34** Idem.
- 35** Typoscript ‘Gevederde vrienden’. Archief Wolkers, Texel. ‘Wijnberg’ was redacteur Nico Wijnberg, ‘JJK’ J.J. Klant. ‘Cicero’ is de naam van de letter waarin het verhaal zou worden gedrukt.
- 36** Arjen Fortuin, *Geert van Oorschot, uitgever*. Amsterdam 2015, p. 673.
- 37** Ibid., p. 370.
- 38** Gerrit Borgers aan Jan Wolkers. Leidschendam, 5-9-1961. Archief Wolkers, Texel.
- 39** Jan Wolkers aan Gerrit Borgers. Later gedateerd: 1961. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: Murk Salverda e.a., *Tijd bestaat niet*, p. 70.
- 40** ‘Dominee met strooien hoed’. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 224.
- 41** Bert Bakker aan Jan Wolkers. ’s-Gravenhage, 13-2-1962. Archief Wolkers, Texel.
- 42** ‘Dominee met strooien hoed’. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 211.
- 43** Bibeb (int.), ‘Gieren zijn het, ze pikken je lever uit’. *Vrij Nederland*, 3-7-1963.
- 44** Frits van der Molen en Wim Zaal, ‘Jan Wolkers’. *Elseviers Magazine*, 26-3-1966.
- 45** Kees de Bakker (int.), ‘Jan Wolkers Serpentina’s petticoat’. In: Kees de Bakker, *Mijn eerste boek*. Schoorl, 2e druk 1999, p. 159.
- 46** Brief Geert van Oorschot aan Jan Wolkers. Amsterdam, 9-8-1961. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 75.
- 47** Jan Brokken (int.), ‘De wraak van Wolkers’. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 48** Lisette Lewin, *Het clandestiene boek 1940-1945*. Amsterdam 1983, p. 282.
- 49** Bewijs van toegang tot het bijwonen van de Multatulihedenking. Pulchri, Den Haag, 22-2-1947. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 51.
- 50** Gesprek Jan Wolkers. Texel, augustus 2007.
- 51** Hans van Straten (int.), ‘Ruk het

- uit! Gesprek met Jan Wolkers'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 52** Briefkaart Willem Frederik Hermans aan Jan Wolkers. Amsterdam, 30-4-1961. Archief Wolkers, Texel.
- 53** Lisa Kuitert, 'Ik hield van de Vijftigers. Klaas Woudt, uitgever van het debuut van Jan Wolkers'. *Literatuur* jrg. 21, nr. 1, 2004, p. 13.
- 54** Hans van Straten, 'Serpentina's petticoat vol macabere grapjes. Opvallend prozadebuut van Jan Wolkers'. *Het Vrije Volk*, 10-2-1962.
- 55** Hans Warren, 'Jan Wolkers en Ankie Peypers debuteren als prozaïsten'. *Provinciale Zeeuwsche Courant*, 24-2-1962.
- 56** Idem.
- 57** Kees Fens, 'Met geleende en eigen stem'. *De Tijd De Maasbode*, 3-2-1962.
- 58** Mail Karina Wolkers, 18-12-2013.
- 59** *De Waarheid*, 18-2-1981.
- 60** *De Waarheid*, 21-2-1986.
- 61** *De Waarheid*, 18-2-1981.
- 62** *De Waarheid*, 21-2-1986.
- 63** Gesprek Karina Wolkers, 5-5-2015.
- 64** *De Waarheid*, 22-1-1951.
- 65** Gesprek Karina Wolkers, 25-8-2015.
- 66** *Utrechts Nieuwsblad*, 24-12-1993.
- 67** *Werkkleding*. 1971, p. 113.
- 68** Gesprek Karina Wolkers, 25-8-2015.
- 69** *Turks fruit*. 2007, p. 152-153.
- 70** Gesprek Karina Wolkers, 25-8-2015.
- 71** Idem.
- 72** Uitgetikte notitie Karina Wolkers, 5-6-1982.
- 73** Gesprek Karina Wolkers, 23-9-2015.
- 74** *Turks fruit*. 2007, p. 161.
- 75** Mail Karina Wolkers, 19-10-2012.
- 76** Gesprek Karina Wolkers, 29-2-2017.
- 77** 'Polyphemus op zolder'. Ongepubliceerd typoscript. Archief Wolkers, Texel.
- 78** *Werkkleding*. 1971, p. 32. Op de foto van de gevel van Ars Aemula Naturae is Annemarie te zien.
- 79** 'Het teken aan de wand'. *Maatstaf* augustus 1961, jrg. 9, nr. 5, p. 345-346.
- 80** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*. Amsterdam 1965, p. 107.
- 81** Jan Wolkers aan Bert Bakker. Amsterdam, 22-5-1961. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 70.
- 82** Bert Bakker aan Jan Wolkers. 's-Gravenhage, 16-8-1961. Archief Wolkers, Texel.
- 83** Jan Brokken (int.), 'De wraak van Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 84** Bert Bakker aan Jan Wolkers. 's-Gravenhage, 16-8-1961. Archief Wolkers, Texel.
- 85** 'Het teken aan de wand'. *Maatstaf* augustus 1961, jrg. 9, nr. 5, p. 350.
- 86** Theun de Winter (int.), 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 87** Typoscript *Kort Amerikaans*, p. 20. Archief Wolkers, Texel.
- 88** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 185.
- 89** Theun de Winter (int.), 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 90** 'Vivisectie'. In: *Serpentina's petticoat*. Gard Sivikreeks, tweede serie, deel 1. Heijnis Zaandam, 1961.
- 91** Kees Fens, 'Met geleende en eigen stem'. *De Tijd De Maasbode*, 3-2-1962.

- 92 Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...' *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 93 Idem.
- 94 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 141.
- 95 Typoscript *Kort Amerikaans*, p. 2 (omcirkeld pgnr.). Archief Wolkers, Texel.
- 96 Idem.
- 97 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 43.
- 98 Typoscript *Kort Amerikaans*, p. 52 (omcirkeld pgnr.). Archief Wolkers, Texel.
- 99 *Werkkleding*. 1971, p. III.
- 100 Briefkaart Jan Wolkers aan Willem Bloemena. Ongedateerd. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. III.
- 101 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 43.
- 102 Typoscript *Kort Amerikaans*, p. 5 (omcirkeld pgnr.). Archief Wolkers, Texel.
- 103 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 43.
- 104 Typoscript *Kort Amerikaans*, p. 47 (omcirkeld pgnr.). Archief Wolkers, Texel.
- 105 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 135.
- 106 *Ibid.*, p. 185.
- 107 Hans van Straten, 'Onderduiker gaat onder in krankzinnige wereld'. *Het Vrije Volk*, 2-11-1962.
- 108 Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...' *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 109 Typoscript *Kort Amerikaans*, p. 1 (omcirkeld pgnr.). Archief Wolkers, Texel.
- 110 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 36.
- 111 Gesprek Karina Wolkers, 25-8-2015.
- 112 *Kort Amerikaans*. 1962, p. 177.
- 113 B. Stroman, 'Kort Amerikaans en de hongerwinter'. *Algemeen Handelsblad*, 16-2-1963.
- 114 H.J.B., 'J. Wolkers: calvinist à contrecoeur'. *Trouw*, 5-1-1963.
- 115 Kees Fens, 'Het litteken van de dood'. *De Tijd De Maasbode*, 3-11-1962.
- 116 Idem.
- 117 C.P.J.M. Ritter, 'J. Wolkers, Kort Amerikaans'. Concept-boekbespreking voor *Prisma*. Serie 63/1, 2-1-1963.
- 118 Maud Cossaar, 'Jan Wolkers: verdienstelijk romandebuut'. *De Telegraaf*, 23-11-1962.
- 119 Plakboek met kritieken. Archief Wolkers, Texel.
- 120 H.S., 'Jan Wolkers, Kort Amerikaans'. Christelijk Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs, 8-12-1962.
- 121 Archief Wolkers, Texel.
- 122 W.F. Hermans, *Ik heb altijd gelijk*. Amsterdam 1951, p. 31.
- 123 H.J.A. Hofland en Tom Rooduijn (int.), *Dwaars door puinstof heen*, p. 67.
- 124 Kees Fens, 'Het litteken van de dood'. *De Tijd De Maasbode*, 3-11-1962.
- 125 Wiel Kusters, *Mijn versnipperd bestaan. Het leven van Kees Fens, 1929-2008*. Amsterdam 2014, p. 167.
- 126 Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 127 Jan Brokken (int.), 'De wraak van Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 128 Idem.
- 129 Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...' *Vrij Nederland*, 6-7-1963. Zie ook: Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij gaat van Au*, p. 119.
- 130 Teun van den Berg (int.), 'Jan Wolkers rekt onbarmhartig met zijn jeugd af'. *Het Vrije Volk*, 2-1-1964.

- 131** Gesprek Karina Wolkers, 4-3-2017.
- 132** *Werkkleding*. 1971, p. 108.
- 133** Leenbriefje Stads-kredietbank voor roerende zaken Amsterdam. 2-1-1961. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 108.
- 134** Hella S. Haasse, 'Interview met Jan Wolkers'. In: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 11.
- 135** Zakagenda 1963. Archief Wolkers, Texel.
- 136** Lisa Kuitert, 'Ik hield van de Vijftigers...'. *Literatuur* jrg. 21, nr. 1, 2004, p. 13.
- 137** Gesprek Karina Wolkers, 1-4-2016.
- 138** *Een roos van vlees*. 1981, p. 7.
- 139** Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), 'Jan Wolkers'. In: *Scheppen riep hij...*, p. 115.
- 140** Dagboek, 5-11-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*, 2009, p. 126.
- 141** Jan Wolkers aan Emmy van Lohorst, 22-10-1962. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 76.
- 142** 'Kunstfruit'. In: *Gesponnen suiker*. 1963, p. 141.
- 143** Machineschrijfsel. Ongedateerd. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 117.
- 144** 'Kunstfruit'. In: *Gesponnen suiker*. 1963, p. 162.
- 145** Marijke aan Jan en Karina Wolkers. 5-1-1964. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 117.
- 146** 'Kunstfruit'. In: *Gesponnen suiker*. 1963, p. 173.
- 147** Omslag *Gesponnen suiker*. 1963.
- 148** H., 'Expositie Jan Wolkers: veelzijdig kunstenaar'. *Leidsch Dagblad*, 16-3-1963.
- 149** Anoniem, 'Jan Wolkers exposeert in Leidse Academie'. *Het Vrije Volk*, 18-3-1963.
- 150** Anoniem, 'Jan Wolkers: raadsel in de kunstwereld'. *Nieuwe Leidsche Courant*, 19-3-1963.
- 151** Gesprek Karina Wolkers, 22-11-2007.
- 152** Idem.
- 153** Idem.
- 154** H., 'Expositie Jan Wolkers: veelzijdig kunstenaar'. *Leidsch Dagblad*, 16-3-1963.
- 155** Gerard Reve, *Brieven aan Wimie*. 1959-1963, p. 137.
- 156** Anoniem, 'Schrijver Jan Wolkers wekt woede Bergense loco-burgemeester'. *Het Vrije Volk*, 5-4-1963.
- 157** Gesprek Karina Wolkers, 22-11-2007.
- 158** Anoniem, 'Voortreffelijke uitzending over Jan Wolkers'. *Het Parool*, 21-3-1963.
- 159** L.R., 'Wanklank'. *Het Parool*, 21-3-1963. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 116.
- 160** Anoniem, 'Voortreffelijke uitzending over Jan Wolkers'. *Het Parool*, 21-3-1963.
- 161** Jan Brokken (int.), 'De wraak van Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 162** Kees Fens, 'De koolmees en het aardmannetje. Over het werk van Jan Wolkers'. *Merlyn*, jrg. 1, nr. 4. 1962-1963, p. 18.
- 163** Anoniem, 'Jan Wolkers las voor en veroorzaakte rel'. *De Telegraaf*, 4-4-1963.
- 164** Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...'

Vrij Nederland, 6-7-1963.

165 Piet de Rooy en Piet van Straalen, 'Jan Wolkers: Het dal der schaduwen des doods dat is het kwaad dat op de middag verwoest'. *Ignis Promethei* [vereniging Prometheus in Utrecht] 20ste jaargang, nr. 1, najaar 1964.

166 Rico Bulthuis, 'Begaafd schrijver rebelleert op een vaak ordinaire manier'. *Haagsche Courant*, 27-4-1963.

167 J. van Doorne, 'Jan Wolkers: pueriel'. *Trouw*, 11-4-1963.

168 Esteban López, 'Jan Wolkers onder de loep'. In: *Verstandig Ouderschap*. NVSH, november 1963.

169 Teun van den Berg (int.), 'Jan Wolkers rekt onbarmhartig met zijn jeugd af.' *Het Vrije Volk*, 2-1-1964.

170 Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!'. Gesprek met Jan Wolkers'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.

171 Piet de Rooy en Piet van Straalen, 'Jan Wolkers...' *Ignis Promethei* [vereniging Prometheus in Utrecht] 20ste jaargang, nr. 1, najaar 1964.

172 Idem.

173 Idem.

174 Dick Hillenius aan Jan Wolkers, 9-4-1963. Archief Wolkers, Texel.

175 Ibid., 16-3-1963.

176 'Jan Wolkers'. In: Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), *Scheppen...*, p. 114.

177 Typoscript *Terug naar Oegstgeest*, Archief Wolkers, Texel.

178 Mail Karina Wolkers, 18-12-2013.

179 Gesprek Karina Wolkers, 23-9-2015.

180 Gesprek Karina Wolkers, 23-9-2015.

181 Dagboeknotitie 6-5-1963. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: Murk Salver-

da e.a., *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 79.

182 Gesprek Karina Wolkers, 23-9-2015.

183 Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!'. Gesprek met Jan Wolkers'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.

184 *Een roos van vlees*. 1981, p. 5.

185 Kees Fens, 'Tekort van het teveel. Verhaal van een etmaal. "Een roos van vlees" van Jan Wolkers'. *De Tijd De Maasbode*, 21-12-1963.

186 *Een roos van vlees*. 1981, p. 6.

187 Gesprek Karina Wolkers, 12-12-2016.

188 Idem.

189 *Een roos van vlees*. 1981, p. 14.

190 Ibid., p. 86.

191 Ibid., p. 87.

192 Ibid., p. 89.

193 Brief Maria Wolkers-de Roo aan Jan Wolkers. Amsterdam, 26-1-1951. Archief Wolkers, Texel.

194 *Een roos van vlees*. 1981, p. 89.

195 Brief Maria Wolkers-de Roo aan Jan Wolkers. Amsterdam, 26-1-1951. Archief Wolkers, Texel.

196 Idem.

197 *Een roos van vlees*. 1981, p. 89.

198 Ibid., p. 90.

199 Idem.

200 Brief Maria Wolkers-de Roo aan Jan Wolkers. Leiden, 9-1-1950. Archief Wolkers, Texel.

201 Brief Maria Wolkers-de Roo aan Jan Wolkers. Ongedateerd. Archief Wolkers, Texel.

202 *Een roos van vlees*. 1981, p. 137.

203 Ibid., p. 94.

204 Ibid., p. 95.

205 Idem.

- 206 Ibid., p. 96.
- 207 Idem.
- 208 Gesprek Karina Wolkers, 27-2-2017.
- 209 Gesprek Karina Wolkers, 26-4-2016.
- 210 Jannetje Wolkers-van der Heijde aan Jan Wolkers. Oegstgeest, juli 1963. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 81.
- 211 *Een roos van vlees*. 1981, p. 60-61.
- 212 Doodsrede Karina Wolkers voor Jeroen Wolkers, 10-4-2017.
- 213 Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 214 Dagboek, 7-3-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 215 *Een roos van vlees*. 1981, p. 51.
- 216 Idem.
- 217 Gesprek Ankie Wiersma. Amsterdam, 29-9-2015.
- 218 *Een roos van vlees*. 1981, p. 155-156.
- 219 Ibid., p. 192.
- 220 Ibid., p. 193.
- 221 Dagboek, 5-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 59.
- 222 Idem.
- 223 J. Bernlef, 'De obsessie van een ogenblik'. *Het Parool*, 4-1-1964.
- 224 J. van Doorne, 'Een roos van vlees'. *Trouw*, 7-12-1963.
- 225 Willem van de Velden, 'Nieuw Wolkersboek: weerzinwekkend'. *De Stem*, 7-12-1963.
- 226 *Een roos van vlees*. 1981, p. 93.
- 227 Hans Warren, 'Een roos van vlees'. *Provinciale Zeeuwsche Courant*, 30-11-1963.
- 228 Idem.
- 229 Idem.
- 230 Factuur Philips-bandrecorder 13-7-1963. F 300,-. Glorie nv. Ceintuurbaan 77-79, Amsterdam. Archief Wolkers, Texel.
- 231 Toespraak bij opening expositie galerie Pijnenborg, Eindhoven 4-10-1963. In: *Werkkleding*. 1971, p. 123. Wolkers citeert het slot van 'The Facts in the Case of M. Valdemar'. E.A. Poe, *Tales of Mystery and Imagination*.
- 232 Anoniem, 'Jan Wolkers opent eigen expositie'. *Haagsch Dagblad*, 27-2-1964.
- 233 Anoniem, 'Den Haag Vandaag'. *Het Vaderland*, 27-2-1964.
- 234 *Haagsche Courant*, 3-3-1964.
- 235 Anoniem, 'Schrijver Jan Wolkers verdringt te onpersoonlijk beeldhouwer'. *Haagsche Courant*, 4-3-1964.
- 236 *Het Vrije Volk*, 3-3-1964.
- 237 Hella S. Haasse, 'Ogen om te zien', *Over Jan Wolkers. Beschouwingen en interviews*, BZZTÖH Den Haag 1983, p. 50.
- 238 Ibid., p. 50-51.
- 239 Anoniem, 'Eerste toneelstuk van Jan Wolkers. Vanavond gaat De Babel in première'. *Algemeen Handelsblad*, 6-11-1963.
- 240 Hans van Straten (int.), 'G.K. van het Reve: Ik kan een toneelstuk schrijven.' *Het Vrije Volk*, 17-4-1962.
- 241 Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...' *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 242 *De Babel*. Amsterdam 1963, flaptekst.
- 243 Mail Karina Wolkers, 19-5-2016.
- 244 Bibeb (int.), 'Gieren zijn het...' *Vrij Nederland*, 6-7-1963.
- 245 Mail Karina Wolkers, 19-5-2016.
- 246 Rutten, 'Mislukt toneelstuk'. *De Tijd De Maasbode*, 7-11-1963.

- 247** B.S., 'De Babel een Babel op zondagschoolmaat'. *Algemeen Handelsblad*, 7-11-1963.
- 248** Hans van den Bergh, 'De Babel van Jan Wolkers bij Studio'. *Haarlemse Courant*, 8-11-1963.
- 249** Mail Karina Wolkers, 19-5-2016.
- 250** *Werkkleding*. 1971, p. 124.
- 251** H.A. Gomperts, 'Jan Wolkers, De Babel.' In: *Wachten op niets*. Toneelkritieken uit de jaren 1952-1965. Amsterdam 1970, p. 341.
- 252** *Wegens sterfgeval gesloten*. 1963, p. 50-51.
- 253** *Ibid.*, p. 55.
- 254** *Ibid.*, p. 14.
- 255** Nel Noordzij en Otto Dijk (int.), 'Jan Wolkers'. *Tekens bij de tijd*. NCRV-radio, 3-3-1969. In: Wim Hazeu en Cor Holst (red.), 40+. *Radioportretten*. Amsterdam 1969, p. 42.
- 256** *Wegens sterfgeval gesloten*. 1963, p. 35.
- 257** *Ibid.*, p. 42.
- 258** H. Vogelesang, 'Jan Wolkers. Wegens sterfgeval gesloten'. Overdruk recensie uit *Levende Talen*. Afgebeeld in *Werkkleding*. 1971, p. 131.
- 259** Gesprek Eli Asser, 19-2-2015.
- 260** Brief lid Remonstrantse gemeente. Ongedateerd. Afgebeeld in *Werkkleding*. 1971, p. 131.
- 261** C.J. Wisse, 'Wolkers in Rotterdam. (Maar niet als aap)'. *Het Vrije Volk*, 12-12-1966.
- 262** Anoniem, 'In een kort broekje naar Kuitert'. *Leeuwarder Courant*, 27-5-1993.
- 263** Anoniem, 'Beledigen van joden of moslims zou niet mogen'. *Nederlands Dagblad*, 8-6-1993.
- 264** HP geciteerd in: *Nederlands Dagblad*, 28-5-1993.
- 265** Typoscript 'De hemel vergaat als rook'. Archief Wolkers, Texel.
- 266** Gesprek Karina Wolkers, 20-5-2016.
- 267** 'De wet op het kleinbedrijf'. *De hond met de blauwe tong*. 1964, p. 103.
- 268** *Ibid.*, p. 106.
- 269** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 38-39.
- 270** Gesprek Karina Wolkers, 20-5-2016.
- 271** *Idem*.
- 272** Dagboek, 14-10-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 184.
- 273** 'De wet op het kleinbedrijf'. *De hond met de blauwe tong*. 1964, p. 170.
- 274** Gesprek Karina Wolkers, 20-5-2016.
- 275** Typoscript 'De hemel vergaat als rook'. Archief Wolkers, Texel.
- 276** 'De wet op het kleinbedrijf'. *De hond met de blauwe tong*. 1964, p. 172.
- 277** Gesprek Karina Wolkers, 20-5-2016.
- 278** Dagboek, 21-9-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 279** Typoscript 'De hemel vergaat als rook'. Archief Wolkers, Texel.
- 280** 'De wet op het kleinbedrijf'. *De hond met de blauwe tong*. 1964, p. 136.
- 281** J. van Doorne, 'Jan Wolkers: opstand als alibi'. *Trouw*, 21-11-1964.
- 282** Kees Fens, 'De schaduw van de weezin'. *De Tijd De Maasbode*, 21-11-1964.
- 283** Gesprek Karina Wolkers, 20-5-2016.
- 284** 'De achtste plaag'. *De hond met de blauwe tong*. Amsterdam 1964, p. 13-14.

- 285** Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit! Gesprek met Jan Wolkers'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 286** 'Jan Wolkers'. In: Ulli Jessurun d'Oliveira (int.), *Scheppen...*, p. 111.
- 287** *Ibid.*, p. 95.
- 288** Henk Romijn Meijer, 'Wolkers' paradijs'. *Hollands Maandblad*, 7e jrg., nr. 211, feb 1965, p. 34.
- 289** Dick Hillenius, 'Beargumenteerde kritiek'. *Hollands Maandblad*, 7e jrg., nr. 212, maart 1965, p. 45.
- 290** Teun van den Berg (int.), 'Jan Wolkers rekent onbarmhartig met zijn jeugd af.' *Het Vrije Volk*, 2-1-1964.
- 291** Gesprek Karina Wolkers, 12-4-2016.
- 292** Nop Maas, *Gerard Reve. Kroniek van een schuldig leven*. Deel 1, p. 621.
- 293** Anoniem, '1 dag Jan Wolkers'. *Het Vrije Volk*, 22-11-1974.
- 294** Gerard Reve, *Brieven aan Josine M. 1959-1982*. Amsterdam 1994, p. 125.
- 295** *Werkkleding*. 1971, p. 114.
- 296** René Gerritsen, 'Jan Wolkers en Cees Nooteboom onder de loep'. *Hervormd Nederland*, 25-1-1964.
- 297** Ben Stroman, 'Jan Wolkers. De hond met de blauwe tong'. *Algemeen Handelsblad*, 21-11-1964.
- 298** *Trouw*, 10-6-1964.
- 299** Anoniem, 'Wolkers c.s. apart zeten of niet?' *Deventer Dagblad*, 21-10-1964.
- 300** Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 301** *Idem*.
- 302** *Idem*.
- 303** *Werkkleding*. 1971, p. 145.
- 304** Mail Karina Wolkers, 8-9-2015.
- 305** Gesprek Karina Wolkers, 19-4-2011.
- 306** Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 307** Psalm 115, vers 9.
- 308** Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 309** Theun de Winter (int.), 'Terug naar Terug naar Oegstgeest (1965-1985)'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 251.
- 310** *Idem*.
- 311** Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 312** Gesprek Karina Wolkers, 19-4-2011.
- 313** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 210.
- 314** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 264.
- 315** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 214.
- 316** *Ibid.*, p. 217.
- 317** Gesprek Karina Wolkers, 14-6-2016.
- 318** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 50.
- 319** *Ibid.*, p. 55-56.
- 320** *Ibid.*, p. 54.
- 321** *Ibid.*, p. 229-230.
- 322** *Ibid.*, p. 234.
- 323** *Ibid.*, p. 235.
- 324** Typoscript *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 325** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 255.
- 326** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 34.
- 327** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 255-256.
- 328** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 150.
- 329** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 256.

- 330** Gesprek Karina Wolkers, 31-5-2016.
- 331** A.C. de Gooyer (sam.), *Het beeld der vad'ren. Een documentaire over het leven van het protestants-christelijke volksdeel in de twintiger en dertiger jaren*. Utrecht 1964, p. 169. Exemplaar Archief Wolkers, Texel.
- 332** Theun de Winter (int.), *Jan Wolkers schildert beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 125.
- 333** Opzet flaptekst *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 334** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 236.
- 335** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 267.
- 336** Opzet flaptekst *Terug naar Oegstgeest*. Archief Wolkers, Texel.
- 337** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 260.
- 338** Gesprek Karina Wolkers, 19-4-2011.
- 339** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 260.
- 340** J. Bernlef, 'De niet-gedramatiseerde jeugd van Jan Wolkers'. *Het Parool*, 20-11-1965.
- 341** Kees Fens, 'Nieuwe schepping door herschepping'. *De Tijd De Maasbode*, 20-11-1965.
- 342** Anne Wadman, 'Kijken voor twee. Of: leerschool van het sadisme?' *Leeuwarder Courant*, 20-11-1965.
- 343** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 265.
- 344** Willem Brandt, 'Terug naar Oegstgeest'. *Busschumse Courant*, 27-12-1965.
- 345** W.A., 'Terug naar Oegstgeest'. *Dagblad voor Noord-Limburg*, 21-5-1966.
- 346** Theun de Winter (int.), 'Terug naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 260-261.
- 347** Brief van mevrouw E.E. Eringa-Andriessen, Oegstgeest, 24 november 1965. Archief Wolkers, Texel.
- 348** Betty van Garrel en Theun de Winter (int.), 'Naar buiten toe was het zo'n mooi gezin'. *Haagse Post*, 27-11-1965.
- 349** Gesprek Karina Wolkers, 28-6-2016.
- 350** Betty van Garrel (int.), 'Vader Wolkers: Ik vind dat Jan te ver gaat'. *Haagse Post*, 27-11-1965.
- 351** Idem.
- 352** Brief Jan Wolkers aan G. van Hall. Amsterdam. Ongedateerd. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 148.
- 353** Doeko Bosscher, 'Een stad van en voor wie?' In: Piet de Rooy (red.), *De geschiedenis van Amsterdam 1900-2000*. Amsterdam 2007, p. 417.
- 354** Idem.
- 355** Anoniem, 'Wolkers: ik kreeg veel reacties'. *Het Parool*, 14-3-1966.
- 356** Anoniem, 'Jan Wolkers stuurt prijs terug, raadslid stelt vragen'. *Algemeen Handelsblad*, 12-3-1966.
- 357** Anoniem, 'Wolkers: ik kreeg veel reacties'. *Het Parool*, 14-3-1966.
- 358** Anoniem, 'Wolkers stuurt prijs terug'. *Het Vrije Volk*, 12-3-1966.
- 359** Idem.
- 360** *De Waarheid*, 18-3-1966.

- 361** Anoniem aan Jan Wolkers. Zie: *Werkkleding*, 1971, p. 149.
- 362** Anoniem, 'Wethouder W. Polak: Misverstand bij Wolkers'. *Het Vrije Volk*, 15-3-1966.
- 363** Jacques Gans, 'Een dwaze daad'. *De Telegraaf*, 14-3-1966.
- 364** Harry Mulisch, *Bericht aan de rattenkoning*. Amsterdam 1966, p. 137.
- 365** Typoscript toespraak Jan Wolkers bij opening expositie '10-3-'66'. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*, 1971, p. 151.
- 366** Harry Mulisch, *Bericht aan de rattenkoning*, p. 137-138.
- 367** *Werkkleding*, 1971, p. 151.
- 368** Gesprek Karina Wolkers, 7-3-2017.
- 369** Anoniem, 'Journaal weigert film'. *Het Vrije Volk*, 21-3-1966.
- 370** Louis van Gasteren, *Omdat mijn fiets daar stond*. Film, 1966.
- 371** Harry Mulisch, *Bericht aan de rattenkoning*, p. 139.
- 372** Doeko Bosscher, 'Een stad van en voor wie?' In: Piet de Rooy (red.), *De geschiedenis van Amsterdam 1900-2000*. Amsterdam 2007, p. 421.
- 373** Geciteerd in *de Volkskrant*, 21-3-1966.
- 374** *de Volkskrant*, 21-3-1966.
- 375** Brief Jan Hanlo geciteerd in: *Werkkleding*, 1971, p. 150.
- 376** Brief Jan Wolkers geciteerd in: *Werkkleding*, 1971, p. 150.
- 377** Anoniem, 'Jan Wolkers geeft hele opbrengst actie weg'. *Het Parool*, 26-3-1966.
- 378** *De Waarheid*, 14-6-1966.
- 379** Gesprek Karina Wolkers, 1-7-2016.
- 380** *De Waarheid*, 14-6-1966. Archief Wolkers, Texel.
- 381** Doeko Bosscher, 'Een stad van en voor wie?' In: Piet de Rooy (red.), *De geschiedenis van Amsterdam 1900-2000*. Amsterdam 2007, p. 425.
- 382** Dummy *Een roos van vlees* met aantekeningen. Archief Wolkers, Texel.
- 383** Karina Wolkers, aantekeningen van 14-6-1966. Archief Wolkers, Texel.
- 384** Anoniem, 'Voor weduwe Jan Weggelaar bijna 16 mille bijeen'. *Het Vrije Volk*, 27-8-1966.
- 385** Doeko Bosscher, 'Een stad van en voor wie?' In: Piet de Rooy (red.), *De geschiedenis van Amsterdam 1900-2000*. Amsterdam 2007, p. 425.
- 386** Anoniem, 'Officiële uitslag sectie Weggelaar: natuurlijke dood'. *De Tijd*, 23-6-1966.
- 387** Harry Mulisch, *Bericht aan de rattenkoning*, p. 186.
- 388** Karina Wolkers, aantekeningen van 14-6-1966. Archief Wolkers, Texel.
- 389** Aantekeningen in dummy *Een roos van vlees*. Archief Wolkers, Texel.
- 390** Aad van der Mij (int.), 'Je ziet van alles om je heen'. *Het Parool*, 1-3-1967.
- 391** *Werkkleding*, 1971, p. 155.
- 392** Anoniem, 'Regen en donder bij uitvaart. Rustige en sobere begrafenis van Jan Weggelaar'. *Algemeen Handelsblad*, 18-6-1966.
- 393** Typoscript *De hittegolf*. Archief Wolkers, Texel.
- 394** Idem.
- 395** Karina Wolkers, aantekeningen van 14-6-1966. Archief Wolkers, Texel.
- 396** Typoscript *De hittegolf*. Archief Wolkers, Texel.

- 397 Aad van der Mijl (int.), 'Je ziet van alles om je heen'. *Het Parool*, 1-3-1967.
- 398 Idem.
- 399 Anoniem, 'Politie arresteert 85 demonstranten'. *De Tijd*, 2-7-1966.
- 400 Dagvaarding parket van de officier van justitie te Amsterdam voor Jan Hendrik Wolkers om op 15-8-1966 te verschijnen voor het kantongerecht. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 156.
- 401 Frits van der Molen en Wim Zaal, 'Jan Wolkers'. *Elseviers Magazine*, 26-3-1966.
- 402 Gesprek Karina Wolkers, 3-3-2017.
- 403 Brief Jan Wolkers aan Rita Törnqvist. Geciteerd in: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur. Jan Wolkers in Zweden*. Soesterberg 2005, p. 10-11.
- 404 Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur. Jan Wolkers in Zweden*. Soesterberg 2005, p. 11.
- 405 James Brockway, 'Wolkers in Engeland introduceren'. *Bzzlletin* 119, oktober 1984, p. 77.
- 406 Gesprek Karina Wolkers, 30-8-2016.
- 407 Idem.
- 408 Brief Alan Ross aan James Brockway, 30-5-1964. Geciteerd in: James Brockway, 'Wolkers in Engeland introduceren'. *Bzzlletin* 119, oktober 1984, p. 78.
- 409 James Brockway, 'Wolkers in Engeland introduceren'. *Bzzlletin* 119, oktober 1984, p. 80.
- 410 Idem.
- 411 Dagboek 25-1-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 12.
- 412 Anoniem, 'Jan Wolkers in de wolken. Britse, Amerikaanse en Japanse uitgaven van "Roos van vlees"'. *Haarlems Dagblad*, 4-2-1967.
- 413 Piers Paul Read, 'New fiction'. *The Times*, 9-2-1967.
- 414 W. Br., 'Jan Wolkers slecht in Engels vertaald'. *De Tijd*, 20-5-1967.
- 415 James Brockway, 'Wolkers in Engeland introduceren'. *Bzzlletin* 119, oktober 1984, p. 79.
- 416 *Werkkleding*. 1971, p. 164.
- 417 *Daily Mail*, 4-2-1967. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 164.
- 418 Mail Karina Wolkers, 16-12-2013.
- 419 Idem.
- 420 Aad van der Mijl (int.), 'Je ziet van alles om je heen'. *Het Parool*, 1-3-1967.
- 421 'Dominee met strooien hoed'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 201.
- 422 Dagboek, 10-7-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 82.
- 423 *Ibid.*, p. 82-83.
- 424 *Ibid.*, p. 83.
- 425 *Ibid.*, p. 82.
- 426 *Ibid.*, p. 84.
- 427 Karina Wolkers, 'Inleiding'. In: *Dagboek 1971*. 2014, p. 6.
- 428 Samuel Pepys, *Dagboek van een levensgenieter 1660-1669*. Amsterdam 1965.
- 429 Karina Wolkers, 'Inleiding'. In: *Dagboek 1971*. 2014, p. 6.
- 430 Dagboek, 11-7-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 84.
- 431 Typoscript *De hittegolf*. Archief Wolkers, Texel.

- 432** Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2016.
- 433** Dagboeknotitie Karina Wolkers, 13-6-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 434** Idem.
- 435** 'Van Oegstgeest naar Orokoló'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 138.
- 436** Idem.
- 437** Idem.
- 438** Dagboek, 3-1-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 5.
- 439** Dagboek, 31-1-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 13.
- 440** Dagboek, 18-2-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 17.
- 441** 'Van Oegstgeest naar Orokoló'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 140.
- 442** Dagboek, 26-7-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 95.
- 443** 'Van Oegstgeest naar Orokoló'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 140.
- 444** Ibid., p. 141.
- 445** Dagboek, 8-8-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 100.
- 446** Nel Noordzij (int.), 'Jan Wolkers.' *Tekens bij de tijd*. NCRV-radio, 3-3-1969. In: Wim Hazeu en Cor Holst (red.), 40+. *Radioportretten*, p. 40/41.
- 447** Ger Thijs (int.), 'Jan Wolkers over zijn nieuwste: Horrible Tango. De critici zullen het wel kraken'. *Limburgs Dagblad*, 30-11-1967.
- 448** *Horrible tango*. 2008, p. 7.
- 449** Ibid., p. 13-14.
- 450** Zie: *Werkkleding*. 1971, p. 172.
- 451** *Horrible tango*. 2006, p. 15.
- 452** Ibid., p. 65.
- 453** Dagboek, 13-9-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 108.
- 454** *Horrible tango*. 2006, p. 65.
- 455** Ibid., p. 40.
- 456** Ibid., p. 11-12.
- 457** Kees Fens, 'Jan Wolkers' Horrible tango'. *De Tijd*, 25-11-1967.
- 458** *Horrible tango*. 2006, p. 12.
- 459** Ibid., p. 26.
- 460** Dagboek, 1-8-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 98.
- 461** *Horrible tango*. 2006, p. 24.
- 462** Ibid., p. 139.
- 463** Dagboek, 8-10-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 158.
- 464** Ger Thijs (int.), 'Jan Wolkers over zijn nieuwste: Horrible Tango. De critici zullen het wel kraken'. *Limburgs Dagblad*, 30-11-1967.
- 465** Hans van Straten, 'Horrible tango test voor Wolkers-lezers'. *Het Vrije Volk*, 8-12-1967.
- 466** J. van Doorne, 'Modern Nederlands proza'. *Trouw*, 23-12-1967.
- 467** Brief Dick Hillenius aan Jan Wolkers. Amsterdam, 14-11-1967. Archief Wolkers, Texel.
- 468** K.L. Poll, 'Mijn broer de neger'. *Algemeen Handelsblad*, 18-11-1967.
- 469** Kees Fens, 'Jan Wolkers' Horrible tango'. *De Tijd*, 25-11-1967.
- 470** Dagboek, 1-1-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 471** Brief Lucien Couvin aan Jan Wol-

- kers, 15-8-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 170.
- 472** Jan Louter (int.), *De onverbidde-lijke tijd. Schrijvers in beeld*. Documentaire. 1996.
- 473** Gesprek Karina Wolkers, 1-9-2016.
- 474** Ger Thijs (int.), 'Jan Wolkers over zijn nieuwste: Horrible Tango. De critici zullen het wel kraken'. *Limburgs Dagblad*, 30-11-1967.
- 475** Dagboek, 2-11-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 124.
- 476** Dagboek, 12-11-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 133.
- 477** 'De stroomversnelling'. In: *De schuimschaam van de tijd*. 2007, p. 372.
- 478** Ibid., p. 370.
- 479** Dagboek, 18-11-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 136.
- 480** Ger Thijs (int.), 'Jan Wolkers over zijn nieuwste: Horrible Tango. De critici zullen het wel kraken'. *Limburgs Dagblad*, 30-11-1967.
- 481** Dagboek, 13-1-1967. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1967*. 2009, p. 9.
- 482** Dagboek, 26-8-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 483** Dagboek, 10-12-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 484** Dagboek, 6-4-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 485** Gesprek Karina Wolkers, 2-2-2017.
- 486** Dagboek, 25-4-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 487** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 488** Idem.
- 489** Dagboek, 11-9-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 490** Dagboek, 17-9-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 491** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 492** Bandje gesprek psychiater Marsman, 1968. Archief Wolkers, Texel.
- 493** Dagboek, 29-4-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 26.
- 494** *Arnhemse Courant*, 7-12-1968.
- 495** Gesprek Willem Breuker, 13-11-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg. Het laatste jaar van Jan Wolkers*. Amsterdam 2008, p. 28.
- 496** *Werkkleding*. 1971, p. 193.
- 497** Idem.
- 498** Gesprek Karina Wolkers, 5-11-2007. Zie ook: Onno Blom, 'Ik werd wat Jan schreef. Interview met Karina Wolkers'. *Hollands Diep*, december 2007.
- 499** Gesprek Peter van Zonneveld, 15-2-2017.
- 500** Kronkel (Simon Carmiggelt), 'Brieven'. *Het Parool*, 20-5-1969. Zie ook: S. Carmiggelt, *Twijfelen is toegestaan*. Amsterdam 1999, p. 141.
- 501** S. Carmiggelt, *Twijfelen is toegestaan*, p. 141.
- 502** Zie ook: Nop Maas, *Gerard Reve. Kroniek van een schuldig leven*. Deel 2. *De rampjaren 1962-1975*. Amsterdam 2010, p. 465.
- 503** Gerard Kornelis van het Reve, 'Demaskee der demaskingering'. *Verzameld werk*, dl. 6, p. 393.
- 504** Anoniem, 'En tot slot: een aantal anti-Revisten.' *De Telegraaf*, 28-10-1969.

- 505 *Wiesbadener Kurier*, 14-3-1969.
- 506 *Frankfurter Allgemeine*, 10-5-1969.
- 507 'Wolkers schokt Duits publiek'. *Het Vrije Volk*, 18-3-1969.
- 508 Idem.
- 509 Idem.
- 510 Gesprek Karina Wolkers, 31-8-2016.
- 511 'Wolkers schokt Duits publiek'. *Het Vrije Volk*, 18-3-1969.
- 512 Uitnodiging bouwmeester Postertijen, 6-11-1968. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 191.
- 513 *Turks fruit*. 2007, p. 86.
- 514 'Wolkers schokt Duits publiek'. *Het Vrije Volk*, 18-3-1969.
- 515 H.L.C. Jaffé, 'Communicatie'. In: *Jan Wolkers schildert beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 91.
- 516 'De dag dat Ho Tsji Min er niet meer was'. *De Waarheid*, 5-9-1969.
- 517 Idem.
- 518 Idem.
- 519 Dagboek, 16-3-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 520 Anoniem, 'Jan met Ho'. *Het Vrije Volk*, 18-3-1968.
- 521 Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 522 Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 187.
- 523 Dagboek, 30-3-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 524 Anoniem, 'Kunst in de verkiezingen'. *De Waarheid*, 28-1-1967.
- 525 Dagboek 5-4-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 526 Zie ook: Murk Salverda e.a., *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 92.
- 527 Herman Hofhuizen, 'Jan Wolkers: Ik bewonder Amerika verschrikkelijk'. *De Tijd*, 8-11-1969.
- 528 Typoscript *De hittegolf*. Archief Wolkers, Texel.
- 529 *Kunstenaars voor Vietnam*, mei 1971, p. 1-2.
- 530 Idem.
- 531 Idem.

6 Een verterend vuur

- 1 'Omringd door zee'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 408.
- 2 Jac. P. Thijsse, *Texel. Verkade-album*. Zaandam 1927, p. 92.
- 3 Coen Verbraak [interview]. In: Steye Raviez, *Foto Jan Wolkers*. Amsterdam 2006, p. 97.
- 4 Joop Rommets, 'Jan Wolkers is op afstand bij Texel betrokken'. *Texelse Courant*, 3-11-2000.
- 5 Dagboek, 6-9-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 103.
- 6 Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2011.
- 7 Rik Zaal, 'In het voetspoor van Jac. P. Thijsse met Jan Wolkers'. Radio-documentaire. Cd, 2011.
- 8 Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2011.
- 9 Anoniem, 'Geslaagde avond met Jan Wolkers'. *Texelse Courant*, 6-5-1969.
- 10 'Omringd door zee'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 409.
- 11 *Ibid.*, p. 408-409.
- 12 Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2011.
- 13 'Omringd door zee'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 413-414.
- 14 Dagboek, 11-9-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 15 Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2011.
- 16 Dagboek, 8-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 29.
- 17 Dagboek, 9-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 29-30.

- 18** Dagboek, 11-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 31.
- 19** Dagboek, 12-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 31-32.
- 20** Theun de Winter, 'Jan Wolkers op Texel'. In: *Haagse Post*, 19-5-1971.
- 21** Dagboek, 24-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 176.
- 22** Dagboek, 22-5-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 50.
- 23** Dagboek, 1-5-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 39.
- 24** *Zomerhitte*. 2005, p. 7.
- 25** Dagboek, 16-9-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 122.
- 26** Dagboek, 6-5-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 42.
- 27** *Werkkleding*. 1971, p. 237.
- 28** Dagboek, 29-5-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 79.
- 29** Cees Overgaw, 'Jan Wolkers in zijn knollentuin'. *Viva*, nr. 50, 13-12-1974.
- 30** Dagboek, 31-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 41.
- 31** Dagboek 7-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 28. In het gepubliceerde dagboek staat er 'Olga's tanden'. In het origineel: 'Annemaries tanden'.
- 32** *Turks fruit*. 2007, p. 64.
- 33** Brief Jan Wolkers aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 21-5-1960. Archief Wolkers, Texel.
- 34** Aantekenvel *Turks fruit*. Archief Wolkers, Texel.
- 35** Agenda 1-6-1966. Archief Wolkers, Texel.
- 36** Gesprek Karina Wolkers, 13-3-2017.
- 37** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 38** Aantekenvel van bandopname gesprek Annemarie Nauta. 1-6-1966. Archief Wolkers, Texel.
- 39** Uitgetikt verslag van gesprek met Annemarie Nauta, 1-6-1966, p. 2. Archief Wolkers, Texel.
- 40** Dagboek, 10-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 30-31.
- 41** Uitgetikt verslag van gesprek met Annemarie Nauta, 1-6-1966, p. 10. Archief Wolkers, Texel.
- 42** Gesprek Karina Wolkers, 2-3-2010.
- 43** Dagboek, 14-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 33.
- 44** Dagboek, 19-5-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 37.
- 45** *Turks fruit*. 2007, p. 13.
- 46** *Ibid.*, p. 14.
- 47** Fotomapje. Archief Wolkers, Texel.
- 48** *Turks fruit*. 2007, p. 7.
- 49** Brief Annemarie Nauta aan Jan Wolkers. Leeuwarden, 24-8-1956. Archief Wolkers, Texel.
- 50** *Ibid.*, 30-10-1956.
- 51** 'De bretels van Jupiter'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 56.
- 52** Anoniem, 'De mensen begrijpen de humor in mijn boeken niet'. *Leidsch Dagblad*, 15-2-1969.

- 53 Dagboek, 4-2-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 54 Frank Schaake, *Ida Sipora*. Oegstegeest 2015, p. 143.
- 55 Johan Vandenbroucke (int.), 'Je moet schrijven wat je moet schrijven'. *De Morgen*, 26-10-2005.
- 56 *Turks fruit*. 2007, p. 182.
- 57 Hans van Straten (int.), 'Ruk het uit!'. *Avenue*, nr. 11, november 1967.
- 58 Idem.
- 59 Frank Schaake, *Ida...*, p. 237.
- 60 *Turks fruit*. 2007, p. 187.
- 61 Guy-Marie Nouvel aan Jan Wolkers. Parijs, 5-10-1962. Archief Wolkers, Texel.
- 62 *Turks fruit*. 2007, p. 188.
- 63 *Ibid.*, p. 15-16.
- 64 *Werkkleding*. 1971, p. 216.
- 65 *Turks fruit*. 2007, p. 17.
- 66 Kaart Judith Peters aan Jan Wolkers. Davis, California, 13-9-1963. Archief Wolkers, Texel.
- 67 Gesprek Karina Wolkers, 22-3-2016.
- 68 Dagboek, 4-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 60.
- 69 *Turks fruit*. 2007, p. 129.
- 70 Dagboek, 6-7-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 61.
- 71 Dagboek, 3-11-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 129.
- 72 Dagboek, 11-8-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 84.
- 73 Dagboek, 15-8-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 86.
- 74 Dagboek, 31-8-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 96.
- 75 Gesprek Karina Wolkers, 3-7-2017.
- 76 Passage typoscript *Turks fruit*. Archief Wolkers, Texel. De rest van het typoscript is helaas verloren gegaan.
- 77 Idem.
- 78 Idem.
- 79 Idem.
- 80 Jan Brokken (int.), 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 81 Anoniem, 'De mensen begrijpen de humor in mijn boeken niet'. *Leidsch Dagblad*, 15-2-1969.
- 82 Dagboek, 26-11-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 140.
- 83 Dagboek, 12-12-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 147.
- 84 K.L. Poll, 'Smetteloos passieverhaal van Jan Wolkers'. *Algemeen Handelsblad*, 6-12-1969.
- 85 W.A.M. de Moor, 'Het erbarmen van een sexuele uitvreter'. *De Tijd*, 6-12-1969.
- 86 Kees Fens, 'Turks fruit van Jan Wolkers over een veroordeelde liefde'. *de Volkskrant*, 6-12-1969.
- 87 Anoniem, 'De mensen begrijpen de humor in mijn boeken niet'. *Leidsch Dagblad*, 15-2-1969.
- 88 Jan Spierdijk, 'Wolkers' Turks fruit: een weerbarstige litanie'. *De Telegraaf*, 3-12-1969.
- 89 Dagboek, 25-1-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 18-19.
- 90 Dagboek, 15-12-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 149.

- 91** Dagboek, 6-1-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 11.
- 92** Dagboek, 5-1-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*, 2012, p. 9-10.
- 93** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 94** Anoniem, 'Jan Wolkers vereenzelvigde de romanfiguur Olga en Annemarie'. *Leeuwarder Courant*, 27-7-1972.
- 95** Dagboek, 19-6-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 96** Anoniem, 'Jan Wolkers vereenzelvigde de romanfiguur Olga en Annemarie'. *Leeuwarder Courant*, 27-7-1972.
- 97** *Turks fruit*. 2007, p. 70-71.
- 98** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 99** Gesprek Karina Wolkers, 3-2-2010.
- 100** Chris Kijne, 'Turks fruit is geschreven op de vleugels van liefde, haat en wraakzucht'. *VPRO Gids*, 7-5-1988.
- 101** Ben Dull, *Het Parool*, 30-7-1970.
- 102** Uitgetikt verslag tweede gesprek Annemarie Nauta, 1-6-1966.
- 103** *Turks fruit*. 2007, p. 36.
- 104** Nienke Denekamp, *Alleen op een eiland. Dagboek van een eilandbewoner. Godfried Bomans en Jan Wolkers op Rottumerplaat*. Amsterdam 2015, p. 10.
- 105** Dagboek, 30-6-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 73.
- 106** *Zomaar een zomeravond*. AVRO-televisie, 9-7-1971.
- 107** Notitieblok met handgeschreven dagboek van Rottumerplaat. Archief Wolkers, Texel.
- 108** Idem.
- 109** Dagboek, 13-7-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 75.
- 110** Notitieblok met handgeschreven dagboek van Rottumerplaat. Archief Wolkers, Texel.
- 111** Idem.
- 112** Idem.
- 113** Dagboek, 7-9-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 88.
- 114** *Groeten van Rottumerplaat*. 1971, p. 25.
- 115** *Ibid.*, p. 44.
- 116** Notitieblok met handgeschreven dagboek van Rottumerplaat. Archief Wolkers, Texel.
- 117** Idem.
- 118** Idem.
- 119** *Groeten van Rottumerplaat*. 1971, p. 89.
- 120** Dagboek, 12-9-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 89-90.
- 121** Dagboek, 25-6-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 105.
- 122** Dagboek, 26-6-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 107.
- 123** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 124** Godfried Bomans, *Op reis rond de wereld en op Rottumerplaat*. Amsterdam-Brussel 1972, p. 159.
- 125** Chris Kijne (int.), 'Bezoek aan Franciscus'. *VPRO Gids*, 8-6-1991.
- 126** *Groeten van Rottumerplaat*. 1971, p. 75.
- 127** John Müller, 'Help, Jan Wolkers verzuipt!' *NRC Handelsblad*, 2-10-1970.

- 128** Idem.
- 129** Idem.
- 130** Dagboek, 21-11-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 137.
- 131** Jan Brokken (int.), 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 132** Typoscript ingezonden brief aan *NRC Handelsblad*.
- 133** Dagboek, 14-7-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 90.
- 134** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 135** Dagboek, 6-8-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 100.
- 136** Dagboek, 7-8-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 100.
- 137** Dagboek, 12-8-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 103.
- 138** Dagboek, 23-7-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 93.
- 139** Dagboek, 12-12-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 159.
- 140** Dagboek, 15-10-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 107.
- 141** Gesprek Karina Wolkers, 24-4-2017.
- 142** Anoniem, 'Aspirant-rover was blij dat-ie gepakt werd'. *Het Vrije Volk*, 29-12-1971.
- 143** Dagboek, 4-7-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 144** Idem.
- 145** Bandopname gesprek Jan en Karina Wolkers. Jaren zeventig. Archief Wolkers, Texel.
- 146** Brief Angèle Manteau aan Jeroen Brouwers, 21-10-1979. Geciteerd in: Greta Seghers, *Het eigenzinnige leven van Angèle Manteau*. Amsterdam 1992, p. 243.
- 147** Dagboek, 14-10-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 190.
- 148** Vera Illés, 'Het plakboek van Jan Wolkers'. *NRC Handelsblad*, 12-11-1971.
- 149** Dagboek, 13-7-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 75.
- 150** *Nieuwsblad van het Noorden*, 28-8-1971.
- 151** Anoniem, 'Jan'. *Vrij Nederland*, 12-6-1971.
- 152** Ronald van de Boogaard, 'Marathoninterview met Jan Wolkers'. VPRO-radio, 19-12-1986.
- 153** Gesprek Willem Breuker, 13-11-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg. Het laatste jaar van Jan Wolkers*. Amsterdam 2008, p. 66-67.
- 154** Peter van Ingen (int.), *Zomergasten. Jan Wolkers*. VPRO 1991.
- 155** Idem.
- 156** Paul Bollen, 'Jan Wolkers schiet zijn autobiografisch doel voorbij'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 19-11-1971.
- 157** *Werkkleding*. 1971, p. 237.
- 158** Jan Cremer geciteerd in *Het Vrije Volk*, 11-11-1971.
- 159** Vera Illés, 'Het plakboek van Jan Wolkers'. *NRC Handelsblad*, 12-11-1971.
- 160** Leo Jacobs, 'Wolkers: niet over de

- grens van het al te intieme'. *Het Vrije Volk*, 5-11-1971.
- 161** Ben Dull, 'Wolkers: nu koele dingen'. *Het Parool*, 11-3-1971.
- 162** Idem.
- 163** Dagboek, 21-11-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 153.
- 164** Gesprek Jan Wolkers, augustus 2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 24.
- 165** 'Een veelluik van stemmen'. In: *De schuimschaam van de tijd*. 2007, p. 239.
- 166** Ben Dull, 'Wolkers: nu koele dingen'. *Het Parool*, 11-3-1971.
- 167** Dagboek, 6-7-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 168** Dagboek, 1-4-1970 Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 45-46.
- 169** Dagboek, 2-5-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 59-60.
- 170** 'In gesprek met Theun de Vries'. In: *Jan Wolkers schildert beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 143.
- 171** Willem Ellenbroek, 'Als je het zilvernitraat verhit, wordt het grijs. Ruik je?' *de Volkskrant*, 20 december 1986.
- 172** Dagboek, 23-9-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 128-129.
- 173** Willem Ellenbroek, 'Als je het zilvernitraat verhit, wordt het grijs. Ruik je?' *de Volkskrant*, 20 december 1986.
- 174** Gesprek Paul Verhoeven, 13-5-2017.
- 175** Dagboek, 18-3-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 41.
- 176** Ale van Dijk, 'Gezocht: een Hollandse MM voor Turks fruit'. *Het Vrije Volk*, 5-8-1970.
- 177** Anoniem, 'Sexy meisje gevraagd voor verfilming van Turks fruit'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 28-7-1970.
- 178** Idem.
- 179** Idem.
- 180** Dagboek, 20-7-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 91-92.
- 181** John Müller, 'Help, Jan Wolkers verzuipt!' *NRC Handelsblad*, 2-10-1970.
- 182** Verwijzing naar het personage Lauwereyssen dat door Boorman werd bedrogen in *Lijmen-Het been* van Willem Elsschot. Dagboek, 17-8-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 107.
- 183** Dagboek, 18-8-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 107.
- 184** Dagboek, 23-8-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 109.
- 185** Gesprek Paul Verhoeven, 13-5-2017.
- 186** Idem.
- 187** Idem.
- 188** Wam de Moor, 'De zelfspot van een Narcissus'. *De Tijd*, 20-11-1971.
- 189** Rob van Scheers, *Paul Verhoeven. De geautoriseerde biografie*. Utrecht 1996, p. 98.
- 190** Dagboek, 14-1-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 17.
- 191** Gesprek Paul Verhoeven, 13-5-2017.

- 192** Dagboek, 8-3-1972. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 21.
- 193** Leo Jacobs, 'Film Turks fruit: van mij mag hij best van het boek afwijken'. *Het Vrije Volk*, 10-3-1972.
- 194** Anton Haakman en Guus Luijters, 'Nederigheid, dat is de enige instelling. Gesprek met scenarist Gerard Soeteman over Turks fruit.' *Skoop*, jrg. 8, nr. 7, p. 10-25.
- 195** Idem
- 196** Gesprek Paul Verhoeven, 13-5-2017.
- 197** Idem.
- 198** Henk van der Meijden, 'Filmster diep teleurgesteld. Geen Turks fruit voor Willeke'. *De Telegraaf*, 23-5-1972.
- 199** Leo Jacobs, 'Een ontzettend leukere meid voor Turks fruit'. *Het Vrije Volk*, 8-6-1972.
- 200** Gesprek Monique van de Ven, 3-7-2017.
- 201** Idem.
- 202** Idem.
- 203** Leo Jacobs, 'Een ontzettend leukere meid voor Turks fruit'. *Het Vrije Volk*, 8-6-1972.
- 204** Idem.
- 205** Gesprek Monique van de Ven, 3-7-2017.
- 206** P. Kronenberg (int.) *Avro's Televisier*. Televisie. 24-7-1972.
- 207** Idem.
- 208** Nico Scheepmaker, 'Televisier reed scheve schaats met Turks fruit'. *Leeuwarder Courant*, 25-7-1972.
- 209** Gesprek Annemarie Nauta, 26-5-2009.
- 210** Anoniem, 'Jan Wolkers vereenzelvigde de romanfiguur Olga en Annemarie'. *Leeuwarder Courant*, 26-7-1972.
- 211** *Werkkleding*. 1971, p. 217.
- 212** Ben Dull (int.), 'Olga is niet één vrouw'. *Het Parool*, 26-7-1972.
- 213** Idem.
- 214** Gesprek Paul Verhoeven, 13-5-2017.
- 215** Dagboek, 21-10-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 94.
- 216** Gesprek Monique van de Ven, 3-7-2017.
- 217** Dagboek, 30-12-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 118.
- 218** Max de Rooy, 'Turks fruit: de eerste volwassen Nederlandse speelfilm'. *NRC Handelsblad*, 23-2-1973.
- 219** Dagboek, 12-3-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 220** Dagboek, 26-2-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 221** Dagboek, 12-3-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 222** Rob van Scheers, *Paul Verhoeven. De geautoriseerde biografie*. Utrecht 1996, p. 110.
- 223** Gesprek Paul Verhoeven, 13-5-2017.
- 224** Dagboek, 17-4-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 225** Idem.
- 226** Paul Verhoeven, 'Jan Wolkers en zijn Turks fruit'. *De Vlaamse Gids*, 57ste jrg. nr. 11, nov 1973, p. 44.
- 227** 'Voorwoord'. In: Rob van Scheers, *Paul Verhoeven. De geautoriseerde biografie*. Utrecht 1996, p. 8.
- 228** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 229** *Werkkleding*. 1971, p. 67.
- 230** Idem.
- 231** 'Poor butterfly'. Typoscript.

- Archief Wolkers, Texel. Gepubliceerd onder de titel 'Dag moeder natuur' in *Haagse Post* 1973.
- 232** Dagboek, 29-10-1971. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1971*. 2014, p. 109.
- 233** Dagboek, 24-10-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 95.
- 234** Dagboek, 8-12-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 110.
- 235** 'Poor butterfly'. Typoscript. Archief Wolkers, Texel. Gepubliceerd onder de titel 'Dag moeder natuur' in *Haagse Post* 1973.
- 236** Dagboek, 9-12-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 110-111.
- 237** Dagboek, 19-12-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 112.
- 238** Dagboek, 21-12-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 113.
- 239** Cees Overgaww (int.), 'Jan Wolkers in zijn knollentuin'. *Viva*, nr. 50, 13-12-1974.
- 240** Idem.
- 241** Dagboek, 22-11-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 242** 'Flora's favourite'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 204.
- 243** Ibid., p. 205.
- 244** Dagboek, 17-3-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 245** Dagboek, 23-3-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 246** Dagboek 25-3-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 247** Daphne du Maurier, *Rebecca*. Londen 2012, p. 7.
- 248** 'Flora's favourite'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 207.
- 249** 'Poor butterfly'. Typoscript. Archief Wolkers, Texel. Gepubliceerd onder de titel 'Dag moeder natuur' in *Haagse Post* 1973.
- 250** Idem.
- 251** 'Bittere chocolade'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 311.
- 252** *De walgvogel*. 2008, p. 7.
- 253** Typoscript *De walgvogel*. Archief Wolkers, Texel.
- 254** Dagboek, 25-7-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 94.
- 255** *De walgvogel*. 2008, p. 9.
- 256** Ibid., p. 69.
- 257** Brief Wim de Kler aan Jan Wolkers. Buitenzorg, 28-3-1949. Archief Wolkers, Texel.
- 258** Dagboek, 26-8-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 72.
- 259** Idem.
- 260** Dagboek, 8-3-1970. Archief Wolkers, Texel.
- 261** Aantekeningen bij bandje Han Wolkers. Archief Wolkers, Texel.
- 262** Jan Brokken (int.), 'Het grootste gevaar voor een schrijver is dat hij te veel schrijft'. *Haagse Post*, 18-11-1978.
- 263** Anoniem, 'Jan Wolkers: De walgvogel, boek van een generatie'. *Leeuwarder Courant*, 23-11-1974.
- 264** Frank van Dijl, 'Het leven is een potlood, het moet afslijten'. *Algemeen Dagblad*, 19-11-1977.
- 265** *Werkkleding*. 1971, p. 226.
- 266** *De walgvogel*. 2008, p. 7-8.
- 267** Ibid., p. 192-193.
- 268** Aantekening op hotelpapier

- Santiar di pematang siantar. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 99.
- 269** Visiting regulation. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Werkkleding*. 1971, p. 227.
- 270** Dagboek, 29-8-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 112-113.
- 271** Dagboek, 11-7-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 88.
- 272** *Werkkleding*. 1971, p. 227.
- 273** Gesprek Karina Wolkers, 24-4-2017.
- 274** Dagboek, 28-7-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 96.
- 275** Dagboek, 23-7-1970. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1970*. 2012, p. 93.
- 276** Dagboek, 12-1-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 11.
- 277** Dagboek, 11-4-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 33.
- 278** Brief Jan Wolkers aan Wim de Kler, juni 1948. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Ach, Wim, wat is een vrouw? Brieven aan een jeugdvriend*. Amsterdam 2005, p. 118.
- 279** *Het dagboek van Schermerborn*. Uitgegeven door mr. dr. C. Smit. Groningen 1970, p. 223.
- 280** Dagboek, 10-7-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 119.
- 281** Dagboek, 18-5-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 48.
- 282** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 283** Anoniem, 'Koloniale Omroep Stichting'. *De Waarheid*, 24-6-1972.
- 284** Dagboek, 11-9-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 77.
- 285** Dagboek, 19-7-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 286** Dagboek, 2-11-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 287** Dagboek, 8-2-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 30.
- 288** Dagboek, 5-3-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 45.
- 289** Dagboek, 6-3-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 46.
- 290** Dagboek, 11-6-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 102.
- 291** Dagboek, 7-7-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 117.
- 292** Dagboek, 2-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 159.
- 293** Dagboek, 3-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 159-160.
- 294** Dagboek, 4-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 160.
- 295** Dagboek, 7-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 161-162.
- 296** Dagboek, 7-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 162.

- 297** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 298** Angèle Manteau aan Jan Wolkers. Amsterdam, 9-9-1974. Archief Wolkers, Texel.
- 299** Dagboek, 10-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 164.
- 300** Gesprek Theo Sontrop. Zie ook: Onno Blom, *De conversationalist. Insulaire gesprekken met gentleman ex-uitgever Theo Sontrop*. Amsterdam 2014, p. 30.
- 301** A.F.Th. van der Heijden, 'A.F.Th. van der Heijden'. *Het Parool*, 21-7-2008.
- 302** Dagboek, 18-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 171.
- 303** Dagboek, 20-9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 173.
- 304** Brief Laurens van Krevelen aan Jan Wolkers. Amsterdam, 22-9-1974. Archief Wolkers, Texel.
- 305** Idem.
- 306** Dagboek, 23, 9-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 175.
- 307** *De walgvogel*. 2008, p. 413.
- 308** Zie ook: Hella Haasse, 'Een netwerk van beelden'. *Bzzlletin*, oktober 1984, jrg. 13, nr. 119, p. 2-11.
- 309** *De walgvogel*. 2008, p. 415.
- 310** Everhard Huizingh, 'Jan Wolkers: Ik ben de Nederlandse schrijver die het eenvoudigst schrijft'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 29-11-1974.
- 311** *NRC Handelsblad*, 28-11-1974.
- 312** Kees Fens, 'Walgvogel'. *De Standaard*, 27-12-1974.
- 313** Idem.
- 314** Tom van Deel, 'Wolkers' Walgvo-gel bont schilderij in taal'. *Trouw*, 30-11-1974.
- 315** Dagboek, 30-11-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 199.
- 316** Hugo Bousset, 'Jan Wolkers-Indo-nesisch fruit'. In: Graa Boomsma, *Over Jan Wolkers II. 1969-1983. Beschouwingen en interviews*. Den Haag 1983, p. 67.
- 317** Ab Visser, 'Jan en zijn kameraden'. *Leeuwarder Courant*, 28-12-1974.
- 318** Adriaan van der Veen, 'Jan Wolkers de echte volksschrijver'. *NRC Handelsblad*, 29-11-1974.
- 319** Zie ook: Graa Boomsma, 'Jan Wolkers in de clinch met de literaire critici'. In: Graa Boomsma, *Over Jan Wolkers II. 1969-1983. Beschouwingen en interviews*. Den Haag 1983, p. 11.
- 320** *De walgvogel*. 2008, p. 8.
- 321** Zie ook: Kees Snoek, 'Walgvogels, griffioenen en garioeda's. Jan Wolkers als postkoloniaal auteur'. *Indische letteren*, jrg. 26, nr. 3. 2011, p. 144-156.
- 322** Brief minister-president De Jong aan de Tweede Kamer, 29-1-1969. Ge-citeerd in: Gert Oostindie, *Soldaat in Indonesië*. Amsterdam 2015, p. 35.
- 323** Dagboek, 8-1-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 11.
- 324** *De walgvogel*. 2008, p. 405-406.
- 325** Anoniem, 'Jan Wolkers: De walgvogel, boek van een generatie'. *Leeuwarder Courant*, 23-11-1974.
- 326** Dagboek, 9-12-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 204.

- 327** Dagboek, 17-2-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 24.
- 328** 'De springplank van de dood'. In: *Het beeld verwoord. Schrijvers in 6 Leidse musea*. Leiden 1998, p. 50.
- 329** Gesprek Karina Wolkers, 16-10-2016.
- 330** *De walgvogel*. 2008, p. 285. Helaas zijn de brieven van grootvader Gnirrep in het archief van Wolkers onvindbaar.
- 331** Dagboek, 20-11-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 209.
- 332** Rood aantekencahier Egypte-reis, 20-11-1975. Archief Wolkers, Texel.
- 333** *De kus*. 2011, p. 412.
- 334** Rood aantekencahier Egypte-reis, 22-11-1975. Archief Wolkers, Texel.
- 335** *Ibid.*, 24-11-1975.
- 336** *Idem*.
- 337** *Ibid.*, 27-11-1975.
- 338** *De junival*. 1982, p. 59.
- 339** Gesprek Karina Wolkers, 20-2-2017.
- 340** Brief aan Piet en Carla Calis. Amsterdam, 1-4-1976.
- 341** *Idem*.
- 342** *Een roos van vlees*. 1981, p. 61.
- 343** Bandopname gesprek Jan Wolkers met zijn ouders. 1975.
- 344** Dagboek, 26-10-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 192.
- 345** Dagboek, 12-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 201.
- 346** Dagboek, 12-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 201-202.
- 347** Dagboek, 13-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 203.
- 348** Dagboek, 14-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 203.
- 349** Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 350** Dagboek, 15-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 204.
- 351** Dagboek, 16-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 206.
- 352** Dagboek, 13-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 203.
- 353** Bandje Jan Wolkers opgenomen in zijn ouderlijk huis bij de kist van zijn dode vader. 16-11-1976. Archief Wolkers, Texel.
- 354** Rouwkaart Jan Hendrik Wolkers 26-10-1890 12-11-1976. Archief Wolkers, Texel.
- 355** *De junival*. 1982, p. 59.
- 356** Dagboek, 16-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 206.
- 357** Psalm 42, vers 1-4.
- 358** Dagboek, 17-12-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 215.
- 359** Mail Karina Wolkers, 6-6-2014.
- 360** Joop van Tijn, 'De blauwe lucht trekt vol barsten'. *Vrij Nederland*, 16-1-1993.
- 361** *Idem*.
- 362** *Idem*.
- 363** 'Auschwitzmonument'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 165.

- 364** 'Vivisectie'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 67.
- 365** 'Auschwitzmonument'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 165.
- 366** Dagboek, 29-11-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 210.
- 367** Mail Karina Wolkers, 6-6-2014.
- 368** Dagboek, 9-12-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 212-213.
- 369** Dagboek, 4-1-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 370** Dagboek, 5-1-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 371** Dagboek, 23-1-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 372** Dagboek, 24-1-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 373** Frank van Dijl, 'Het leven is een potlood, het moet afslijten'. *Algemeen Dagblad*, 19-11-1977.
- 374** Dagboek, 10-6-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 96.
- 375** Dagboek, 21-6-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 103-104.
- 376** *De kus*. 2011, p. 20.
- 377** Dagboek, 30-6-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 110-111.
- 378** *De kus*. 2011, p. 7.
- 379** 'De kus'. *Vrij Nederland*, 20-1-1975.
- 380** Brief Wim de Kler aan Jan Wolkers, 31-12-1975. Archief Wolkers, Texel.
- 381** Idem.
- 382** Dagboek, 3-1-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 9.
- 383** *De kus*. 2011, p. 19.
- 384** Hans van Straten, 'Jan Wolkers' nieuwe roman De Kus in 90.000 exemplaren van de pers'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 11-11-1977.
- 385** Dagboek, 9-7-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 117.
- 386** *De kus*. 2011, p. 9.
- 387** Ibid., p. 45.
- 388** Dagboek, 26-7-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 129-130.
- 389** Zie ook: Kees Snoek, 'Walgvogels, griffoenen en garoeda's: Jan Wolkers als postkoloniaal auteur'.
- 390** Paul Hellmann, 'Jan Wolkers: De melancholie is sterker geworden'. *NRC Handelsblad*, 5-11-1982.
- 391** *De kus*. 2011, p. 34.
- 392** Ibid., p. 400.
- 393** Ibid., p. 67.
- 394** Zie ook: Jan Brokken, 'Het grootste gevaar voor een schrijver is dat hij te veel schrijft'. In: Jan Brokken, *Schrijven*. Amsterdam 1980, p. 35-46.
- 395** Aantekeningen Karina Wolkers Indonesische reis 1972. Archief Wolkers, Texel.
- 396** *De kus*. 2011, p. 163-164. Kupu, kupi is een foutieve weergave. Een vlinder is in het Indonesisch kupu-kupu.
- 397** Aantekeningen Karina Wolkers Indonesische reis 1972. Archief Wolkers, Texel. Telaga Warna is het bergmeer Telaga Hideung in *Oeroeg* van Hella S. Haasse.
- 398** *De kus*. 2011, p. 170.
- 399** Dagboek, 25-5-1976. Archief Wol-

- kers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 90.
- 400** Dagboek, 9-12-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 212
- 401** Dagboek, 12-10-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 186.
- 402** Dagboek, 23-10-1975. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1975*. 2010, p. 192.
- 403** Dagboek, 10-1-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 404** Deelnemerslijst 'Indonesiëreis 19 juni-8 juli 1970'. Archief Wolkers, Texel.
- 405** *De kus*. 2011, p. 11.
- 406** Dagboek, 7-9-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 407** Dagboek, 16-8-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 408** Frank van Dijk, 'Het leven is een potlood, het moet afslijten'. *Algemeen Dagblad*, 19-11-1977.
- 409** Dagboek, 17-8-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 410** Dagboek, 26-9-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 411** Dagboek, 3-10-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 412** William Rothuizen, 'Jan Wolkers en de media. Droevig, heel droevig'. *NRC Handelsblad*, 8-4-1978.
- 413** Dagboek, 23-10-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 414** Dagboek, 31-10-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 415** Dagboek, 10-11-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 416** Nico Scheepmaker, 'Trijfel'. *Utrechts Nieuwsblad*, 21-11-1977.
- 417** Anoniem, 'Wolkers is woedend'. *Leeuwarder Courant*, 18-11-1977.
- 418** Dagboek, 14-1-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 419** Dagboek, 16-11-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 420** Wim Zaal, 'Jan Wolkers. Gejaagd door De kus'. *Elsevier*, 19-11-1977.
- 421** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 422** Anoniem, 'Wolkers is woedend'. *Leeuwarder Courant*, 18-11-1977.
- 423** Wim Zaal, 'Jan Wolkers. Gejaagd door De kus'. *Elsevier*, 19-11-1977.
- 424** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 425** Idem.
- 426** Gesprek Theun de Winter, 10-5-2016.
- 427** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 428** Idem.
- 429** Idem.
- 430** Dagboek, 21-11-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 431** Gesprek Laurens van Krevelen, Amsterdam, 22-5-2007.
- 432** Idem.
- 433** Idem.
- 434** Dagboek, 22-11-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 435** Nico Scheepmaker, 'Trijfel'. *Utrechts Nieuwsblad*, 21-11-1977.
- 436** Simon Carmiggelt, 'Kronkel'. *Het Parool*, 2-12-1977
- 437** William Rothuizen, 'Jan Wolkers en de media...'
- 438** Kees Fens, 'De kritiek in het dagblad'. *de Volkskrant*, 15-11-1979.
- 439** Kees Fens, 'Walgvogel'. *De Standaard*, 27-12-1974.

- 440 Kees Fens, 'Wolkers' restanten van vroeger'. *de Volkskrant*, 29-11-1977.
- 441 Maarten 't Hart, 'De kabinetsformatie van Jan Wolkers'. *NRC Handelsblad*, 25-11-1977.
- 442 Dagboek, 4-12-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 443 'Fools rush in where angels fear to tread'. *NRC Handelsblad*, 9-12-1977.
- 444 Idem.
- 445 Maarten 't Hart, 'Naschrift'. *NRC Handelsblad*, 9-12-1977.
- 446 W.A.M. de Moor, 'Wolkers in Colbert'. *De Tijd*, 9-10-1971.
- 447 Gesprek Maarten 't Hart, 10-3-2017.
- 448 Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 449 Gesprek Jan Brokken, 17-11-2016.
- 450 Dagboek, 27-11-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 451 Frank van Dijl, 'Het leven is een potlood, het moet afslijten'. *Algemeen Dagblad*, 19-11-1977.
- 452 Idem.
- 453 Gesprek Karina Wolkers, 10-3-2017.
- 454 Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 455 Bandopname Jan Wolkers bij de kist van zijn dode vader. Oegstgeest, 16-11-1976. Archief Wolkers, Texel.
- 456 Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 457 Frank van Dijl, 'Het leven is een potlood, het moet afslijten'. *Algemeen Dagblad*, 19-11-1977.
- 458 Dagboek, 23-1-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 459 *De junival*. 1982, p. 67-68.
- 460 Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 461 *De junival*. 1982, p. 33.
- 462 Dagboek, 15-3-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 463 Dagboek, 16-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 464 Anoniem, 'Jan Wolkers: Dieren hebben meer in hun mars dan je denkt'. *NRC Handelsblad*, 20-3-1971.
- 465 Dagboek, 20-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 466 *De junival*. 1982, p. 44.
- 467 Dagboek, 22-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 468 'Mijn dood'. *NRC Handelsblad*, 15-8-1987.
- 469 'An inch of ashes'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 482-483.
- 470 *Kort Amerikaans*. 2012, p. 42.
- 471 'An inch of ashes.' In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 481.
- 472 Dagboek, 22-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 473 Dagboek, 23-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 474 Spreuken 22:6. Het tegeltableau is nog altijd zichtbaar in de hal van de Leidsche Houtschool.
- 475 Dagboek, 23-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 476 Dagboek, 24-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 477 Idem.
- 478 Brief Jan Wolkers aan Rita Törnqvist. Maart 1968. Geciteerd in: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur. Jan Wolkers in Zweden*. Soesterberg 2005, p. 7.
- 479 *Ibid.*, 28-4-1968. Geciteerd in: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 24.
- 480 Amy van Marken, 'Jan Wolkers in

- Zweden'. *Bzzlletin* 119. Oktober 1984, p. 83.
- 481** Gesprek Karina Wolkers, 28-11-2016.
- 482** Nils Gunnar Nilsson, 'Jag försöker göra kaos meningsfullt'. *Svenska Dagbladet*, 16-9-1978. Vertaling Cathelijne Domisse. Geciteerd in: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 24.
- 483** Frank van Dijl (int.), 'Vrijuit'. *Het Vrije Volk*, 23-9-1978.
- 484** Paul Hellmann, 'Wolkers' verdachte succes'. *Algemeen Dagblad*, 28-11-1978.
- 485** Frank van Dijl (int.), 'Vrijuit'. *Het Vrije Volk*, 23-9-1978.
- 486** Annette Kullenberg, 'Wolkers, inte särskilt rolig'. *Aftonbladet*, 29-9-1978. Vertaling Jennie Aarts. In: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 26-28.
- 487** Karlis Branke, 'De duivel leest de Bijbel'. *Veckojournalen*, 12-9-1978. Vertaling Judita Caspers. In: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 25-26.
- 488** Gesprek Karina Wolkers, 28-11-2016.
- 489** Christina Berthold, 'Jag beskriver de otillatna tankarna'. *Dåmernas värld*, nr. 40, 1978. Vertaling Desirée Lesger. In: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 48.
- 490** Gesprek Karina Wolkers, 28-11-2016.
- 491** Christina Berthold, 'Jag beskriver de otillatna tankarna'. *Dåmernas värld*, nr. 40, 1978. Vertaling Desirée Lesger. In: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 45-46.
- 492** Rudolf Anderberg, 'Holländsk kyss till döds'. *Göteborgs Posten*, 23-9-1978. Vertaling Eric Lensink. In: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 40.
- 493** Zie noot 489.
- 494** Frank van Dijl (int.), 'Vrijuit'. *Het Vrije Volk*, 23-9-1978.
- 495** Dagboek, 6-11-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 496** H.J.A. Hofland en Tom Rooduijn (int.), *Dwars door puinstof heen*. Amsterdam, 1997, p. 166.
- 497** Gesprek Karina Wolkers, 28-11-2016.
- 498** Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 55.
- 499** Per Wästberg, 'Dronten'. *Dagens Nyheter*, 26-8-1981. Vertaling: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 67.
- 500** Gesprek Karina Wolkers, 28-11-2016.
- 501** Artur Lundquist, 'Hänsynslös urladdning'. *Arbetet*, 27-8-1978. In: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur...*, p. 66.
- 502** Ibid., p. 67.
- 503** Gesprek Karina Wolkers, 27-4-2017.
- 504** Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 505** Anoniem, 'Mensen begrijpen de humor van mijn boeken niet'. *Arnheemsche Courant*, 7-12-1968.
- 506** Dagboek, 14-9-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 507** Dagboek, 17-9-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 508** Gesprek Paul Verhoeven, 13-5-2017.

- 509** Dagboek, 6-11-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 510** Dagboek, 19-10-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 511** Paul Hellmann, 'Wolkers' verdachte succes'. *Algemeen Dagblad*, 28-11-1978.
- 512** Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 513** Frank van Dijk, 'Het leven is een potlood, het moet afslijten'. *Algemeen Dagblad*, 19-11-1977.
- 514** Dagboek, 1-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 515** Dagboek, 3-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 516** Theun de Winter, 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 6-10-1979.
- 517** Voor een exacte vergelijking van het oorspronkelijke *Kort Amerikaans* en de herschreven versie uit 1979 zie: Peter Kegel, 'Het oude boek bestaat toch nog'. Huygens ING, 2012.
- 518** Hans van Straten, 'Wolkers herschrijft Kort Amerikaans'. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 24-1-1979.
- 519** *Kort Amerikaans*. 1962, p. 145.
- 520** *Kort Amerikaans*. 2007, p. 135-136. Zie ook: Peter Kegel, 'Het oude boek bestaat toch nog'. Huygens ING, 2012.
- 521** Dagboek, 25-1-1979.
- 522** Dagboek, 7-2-1979.
- 523** Theun de Winter (int.), 'Het oorlogsverleden van Jan Wolkers'.
- 524** Dagboek, 16-2-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 525** Dagboek, 15-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 526** Dagboek, 2-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 527** Dagboek, 6-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 528** Dagboek, 12-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 529** Dagboek, 13-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 530** Murk Salverda en Erna Staal, *Tijd bestaat niet. Leven en werk van Jan Wolkers. Schrijversprentenboek*. Amsterdam 1996, p. 112.
- 531** Dagboek, 15-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 532** Dagboek, 16-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 533** Dagboek, 17-3-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 534** Hans van Straten, 'Jan Wolkers: Als ik binnenkort in de Leidse Lakenhal'. *Leidsch Dagblad*, 17-11-1979.
- 535** Frank van Dijk, 'Film Kort Amerikaans verdeelt de kijker'. *Het Vrije Volk*, 12-10-1979.
- 536** Dagboek, 15-10-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 537** R.A.F. Proper, 'Kort Amerikaans'. *Skoop*, november 1979, p. 38.
- 538** *Ibid.*, p. 39.
- 539** Dagboek, 30-8-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 540** Brief Jan Wolkers aan Wim de Kler. Leiden, juni 1949. Zie ook: *Ach Wim...*, p. 138.
- 541** Gesprek Karina Wolkers, 11-11-2016.
- 542** Dagboek, 24-6-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 543** Dagboek, 7-5-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 544** Dagboek, 8-5-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 545** Dagboek, 14-5-1978. Archief Wolkers, Texel.

- 546** Dagboek, 24-5-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 547** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 548** Gesprek Karina Wolkers, 2-1-2017.
- 549** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 550** Notitie Karina Wolkers, 29-12-1978.
- 551** Gesprek Karina Wolkers, 27-12-2016.
- 552** Dagboek, 2-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 553** Dagboek, 4-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 554** Dagboek, 10-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 555** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 556** Dagboek, 10-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 557** J.J. Slauerhoff, 'De Vriendinnen'. In: J.J. Slauerhoff, *Verzamelde gedichten*. Dl. 1, Amsterdam 1947, p. 123.
- 558** Dagboek, 11-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 559** Dagboek, 18-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 560** Dagboek, 24-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 561** Idem.
- 562** Dagboek, 25-1-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 563** Dagboek, 18-2-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 564** Mail Rosita Steenbeek, 7-5-2017.
- 565** Dagboek, 26-4-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 566** Idem.
- 567** Dagboek, 29-4-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 568** Dagboek, 25-5-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 569** Dagboek, 28-6-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 570** Dagboek, 8-8-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 571** Notitie Karina Wolkers, 11-8-1979.
- 572** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 573** Dagboek, 14-9-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 574** Dagboek, 12-5-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 575** *De onverbiddelijke tijd*. 1984, p. 20.
- 576** *De junival*. 1982, p. 29.
- 577** Dagboek, 14-3-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 578** *De junival*. 1982, p. 38-39.
- 579** Ibid., p. 40.
- 580** Dagboek, 18-7-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 581** Dagboek, 18-7-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 582** *De junival*. 1982, p. 20.
- 583** Ibid., p. 57-58.
- 584** Ibid., p. 62.
- 585** Ibid., p. 63.
- 586** Ibid., p. 46-47.
- 587** Brief Kees Wolkers aan Jan Wolkers. Castricum, 11-10-1980. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Tijd bestaat niet*. Amsterdam 1996, p. 114.
- 588** Idem.
- 589** *De junival*. 1982, p. 49-50.
- 590** Ibid., p. 51.
- 591** Gesprek Karina Wolkers, 5-5-2015.
- 592** *De junival*. 1982, p. 34.
- 593** 'De hond met de blauwe tong'. In: *De hond met de blauwe tong*. 1964, p. 68.

- 594** 'De achtste plaag'. In: *De hond met de blauwe tong*. Amsterdam 1964, p. 99.
- 595** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 45.
- 596** *Ibid.*, p. 46-47.
- 597** *Ibid.*, p. 54.
- 598** Dagboek, 17-10-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 599** Dagboek, 28-9-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 172.
- 600** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 72.
- 601** 'Dominee met strooien hoed'. In: *Het vroege werk*. 2000, p. 204.
- 602** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 28.
- 603** Brief Jan Wolkers aan Jeroen Wolkers. Amsterdam, 14-8-1970. Archief Wolkers, Texel.
- 604** *Idem*.
- 605** *Idem*.
- 606** Dagboek, 30-7-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 607** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 102.
- 608** Dagboek, 31-7-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 609** Brief Jan Wolkers aan Jeroen Wolkers. Amsterdam, 14-8-1970. Archief Wolkers, Texel.
- 610** Dagboek, 18-8-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 611** Dagboek, 21-10-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 612** Dagboek, 22-10-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 613** Dummy met notities voor *De doodshoofdvlinder*. Archief Wolkers, Texel.
- 614** Gesprek Karina Wolkers, 2-1-2017.
- 615** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 68.
- 616** *Ibid.*, p. 67.
- 617** Dagboek, 24-10-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 618** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 619** Dagboek, 1-1-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 620** Hans van Straten, 'Jan Wolkers: Als ik binnenkort in de Leidse Lakenhal'. *Leidsch Dagblad*, 17-11-1979.
- 621** *Idem*.
- 622** Dagboek, 15-2-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 623** Dagboek, 14-10-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 624** Dagboek, 27-7-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 625** Dagboek, 25-8-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 626** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 197.
- 627** Brief vader Damme aan Jan Wolkers, 's-Gravenhage, 15-3-1946. Archief Wolkers, Texel.
- 628** Uitgetikt gesprek met Josina Mann, 20-5-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 629** Dagboek, 7-5-1978. Archief Wolkers, Texel.
- 630** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 168.
- 631** Hans van Straten, 'Jan Wolkers: Als ik binnenkort in de Leidse Lakenhal'. *Leidsch Dagblad*, 17-11-1979.
- 632** *Idem*.
- 633** Frank van Dijl, 'Bezige Bij brengt Doodshoofdvlinder'. *Het Vrije Volk*, 5-10-1979.
- 634** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 635** Onno Blom, 'De wenteltrap van

- de geschiedenis. Of hoe De Bezige Bij aan haar auteurs geraakte'. In: Daan Cartens e.a. (red.), *Hoger Honing. 60 jaar De Bezige Bij*. Amsterdam 2004.
- 636** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 637** Geciteerd in: Hans van Straten, 'Jan Wolkers: Als ik binnenkort in de Leidse Lakenhal'. *Leidsch Dagblad*, 17-11-1979.
- 638** Dagboek, 1-10-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 639** Dagboek, 8-10-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 640** Dagboek, 20-10-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 641** Dagboek, 17-11-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 642** Idem.
- 643** Peter van Eeten, 'De vijf dagen voor de begrafenis'. *NRC Handelsblad*, 23-11-1979.
- 644** Dagboek, 8-1-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 645** Hans Warren, 'De doodshoofdvlinder'. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 15-12-1979.
- 646** Maarten 't Hart, 'De wilde aardbeien van Wolkers'. *Vrij Nederland*, 1-12-1979.
- 647** Hans van Straten, 'Hoe Jan Wolkers van Bevrijdingsdag 1980 een roman maakte'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 21-11-1980.
- 648** Ab Visser, 'En het einde is de dood'. *Leeuwarder Courant*, 4-1-1980.
- 649** Rob Vooren, 'Wolkers' nieuwste: een mislukte vlindervangst'. *Leidsch Dagblad*, 24-1-1980.
- 650** Dagboek, 16-6-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 651** *De doodshoofdvlinder*. 1979, p. 210.
- 652** *De junival*. 1982, p. 60.
- 653** *De Waarheid*, 17-7-1979.
- 654** *De Waarheid*, 18-7-1979.
- 655** Dagboek, 27-7-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 656** Dagboek, 4-3-1974. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1974*. 2005, p. 44.
- 657** Dagboek, 5-4-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 658** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 15.
- 659** *Ibid.*, p. 10.
- 660** Dagboek, 24-8-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 661** Dagboek, 5-5-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 662** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 97.
- 663** J. Huisman (int.), 'Mijn werk is te uitzonderlijk voor Nederland'. *Het Vaderland*, 15-11-1980.
- 664** Dagboek, 13-5-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 665** Dagboek, 14-5-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 666** J. Huisman (int.), 'Mijn werk is te uitzonderlijk voor Nederland'. *Het Vaderland*, 15-11-1980.
- 667** Idem.
- 668** Idem.
- 669** Idem.
- 670** Idem.
- 671** Idem.
- 672** Dagboek, 8-7-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 673** J. Huisman (int.), 'Mijn werk is te uitzonderlijk voor Nederland'. *Het Vaderland*, 15-11-1980.
- 674** Dagboek, 24-5-1971. Archief Wolkers, Texel.

- 675** Dagboek, 1-9-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 676** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 150.
- 677** K.W. Lim, *Aziatische Kunst uit het bezit van leden*. Amsterdam 1979, p. 14.
- 678** Gesprek Karina Wolkers, 6-7-2017.
- 679** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 150.
- 680** Dagboek, 21-8-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 681** Dagboek, 13-5-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 682** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 208.
- 683** Dagboek, 14-5-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 684** Dagboek, 12-6-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 685** Dagboek, 24-8-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 686** Dagboek, 10-9-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 687** Idem.
- 688** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 689** *De perzik van onsterfelijkheid*. 1980, p. 210-211.
- 690** Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2011.
- 691** Dagboek, 3-9-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 692** Dagboek, 18-9-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 693** Dagboek, 31-7-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 694** Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2011.
- 695** Idem.
- 696** *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 117.
- 697** 'Flora's favourite'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 206.
- 698** Gesprek Karina Wolkers, 15-8-2011.
- 699** Jan Wolkers aan Wim de Kler, 14-5-1947. Zie ook: *Ach Wim...*, p. 78.
- 700** Dagboek, 19-9-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 701** Dagboek, 26-9-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 702** Dagboek, 27-9-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 703** Dagboek, 1-10-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 704** Dagboek, 7-10-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 705** Dagboek, 15-10-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 706** Dagboek, 16-10-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 707** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 15-8-2011.
- 708** Dagboek, 16-4-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 709** Frits Barend, Henk van Dorp, 'Ik weet dat ik niet dood zou kunnen gaan als ik nog tien regels zou moeten afmaken. Interview met Jan Wolkers'. *Vrij Nederland*, 26-12-1981.
- 710** Gesprek Karina Wolkers, 24-11-2011.
- 711** Barend, Van Dorp, 'Ik weet dat ik niet dood zou kunnen gaan als ik nog tien regels zou moeten afmaken. Interview met Jan Wolkers'. *Vrij Nederland*, 26-12-1981.
- 712** Idem.
- 713** Gerrit Achterberg, 'Kamer'. In: *Morendo*. Leiden 1944, p. 30.
- 714** *Een roos van vlees*. 1981, p. 19.

7 Winterbloei

- 1 J. Huisman (int.), 'Ik doe iets anders dan de anderen'. *Algemeen Dagblad*, 14-12-1989.
- 2 Theun de Winter, 'Ik woon in mijn uitzicht. Interview met Jan Wolkers'. *Avenue*, nr. 2, 1983.
- 3 *Wat wij zien en horen*. Amsterdam 1991, p. 13.
- 4 Theun de Winter, 'Terug naar Terug naar Oegstgeest'. In: *Terug naar Oegstgeest*, 26ste druk, Amsterdam september 1985, p. 264.
- 5 'Flora's favourite'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 208.
- 6 'Schillerlocke'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 271.
- 7 *Ibid.*, p. 171-272.
- 8 Dagboek, 9-1-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 9 Dagboek, 1-1-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 10 Paul Hellmann, 'Wolkers zoekt de stilte van de Wadden'. *NRC Handelsblad*, 27 december 1980.
- 11 'De vogels'. In: *De weerspiegeling*. Amsterdam 2001, p. 7-8.
- 12 Jac. P. Thijssen, *Texel. Verkadealbum*. Zaandam 1927, p. 70.
- 13 'Flora's favourite'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 209.
- 14 'Het kruipend gedierte des aardbodems'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 423.
- 15 Dagboek, 20-4-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 16 Richteren 14:14.
- 17 Dagboek 21-4-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 18 *De junival*. 1982, p. 114.
- 19 Dagboek, 3-3-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 20 Gesprek Theun de Winter, 10-5-2016.
- 21 Dagboek, 28-1-1986. Archief Wolkers, Texel.
- 22 Dagboek, 10-3-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 23 *De junival*. 1982, p. 207.
- 24 Dagboek 18-3-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 25 Gesprek Jan Wolkers. Texel, 4-8-2007.
- 26 Gesprek Karina Wolkers. Texel, 15-8-2011.
- 27 *Idem*.
- 28 Trudy Kunz, 'De tweeling van Jan en Karina Wolkers'. *Libelle*, 30-10-1981.
- 29 Dagboek, 6-4-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 30 Dagboek, 8-4-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 31 Dagboek, 25-4-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 32 Dagboek, 12-5-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 33 Dagboek, 28-5-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 34 Dagboek, 12-6-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 35 Dagboek, 19-6-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 36 Dagboek, 1-8-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 37 Dagboek, 3-8-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 38 Dagboek, 31-8-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 39 Dagboek, 6-9-1981. Archief Wolkers, Texel.

- 40 Dagboek, 21-6-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 41 Trudy Kunz, 'De tweeling van Jan en Karina Wolkers'. *Libelle*, 30-10-1981.
- 42 J. Huisman (int.), 'Ik zou graag een kind van mezelf zijn'. *Algemeen Dagblad*, 7-11-1981.
- 43 *De walgvogel*. 2008, p. 360.
- 44 Dagboek, 19-2-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 45 Typoscript *Brandende liefde*. Archief Wolkers, Texel.
- 46 Dagboek, 24-6-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 47 Dagboek, 28-3-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook *Dagboek 1976*. 2007, p. 55.
- 48 Dagboek, 6-4-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 60.
- 49 *Brandende liefde*. 1983, p. 19-20.
- 50 Dagboek, 7-4-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 61.
- 51 *Ibid.*, p. 61-62.
- 52 *Brandende liefde*. 1983, p. 227.
- 53 Gesprek Ek van Zanten, 29-1-2015.
- 54 *Brandende liefde*. 1983, p. 23.
- 55 Jonas Sjöström, 'En upprorsman i bildspråk'. *Schlager*, voorjaar 1981. In: Arno van der Valk, *De calvinistische voyeur. Jan Wolkers in Zweden*. Soesterberg 2005, p. 72.
- 56 Dagboek, 27-4-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 71-72.
- 57 Dagboek, 1-6-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 93-94.
- 58 *Brandende liefde*. 1983, p. 48.
- 59 Dagboek, 1-6-1976. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1976*. 2007, p. 95.
- 60 *Brandende liefde*. 1983, p. 235.
- 61 *Ibid.*, p. 82.
- 62 Dagboek, 1-7-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 63 Dagboek, 2-8-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 64 Dagboek, 16-1-1968. Archief Wolkers, Texel.
- 65 Daniël 13: 1-64.
- 66 *Brandende liefde*. 1983, p. 185-186.
- 67 J. Huisman (int.), 'Ik zou graag een kind van mezelf zijn'. *Algemeen Dagblad*, 7-11-1981.
- 68 Dagboek, 13-8-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 69 Dagboek, 18-9-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 70 Corine Spoor (int.), 'Altijd weer die diepvrieskippen'. *De Tijd*, 27-3-1981.
- 71 Dagboek, 25-9-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 72 Dagboek, 28-9-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 73 Dagboek, 6-11-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 74 Dagboek, 8-11-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 75 Dagboek, 21-11-1981. Archief Wolkers, Texel. Voor recensie Ivan Sitniakowsky: 'Brandende liefde knoeiwerk van Jan Wolkers'. *De Telegraaf*, 20-11-1981.
- 76 Reinjan Mulder, 'Triomf der schoonheid'. *NRC Handelsblad*, 20-11-1981.
- 77 Hans van Straten, 'Brandende liefde: een meesterlijke Wolkers'. *Utrechts Nieuwsblad*, 13-11-1981.

- 78** Jaap Goedegebuure, 'Taalkundig machismo van een literaire Hulk'. *Haagse Post*, 21-11-1981.
- 79** Dagboek, 27-11-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 80** Carel Peeters, 'Rabelais in de Sarphatistraat. Het populistische proza van Jan Wolkers'. *Vrij Nederland*, 28-11-1981.
- 81** Frits Barend en Henk van Dorp (int.), 'Carel Peeters moet in therapie'. *Vrij Nederland*, 26-12-1981.
- 82** Carel Peeters, 'Rabelais in de Sarphatistraat...'. *Vrij Nederland*, 28-11-1981.
- 83** Frits Barend en Henk van Dorp (int.), 'Carel Peeters moet in therapie'. *Vrij Nederland*, 26-12-1981.
- 84** 'Hoe vreselijk is dit alles...' Naschrift bij: Frits Barend en Henk van Dorp (int.), 'Carel Peeters moet in therapie'...
- 85** Typoscript 'Hoe vreselijk is dit alles...' Archief Wolkers, Texel.
- 86** Dagboek, 8-1-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 87** Dagboek, 8-11-1973. Archief Wolkers, Texel.
- 88** Dagboek, 23-1-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 89** Idem.
- 90** Dagboek, 25-2-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 91** Idem.
- 92** Dagboek, 8-11-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 93** Gesprek Monique van de Ven, 2-7-2017.
- 94** Hein Kropman, 'Ate de Jong registreert Brandende Liefde. De regisseur een tiran? Dat ligt me helemaal niet.' *Nieuwsblad van het Noorden*, 29-7-1983.
- 95** Gesprek Monique van de Ven, 2-7-2017.
- 96** Anoniem, 'Plakkerig en grof'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 16-9-1983.
- 97** *Hervormd Nederland*, 16-9-1983.
- 98** *Utrechts Nieuwsblad*, 17-9-1983.
- 99** 'Deze film is een prachtige fruitmand'. *De Telegraaf*, 17-9-1983.
- 100** Albert Kok, 'Van Gogh en Wolkers over Terug naar Oegstgeest'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 10-4-1987.
- 101** 'Deze film is een prachtige fruitmand'. *De Telegraaf*, 17-9-1983.
- 102** Dagboek, 4-9-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 103** Dagboek, 17-1-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 104** Dagboek, 8-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 105** 'Broodbeleg'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 96.
- 106** Dagboek, 6-8-1982. In: 'Hollands dagboek'. *NRC Handelsblad*, 14-8-1982.
- 107** Trudy Kunz, 'Schrijver Jan Wolkers (57)'. *Libelle*, 7-10-1983.
- 108** Dagboek, 1-10-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 109** *Veronica Magazine*, 2-10-1982.
- 110** Dagboek, 3-10-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 111** Dagboek, 5-10-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 112** Dagboek, 13-10-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 113** Paul Hellmann, 'Jan Wolkers: De melancholie is sterker geworden'.

- NRC Handelsblad*, 5-11-1982.
- 114** Gesprek Karina Wolkers, 10-3-2017.
- 115** Dagboek, 5-6-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 116** Trudy Kunz, 'Schrijver Jan Wolkers (57)'. *Libelle*, 7-10-1983.
- 117** 'Zeeaas'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 41.
- 118** Trudy Kunz, 'Schrijver Jan Wolkers (57)'. *Libelle*, 7-10-1983.
- 119** Dagboek 21-9-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 120** Gesprek Eric Wolkers, 26-11-2013.
- 121** Gesprek Peter van Zonneveld, 11-1-2017.
- 122** J. Huisman (int.), 'Ik zou graag een kind van mezelf zijn'. *Algemeen Dagblad*, 7-11-1981.
- 123** Dagboek, 22-11-1981.
- 124** Margreet Fogteloo, 'Als ik sterf, dan het liefst in één klap. Interview met Jan Wolkers'. *De Groene Amsterdammer*, 20 december 2003.
- 125** Dagboek 24-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 126** Anoniem, 'Wolkers weigert Constantijn Huygensprijs'. *Provinciale Zeeuwsche Courant*, 28-9-1982.
- 127** Jan Brokken, 'De wraak van Jan Wolkers'. *Haagse Post*, 3-12-1977.
- 128** Hans Visser (int.), 'Hier een prijs winnen eigenlijk een schande'. *Helderse Courant*, 1-10-1982.
- 129** Corine Spoor, 'Altijd weer die diepvrieskippen'. *De Tijd*, 27-3-1981.
- 130** Idem.
- 131** Idem.
- 132** Dagboek, 27-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 133** Hugo van Rhijn, 'Interview Jan Wolkers'. *NOS-televisiejournaal*, 27-9-1982.
- 134** A. Moonen, 'Wolkers levert in'. *Propria Cures*, 9-10-1982.
- 135** Hans van Straten, 'Literaire prijs niet opdringen'. *Utrechts Nieuwsblad*, 30-9-1982.
- 136** Brief Johan Polak aan Jan Wolkers. Amsterdam, 9-12-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 137** Dagboek, 8-12-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 138** Dagboek, 27-4-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 139** *De junival*. 1982, p. 7.
- 140** *Ibid.*, p. 10.
- 141** Anoniem, 'Jan Wolkers: Dieren hebben meer in hun mars dan je denkt'. *NRC Handelsblad*, 20-3-1971.
- 142** Dagboek 24-4-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 143** Dagboek 25-4-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 144** Paul Hellmann, 'Jan Wolkers: De melancholie is sterker geworden'. *NRC Handelsblad*, 5-11-1982.
- 145** *De junival*. 1982, p. 11.
- 146** Dagboek, 22-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 147** Dagboek, 6-8-1982. In: 'Hollands dagboek'. *NRC Handelsblad*, 14-8-1982.
- 148** *De junival*. 1982, p. 64.
- 149** Dagboek, 7-4-1977. Archief Wolkers, Texel.
- 150** *De junival*. 1982, p. 70.
- 151** Paul Hellmann, 'Jan Wolkers: De melancholie is sterker geworden'. *NRC Handelsblad*, 5-11-1982.
- 152** J. Huisman, 'Een jongen met zijn moeder'. *Algemeen Dagblad*, 19-11-1982.

- 153** Dagboek, 16-8-2017. Archief Wolkers, Texel.
- 154** Dagboek, 29-8-2017. Archief Wolkers, Texel.
- 155** Dagboek, 19-11-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 156** Brief Johan Polak aan Jan Wolkers. Amsterdam, 9-12-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 157** Frank van Dijl, 'Maarten 't Hart begint nieuwe seizoen met een beken-tenis'. *Het Vrije Volk*, 31-8-1985.
- 158** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 159** Gesprek Geoffrey Madge, 25-4-2008.
- 160** Gesprek Maarten 't Hart, 10-3-2017.
- 161** Trudy Kunz, 'Schrijver Jan Wolkers (57)'. *Libelle*, 7-10-1983.
- 162** Idem.
- 163** Willeke Troost, geb. 7-5-1965.
- 164** Dagboek, 19-7-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 165** Dagboek, 23-5-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 166** Brief Willeke Troost aan Jan Wolkers. Den Hoorn, 18-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 167** Dagboek, 24-5-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 168** Idem.
- 169** Brief Willeke Troost aan Jan Wolkers, 25-5-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 170** Ibid., 27-5-1982.
- 171** Dagboek, 2-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 172** Brief Willeke Troost aan Jan Wolkers, 3-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 173** Dagboek, 5-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 174** Typoscript Karina Wolkers, 5-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 175** Dagboek, 7-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 176** Typoscript Karina Wolkers, 7-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 177** Dagboek, 8-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 178** Typoscript Karina Wolkers, 8-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 179** Brief Willeke Troost aan Jan Wolkers, 18-6-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 180** Ibid., 29-7-1982.
- 181** Dagboek, 2-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 182** Dagboek, 16-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 183** Dagboek, 18-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 184** Dagboek, 23-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 185** Gesprek Karina Wolkers, 26-2-2017.
- 186** Dagboek, 1-10-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 187** Brief Willeke Troost aan Jan Wolkers, 7-10-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 188** Dagboek, 11-11-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 189** Brief Willeke Troost aan Jan Wolkers, 12-12-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 190** Dagboek, 7-2-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 191** Brief Willeke Troost aan Jan Wolkers, 19-3-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 192** Ibid., 6-1-1984.
- 193** Gesprek Willeke Troost, 26-2-2017.

- 194** Mail Willeke Troost, 27-5-2017.
- 195** Anoniem, 'Jan Wolkers: De Walgvoegel, boek van een generatie'. *Leeuwarder Courant*, 23-11-1974.
- 196** Idem.
- 197** *Gifsla*. 1983, p. 76.
- 198** Dagboek 18-4-1981. Archief Wolkers, Texel.
- 199** *Gifsla*. 1983, p. 15.
- 200** Idem.
- 201** *Ibid.*, p. 120.
- 202** *Ibid.*, p. 203-204.
- 203** *Ibid.*, p. 28.
- 204** Gesprek Karina Wolkers, 3-3-2016.
- 205** *Gifsla*. 1983, p. 44.
- 206** Mail Rosita Steenbeek, 9-5-2017.
- 207** Dagboek 12-10-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 92.
- 208** F.C.E. Schuit aan Jan Wolkers, 25-9-1972. Archief Wolkers, Texel.
- 209** Dagboek, 23-9-1982. Archief Wolkers, Texel.
- 210** Gesprek Karina Wolkers, 3-3-2016.
- 211** *Gifsla*. 1983, p. 125.
- 212** Gesprek Karina Wolkers, 3-3-2016.
- 213** *Gifsla*. 1983, p. 177.
- 214** *Ibid.*, p. 229.
- 215** Dagboek, 31-1-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 216** Dagboek, 10-10-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 217** Dagboek, 5-11-1983. Archief Wolkers, Texel.
- 218** Carel Peeters, 'Wolkers' averechtse zelfspot'. *Vrij Nederland*, 9-12-1983.
- 219** Ivan Stniakowsky, 'Gulzigheid op Oudejaar'. *De Telegraaf*, 18-11-1983.
- 220** R. Ferdinandusse, 'Wolkers en zijn critici, of: het vergruizen van instituties'. *Vrij Nederland*, 17-12-1988.
- 221** *Gifsla*. 1983, p. 5.
- 222** J. Huisman, 'Mijn werk is te uitzonderlijk voor Nederland'. *Het Vaderland*, 15-11-1980.
- 223** Dagboek, 20-7-1984. Archief Wolkers, Texel.
- 224** *De onverbiddelijke tijd*. 1984, p. 89.
- 225** *Ibid.*, p. 33.
- 226** *Ibid.*, p. 186.
- 227** Gesprek Karina Wolkers, 3-3-2016.
- 228** Jan Wolkers, 'Een vriendschap'. In: Jan Wolkers e.a., *Leven in letters. Over Jan Vermeulen*. Arnhem 1992, p. 12.
- 229** *Ibid.*, p. 7.
- 230** *De onverbiddelijke tijd*. 1984, p. 133.
- 231** Dagboek, 20-7-1984. Archief Wolkers, Texel.
- 232** Dagboek, 31-7-1984. Archief Wolkers, Texel.
- 233** Merel Poldervaart, 'De onverbiddelijke kritiek. Een case study over de meningsvorming in de literatuurkritiek over het verhalend proza van Jan Wolkers'. Scriptie Universiteit van Amsterdam, 31-3-2011.
- 234** Jaap Goedegebuure, 'Een defilé van ouwe koeien'. *Haagse Post*, 1-12-1984.
- 235** T. van Deel, 'Een onverbiddelijke mislukking'. *Trouw*, 22-11-1984.
- 236** Hans Visser (int.) 'Alles is hier helder, de koppen en 't weer'. *Noordhollands Dagblad*, 22-12-1984.
- 237** Gesprek Karina Wolkers, 26-1-2017.

- 238** *De onverbiddelijke tijd*. 1984, p. 2.
- 239** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 240** Gesprek Karina Wolkers, 26-1-2017.
- 241** Typoscript *Roomslurfe & Pondje Poep*. Archief Wolkers, Texel.
- 242** Gesprek Jan Wolkers. Texel, 4-8-2006.
- 243** 'Het IJspaleis'. *Playboy* nr. 12, dec. 1985.
- 244** Idem.
- 245** Idem.
- 246** Gesprek Karina Wolkers, 6-11-2016.
- 247** Idem.
- 248** Dagboek, 26-8-1979. Archief Wolkers, Texel.
- 249** 'Het IJspaleis'. *Playboy* nr. 12, dec. 1985.
- 250** Gesprek Karina Wolkers, 6-11-2016.
- 251** Typoscript 'Terug naar Theo van Gogh'. Archief Wolkers, Texel. Voorwoord dvd-box met films Theo van Gogh, Column Producties. Zie ook: *NRC Handelsblad*, 30-9-2005.
- 252** Idem.
- 253** Idem.
- 254** Paul Hellmann (int.), 'Een paradijs met een duistere kant'. *NRC Handelsblad*, 22-4-1985.
- 255** Maarten van Rooijen, 'Van Goghs lichtvoetig calvinisme'. *Het Parool*, 9-4-1987.
- 256** Alex de Ronde en Albert Kok, 'Van Gogh en Wolkers over Terug naar Oegstgeest'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 10-4-1987.
- 257** Anoniem, 'Katwijk's strand decor voor speelfilm'. *Leidsch Dagblad*, 15-10-1986.
- 258** Anoniem, 'Theo Van Gogh: Terug naar Oegstgeest is een enorme uitdaging'. *De Telegraaf*, 25-7-1985.
- 259** Zie noot 251.
- 260** Gesprek Max Pam, 22-6-2017.
- 261** Huib Stam, 'Theo van Gogh, de gek van filmdorp'. *Vinyl* nr. 4, 1987.
- 262** Maarten van Rooijen, 'Van Goghs lichtvoetig calvinisme'. *Het Parool*, 9-4-1987.
- 263** Zie noot 256.
- 264** Zie noot 251.
- 265** Zie noot 256.
- 266** Typoscript 'Ode aan Hans Teeuwen'. Archief Wolkers, Texel. Uitgesproken 5-4-2004.
- 267** Zie noot 251.
- 268** Paul Steenhuis, 'God is als een engelenladder naar humor'. *NRC Handelsblad*, 24-12-2004.
- 269** Gesprek Jan Wolkers, 4-6-2007.
- 270** Coen Verbraak (int.), *Foto Jan Wolkers*. Amsterdam 2005, p. 109.
- 271** Dagboek, 30-1-1986. Archief Wolkers, Texel.
- 272** 'Als je het zilvernitraat verhit, wordt het grijs. Ruik je?' Interview Willem Ellenbroek, *de Volkskrant*, 20 december 1986.
- 273** Anoniem, 'Wolkers in De Lakenhal'. *Amersfoortse Courant*, 6-12-1986.
- 274** *De walvogel*. 2008, p. 163.
- 275** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 276** 'De bretels van Jupiter'. In: *De schuimschaam van de tijd*. 2007, p. 66.
- 277** Ibid., p. 57.
- 278** *Wintervitrines*, p. 52.
- 279** *De Limburger*, 7-3-1988.
- 280** *Wintervitrines*. 2003, p. 9.
- 281** Paul Steenhuis, 'Ik houd van eenvoud, van helderheid, van licht'. In:

- Paul Steenhuisalverda, Erna Staal, *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 33.
- 282** 'Especially when the October wind'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 132.
- 283** Jacob Moerman, 'Ik heb altijd mijn eigen gang kunnen gaan. Interview met Jan Wolkers'. *Haarlems Dagblad*, 28-10-2000.
- 284** 'Herfst'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 52.
- 285** Paul Steenhuis, 'Ik houd van eenvoud, van helderheid, van licht'. In: *Jan Wolkers*. Zwolle 2002, p. 34.
- 286** 'Het geweten van het landschap'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 86.
- 287** Gesprek Karina Wolkers, 30-1-2016.
- 288** Zie noot 222.
- 289** Anoniem, 'Wolkers weigert P.C. Hooftprijs'. *De Morgen*, 9-12-1988.
- 290** Anoniem, 'Wolkers vindt deze jury wel fatsoenlijk'. *de Volkskrant*, 9-12-1988.
- 291** Anoniem, 'Jan Wolkers krijgt PC Hooftprijs 1989'. *NRC Handelsblad*, 8-12-1988.
- 292** Chris Kijne (int.), 'Bezoek aan Franciscus'. *VPRO Gids*, 8-6-1991.
- 293** '23 november 1990'. *Wat zij zien en horen*. Amsterdam 1991, p. 44.
- 294** 'De bretels van Jupiter'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 56.
- 295** Dagboek, 19-2-1986. Archief Wolkers, Texel.
- 296** Sjoerd Punter (int.), 'Jan Wolkers, schrijver: Ik zit haast nooit'. *Eindhovens Dagblad*, 13-3-1990.
- 297** 'Especially when the October wind'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 128.
- 298** *Ibid.*, p. 131.
- 299** Dagboek, 2-9-1986. Archief Wolkers, Texel.
- 300** Kees Fens, 'Het realisme van de liefste man van Nederland'. *de Volkskrant*, 26-10-2007.
- 301** 'Een paradijsvogel boven het aardappelooft'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 17.
- 302** *Ibid.*, p. 24.
- 303** 'Op de vleugelen der profeten'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 71.
- 304** Gesprek Karina Wolkers, 30-1-2017.
- 305** 'Van Oegstgeest naar Orokolo'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 141.
- 306** Hans Warren, 'Tarzan in Arles, 'n prachtig boek'. *Provinciale Zeeuwse Courant*. 23-3-1991.
- 307** Anoniem, 'Jan Wolkers aanvaardt Busken Huetsprijs'. *NRC Handelsblad*, 13-9-1991.
- 308** Anoniem, 'Wolkers accepteert Busken Huetsprijs'. *Leeuwarder Courant*, 14-9-1991.
- 309** Anoniem, 'Jan Wolkers aanvaardt Busken Huetsprijs'. *NRC Handelsblad*, 13-9-1991.
- 310** 'Het zwarte vlees der reformatie'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 119.
- 311** *Ibid.*, p. 125.
- 312** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 313** Dagboek, 6-2-1980. Archief Wolkers, Texel.
- 314** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 315** Dagboek, 14-1-1985. Archief Wolkers, Texel.

- 316** Dagboek, 1-7-1985. Archief Wolkers, Texel.
- 317** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 318** Peter Nijssen (int.) 'Alberto Moravia: Het is net of ik me niet gewassen heb als ik niet iedere dag schrijf'. *Nieuwsblad van het Noorden*, 25-5-1990.
- 319** Mail Rosita Steenbeek, 7-5-2017.
- 320** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 321** *Wat wij zien en horen*. 1991, p. 24.
- 322** *Ibid.*, p. 26.
- 323** Gesprek Rosita Steenbeek, 22-12-2016.
- 324** Ron de Haan (int.), 'Na Den Uyl zie ik niemand meer'. *Haarlems Dagblad*, 3-2-1990.
- 325** *Wat wij zien en horen*. 1991, p. 79.
- 326** 'Een monument voor een idealistisch realist'. *Brug & beeld*. Zaandam 1990.
- 327** H.G. Ouwkerk, Inleiding. *Brug & beeld*. Zaandam 1990.
- 328** 'Een monument voor een idealistisch realist'. *Brug & beeld*. Zaandam 1990.
- 329** Karin van Munster, 'Beeld in de berm: Jan Wolkers'. *Trouw*, 28-4-2001.
- 330** *Wintervitrines*. 2003, p. 56.
- 331** 'Glas', toespraak bij de opening van het nieuwe glasatelier Van Tetterode op 30-9-1994.
- 332** *Idem*.
- 333** Joop van Tijn, 'De blauwe lucht trekt vol barsten'. *Vrij Nederland*, 16-1-1993.
- 334** Anoniem, 'Afschuw Wolkers over vernield monument'. *Leeuwarder Courant*, 1-2-1993.
- 335** Anoniem, 'Amsterdamse glazenier bekennt vernielen Auschwitz-monument'. *Leeuwarder Courant*, 5-2-1993.
- 336** Anoniem, 'Jan Wolkers maakt nieuw Auschwitzmonument'. *Nederlands Dagblad*, 19-8-1993.
- 337** Anoniem, 'Wolkers van glas en steen op Texel'. *Texelse Courant*, 22 december 1998.
- 338** Anoniem, 'Werk Wolkers opnieuw vernield'. *Texelse Courant*, 20-9-2002.
- 339** *Idem*.
- 340** Anja Roubos, 'Wolkers, Thijsse en het Texelse licht', *Meimaand natuurmaand*, Texel 2003.
- 341** Anoniem, 'Texelse piloot zet beeld Thijsse op z'n plaats'. *Texelse Courant*, 29-4-2003.
- 342** Anoniem, 'Interview Jan Wolkers'. *TV Noord-Holland*, 28-4-2003.
- 343** *Wat wij zien en horen*, 1991, p. 76.
- 344** J. Huisman (int.), 'Ik zou graag een kind van mezelf zijn'. *Algemeen Dagblad*, 7-11-1981.
- 345** *De achtertuin*. 2003, p. 58.
- 346** Gesprek Bob en Tom Wolkers, 12-12-2015.
- 347** *Wat wij zien en horen*. 1991, p. 26.
- 348** Gesprek Jan Wolkers. Texel, 4-8-2007.
- 349** Gesprek Karina Wolkers. 4-11-2007.
- 350** *De achtertuin*. 2003, p. 25.
- 351** *Ibid.*, p. 32.
- 352** *Ibid.*, p. 30.
- 353** 'Dominee met strooien hoed'. In: *Gesponnen suiker*. 1963, p. 10-11.
- 354** Gesprek Machteld van Gelder, 23-6-2017.
- 355** Mail Stefan Scholtes aan Jan Wol-

- kers, 10-2-2003. Zie ook: *De achtertuin van Jan Wolkers*. Herziene en uitgebreide uitgave. 2014, p. 0.
- 356** Gesprek Machteld van Gelder, 23-6-2017.
- 357** Jac. P. Thijsse, *Texel*, p. 5.
- 358** Joop Rommets, 'Jan Wolkers is op afstand bij Texel betrokken'. *Texelse Courant*, 3-11-2000.
- 359** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 29-11-2011.
- 360** Paul Hellmann, 'Wolkers zoekt de stilte van de Wadden'. *NRC Handelsblad*, 27-12-1980.
- 361** 'Een dag van jewelste'. Feestrede in The Movies bij het verschijnen van *Figuranten* van Arnon Grunberg. Amsterdam, 17-4-1997.
- 362** Arnon Grunberg, 'Lieve Jan Wolkers'. *HUMO*, 30-10-2007.
- 363** Mail Arnon Grunberg, 15-6-2017.
- 364** Zie noot 361.
- 365** Arnon Grunberg, 'Lieve Jan Wolkers'. *HUMO*, 30-10-2007.
- 366** Gesprek Willem Breuker, 19-12-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg. Het laatste jaar van Jan Wolkers*. Amsterdam 2008, p. 67.
- 367** Mail Karina Wolkers, 18-12-2013.
- 368** Idem.
- 369** Gesprek Willem Breuker, 19-12-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 67-68.
- 370** Gesprek Maarten van Rossem, 22-12-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 68-69.
- 371** Margreet Fogteloo, "Als ik sterf, dan het liefst in één klap." Interview met Jan Wolkers'. *De Groene Amsterdammer*, 20-12-2003.
- 372** Alle Lansu, "Je wordt oud zoals je geleefd hebt." Interview met Jan Wolkers.' *Vrij Nederland*, 7-10-2000.
- 373** Karina Wolkers, doodsrede Jeroen Wolkers, 4-4-2017.
- 374** Dagboek, 23-5-1972. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1972*. 2007, p. 51.
- 375** Gesprek Jeroen Wolkers, 9-3-2009.
- 376** Alle Lansu, "Je wordt oud zoals je geleefd hebt." Interview met Jan Wolkers.' *Vrij Nederland*, 7-10-2000.
- 377** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 378** Idem.
- 379** Idem.
- 380** Monique de Knecht, 'Leven van illusies en herinneringen'. *Haarlems Dagblad*, 19-2-2005.
- 381** *Zomerhitte*. 2005, p. 6.
- 382** Gesprek Karina Wolkers, 15-5-2008.
- 383** Idem.
- 384** Idem.
- 385** Dagboek, 25-8-1969. Archief Wolkers, Texel. Zie ook: *Dagboek 1969*. 2006, p. 91.
- 386** *Zomerhitte*. 2005, p. 92.
- 387** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 388** Brief Jan Wolkers en Maria de Roo aan Hans Warren. Wintermaand '48, Archief Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg.
- 389** *Zomerhitte*. 2005, p. 37-38.
- 390** Gesprek Monique van de Ven, 20-11-2007.
- 391** *Kort Amerikaans*. 2007, p. 55.
- 392** 'Venus en het spuugbeestje'. 22 sprookjes. Amsterdam 1998, p. 38.
- 393** 'Botticelli'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 117.
- 394** Onno Blom, 'De vrouwen van Wolkers'. *Trouw*, 19-3-2008.

- 395** Gesprek Monique van de Ven, 20-11-2007.
- 396** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 397** Archief Jan Wolkers, Texel.
- 398** Gesprek Karina Wolkers. Texel, 4-11-2007.
- 399** Hans Visser, 'Jan Wolkers heeft nog veel te doen'. *Haarlems Dagblad*, 7-10-1995.
- 400** Archief Jan Wolkers, Texel.
- 401** Gesprek Harry Mulisch, 25-10-2007.
- 402** Onno Blom (int.), 'Vijftig jaar op dezelfde schrijfmachine'. *Trouw*, 6-8-2007.
- 403** Gesprek Jan Wolkers, 15-5-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 85.
- 404** Gesprek Jan Wolkers, 28-7-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 85.
- 405** Mail Jan Wolkers aan Harry Mulisch, 29-7-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 85-86.
- 406** Gesprek Maarten 't Hart, 10-3-2017.
- 407** Arnon Grunberg, 'Lieve Jan Wolkers'. *HUMO*, 30-10-2007.
- 408** Gesprek Dick Matena, 15-12-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 72.
- 409** Brief A.F.Th. van der Heijden aan Onno Blom. Amsterdam, 30-11-2007.
- 410** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 411** Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 76.
- 412** Coen Verbraak (int.), 'Bezoek aan Jan Wolkers'. In: *Hommage aan een dubbel talent*. Vianen 2006, p. 34.
- 413** 'Monet kwam te vroeg'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 454.
- 414** *Eindhovens Dagblad*, 3-10-1964.
- 415** Gesprek Karina Wolkers, 30-6-2008.
- 416** 'Gesprek met Theun de Winter'. In: *Jan Wolkers schildert beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 146.
- 417** Hella Haasse, 'Een netwerk van beelden'. *Bzzlletin* nr. 119. Oktober 1984, p. 8.
- 418** Gesprek Jan Wolkers, 6-5-2007.
- 419** Gesprek Rudi Fuchs, 12-12-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 36.
- 420** Gesprek Jan Wolkers, 6-5-2007.
- 421** *De achtertuin*. 2003, p. 70.
- 422** 'De bretels van Jupiter'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 50.
- 423** Brief A.F.Th. van der Heijden aan Onno Blom. Amsterdam, 30-11-2007.
- 424** Gesprek Jan Wolkers, 6-5-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 44.
- 425** Archief Jan Wolkers, Texel. Manuscript 'Na de zomer', ongedateerd. Dit manuscript is afgebeeld op de voorlaatste pagina van het derde beeldkatern. In *Verzamelde gedichten* staat op p. xvi een variant.
- 426** Gesprek Jan Wolkers, 6-5-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 44.
- 427** Gesprek Jan Wolkers, 4-8-2007.
- 428** Gesprek Karina Wolkers, 10-12-2007.
- 429** Gesprek Jan Wolkers, 11-10-2007.
- 430** Gesprek Karina Wolkers, 10-12-2007.
- 431** Gesprek Tom Wolkers, 30-12-2007.
- 432** *Wat wij zien en horen*. 1991, p. 32.
- 433** 'Icarus en de vliegende tering'. In:

De schuimspaan van de tijd. 2007, p. 359.

434 Gesprek Bob Wolkers, 30-12-2007.

435 'De winterslaap'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 80.

436 Gesprek Karina Wolkers, 19-10-2007. Zie ook: Onno Blom, *Zo is het genoeg*, p. 108.

437 'An inch of ashes'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 479.

438 Fragment uit 'Zelfportret zonder kik'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 94.

439 Eigen waarneming en die van Karina Wolkers, mail 19-10-2012.

Epiloog

1 Dennis W. Petrie, *Ultimately fiction. Design in Modern American Literary Biography*. Indiana 1981, p. 1.

2 Vladimir Nabokov, *Lectures on Literature*. New York 1980, p. 5.

3 'Especially when the October wind'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 132-133.

4 Bibeb, 'Jan Wolkers. Gieren zijn het, ze pikken je lever uit'. *Vrij Nederland*, 3-7-1963.

5 *Terug naar Oegstgeest*. 2007, p. 6.

6 Digitaal fotoarchief Gemeentearchief Oegstgeest nr. 711-DG-569.

7 Theun de Winter (int.), 'Terug naar Terug naar Oegstgeest'. In: *Terug naar Oegstgeest*, 26ste druk. Amsterdam 1985, p. 263.

8 C. Buddingh', 'De werkelijkheid als visioen'. *Schrijfferant*, jaargang 1, nr. 24. 4-12-1965.

9 Theun de Winter (int.), 'Terug

naar...'. In: *Terug naar Oegstgeest*, p. 262.

10 *Ibid.*, p. 259.

11 Alison Winter, *Memory. Fragments of a modern history*. Chicago 2012, p. 1.

12 Oliver Sacks, 'Speak memory'. *New York Review of Books*, 21-1-2013.

13 Douwe Draaisma, *Waarom het leven sneller gaat als je ouder wordt*. Groningen 2001, p. 30.

14 Johannes 14:6.

15 J. Huisman (int.), 'Ik zou graag een kind van mezelf zijn'. *Algemeen Dagblad*, 7-11-1981.

16 Lut Missinne, *Oprecht gelogen. Autobiografische romans en autofictie in de Nederlandse literatuur na 1985*. Nijmegen 2013, p. 55.

17 *Terug naar Oegstgeest*. 1985, p. 240.

18 John Richardson, *A life of Picasso*. 3 vls. *The prodigy, 1881-1906*. New York, 1991. *The Cubist Rebel, 1907-1916*. New York, 1996. *The Triumphant Years, 1917-1932*.

19 Theun de Winter (int.), 'In gesprek'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 127.

20 Arnon Grunberg, 'Verrotting is je beste vriend'. *NRC Handelsblad*, 21-10-2005.

21 'Gesprek met Theun de Winter'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*. Amsterdam 1986, p. 145.

22 *Idem*.

23 Opmerkelijk deelde Wolkers de bepalende invloed van de dood van een broer of zuster met nogal wat schrijvers, onder wie Gustave Flaubert, Stéphane Mallarmé en W.F. Hermans. Zie ook: Jan Fontijn, *Opgebouwd uit hetzelfde. Broers en zusters in de literatuur*. Amsterdam 2011.

- 24** 'Gesprek met Theun de Winter'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*, p. 146.
- 25** *Werkkleding*. 1971, p. 123.
- 26** Najaarsaanbieding 1962 Uitgeverij Meulenhoff. Archief Wolkers, Texel.
- 27** Ben Bos (int.), 'Schrijven is vechten tegen de angst'. *De Nieuwe Linie*, 3-8-1963.
- 28** Henk Suer (int.), 'Jan Wolkers: Ik zou graag onzichtbaar zijn om met de mensen mee te lopen.' *De Tijd*, 29-6-1963.
- 29** 'In gesprek met Theun de Winter'. In: *Jan Wolkers schilder beeldhouwer*, p. 146.
- 30** Genesis 3:19.
- 31** Kees 't Hart, 'Jan Wolkers: voorbeeldig schrijverschap'. *De Revisor* jrg. 35 2008, nr. 1, p. 30.
- 32** Piet de Rooy en Piet van Straalen (int.), 'Jan Wolkers: Het dal der schaduwen des doods dat is het kwaad dat op de middag verwoest'. *Ignis Promethei* [vereniging Prometheus in Utrecht], 20ste jaargang, nr. 1, najaar 1964.
- 33** 'Mijn dood'. *NRC Handelsblad*, 15-8-1987.
- 34** Jan Wolkers aan Annemarie Nauta. Amsterdam, 21-5-1960.
- 35** *Tijd bestaat niet*. 1996, p. 16.
- 36** Psalm 139.
- 37** 'An inch of ashes'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 479.
- 38** Gesprek Karina Wolkers, 20-10-2007.
- 39** Remco Campert, 'Leven'. *de Volkskrant*, 24-10-2007.
- 40** 'An inch of ashes'. In: *De schuimspaan van de tijd*. 2007, p. 482.
- 41** Uit 'Valse lente'. In: *Verzamelde gedichten*. 2008, p. 59.